Tampereen yliopisto

Emilia Natunen

”ARKIHUOLESI KAIKKI HEITÄ”

Suomalaisten joululaulujen yleiskuva diskurssintutkimuksen ja sisällönanalyysin keinoin

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Emilia Natunen: ”Arkihuolesi kaikki heitä”. Suomalaisten joululaulujen yleiskuva diskurssintutkimuksen ja sisällönanalyysin keinoin.
Pro gradu
Tampereen yliopisto
Suomen kielen maisteriopinnot
Huhtikuu 2021

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten joululaulujen diskursseja ja sisällönanalyyttisia kategorioita. Suomalaisista joululauluista pyritään luomaan yleiskuva kahden eri tekstilähtöisen metodin avulla ja tutkimaan niiden sisällöllistä muuttumista yli sadan vuoden aikana samalla selvittäen myyttiä suomalaisten joululaulujen surullisuudesta.

Aineistoksi on poimittu yleisistä painetuista joululaulukokoelmista 220 suomalaista joululaulua, joista on selvitetty molemmat tekijät, syntyvuosi sekä duuri–molli-tonaliteetin laatu. Laulujen sisältöä on tutkittu aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin avulla. Sisällönanalyysityössä hyödynnetään Milesin ja Hubermanin kolmivaiheista prosessimallia: Ensin laulut on redusoitu eli pelkistetty aihesanoiksi, minkä jälkeen aihesanat on klusteroitu eli ryhmitelty, ja lopuksi aihesanaryhmät on abstrahoitu eli käsitteellistetty kategorioiksi. Diskurssianalyysi pohjautuu näille sisällönanalyyttisille aihesanoille ja kategorioille, joiden lisäksi joululaulujen teemoihin, aihepiireihin ja ilmiöihin pohjautuen on muotoiltu diskursseja. Sekä kategoriat että diskurssit on kvantifioitu sävellajeittain. Kategorioiden ja diskurssien lukumääriä on myös tarkasteltu ajanjaksoittain aihepiirien muuttumisen havainnoimiseksi.

Tutkimuksessa löytyi sisällönanalyyttisia kategorioita 12 ja eri diskursseja 18, eli suomalaiset joululaulut ovat aihepiireiltään ja sisällöltään monipuolisia ja runsaita ja käsittelevät kattavasti ja syvällisesti joulunvieton eri puolia. Molemmissa metodeissa suurimmaksi ryhmäksi osoittautui kristillistä uskonnollisuutta sisältävät laulut. Sisällönanalyysin yhteydessä kävi myös muun muassa ilmi, että lauluissa käsitellään melko paljon konkreettisia objekteja ja dynaamisia toimintoja ja odotettua vähemmän esimerkiksi satuhahmoja. Diskursseista ja diskursiivisista aihealueista taas yleisimpiä ovat hiljentymisen diskurssi ja kristillinen todellisen merkityksen diskurssi sekä aihealueet lasten joulu ja luonto. Diskurssianalyysin yhteydessä nousi lisäksi esiin monien joululaulujen pyrkimys joulunvieton normittamiseen tarjoamalla elämänohjeita esimerkiksi vaatimattomuuden diskurssin kautta.

Joululaulugenre vaikuttaa hyvin diskurssitietoiselta, ja suomalaisten joululaulujen diskursiivinen sisältö muuttuu hitaasti. Yli sadan vuoden tarkastelujakson aikana on todennettavissa esimerkiksi selkeästi opillisen uskonnollisen sisällön muuttuminen hienovaraisemmiksi hengellisiksi viittauksiksi. Syvällinen kristillisopillinen sisältö voi olla korvautumassa esimerkiksi parisuhdediskurssilla. Toinen havaittava muutos on urbaanin diskurssin vähittäinen lisääntyminen joululaulugenressä 1980-luvulta lähtien. Historiallisen tai yhteiskunnallisen kontekstin vaikutusta joululauluihin ei kyetty todentamaan, vaan siihen liittyvät tulokset olivat ristiriitaisia.

Stereotyyppisen suomalaisen joululaulun aihepiirejä ovat kristillisyys, hiljentyminen, tunnelmallisuus, talviset luontoaiheet sekä jonkinlainen viittaus lapsiin. Sen ikä on vähintään 90 vuotta, esityskonventio harras ja rauhallinen, ja se on sävelletty duurisävellajiin, eli suomalaisten joululaulujen surullisuus on vain myytti.

Avainsanat: aineistolähtöinen sisällönanalyysi, diskurssianalyysi, suomalainen joululaulu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Taulukot ja kuviot

Taulukko 1. Aineiston laulujen jakautuminen eri ajanjaksoille 1650-luvun ja 2010-luvun välillä. s. 26

Taulukko 2. Aineiston 16 yleisintä aihesanaa suuruusjärjestyksessä. s.32

Taulukko 3. Kategorioiden aihesanojen esiintyvyys lauluissa. s.34

Taulukko 4. Affektit-kategorian laulujen jakaantuminen sävellajeihin alakategorioittain. s.38

Taulukko 5. Affektit-kategorian laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain. s.45

Taulukko 6. Joidenkin sisällönanalyyttisten kategorioiden prosentuaaliset osuudet ajanjaksoittain. s. 47

Taulukko 7. Aihesanojen *muistot, sauna* ja *alkoholi* esiintyminen ajanjaksoittain. s.50

Taulukko 8. Diskurssit ja aihealueet suuruusjärjestyksessä. s. 84

Taulukko 9. Diskurssien ja aihealueiden jakautuminen ajanjaksoittain. s. 86

Taulukko 10. Joidenkin suosittujen tai uusien joululaulujen jakautuminen duureihin ja molleihin. s. 93

Taulukko 11. 21 lukumääräisesti suurinta aihesanaryhmää, diskurssia tai aihealuetta kategorioineen ja päädiskursseineen. s. 97

Kuvio 1. Hengellisten ja maallisten laulujen lukumäärä ajanjaksoittain. s.42

Kuvio 2. Hengellisten, hengellisyyteen viittaavien ja maallisten laulujen lukumäärän prosentuaalinen kehitys 1850–2000-luvuilla. s. 43

Kuvio 3. Satu-kategoriaan luokiteltujen laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain. s. 44

Kuvio 4. Konkreettinen toiminta -kategorian laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain. s. 49

Kuvio 5. Ontologisen diskurssin osadiskursseja ja aihealueita. s. 53

Kuvio 6. Yhteiskunnallisen diskurssin osadiskurssit ja aihealueet. s. 60

Kuvio 7. Eettisen diskurssin osadiskursseja ja aihealueita. s. 66

Kuvio 8. Sentimentaalisen diskurssin osadiskurssit ja aihealueet. s. 71

Kuvio 9. Kristillisen diskurssin osadiskurssit ja aihealue. s. 80

Kuvio 10. Täyttymyksen ja todellisen merkityksen diskurssien esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain. s. 87

Kuvio 11. Diskursiivisten aihealueiden *luonto* ja *urbaani* esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain. s. 88

Kuvio 12. Eettisten osadiskurssien esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain. s. 90

Kuvio 13. Duuri–molli-tonaliteetin jakautuminen ajanjaksoittain. s. 92

Sisällys

1 Johdanto 7
2 Joululaulu artefaktina 12
2.1 Joululaulun määritelmää ... 12
2.2 Joululaulun kulkeutuminen suomalaiseen joulunviettoon ... 14
2.3 Joululaulu kulttuurisessa kentässä ... 17
3 Sisällönanalyysin ja diskurssintutkimuksen teoreettinen tausta 19
3.1 Sisällönanalyysi ... 19
3.2 Diskurssintutkimus ... 21
4 Aineiston esittely ja analyysiprosessien vaiheet 24
4.1 Aineiston laulut ... 24
4.2 Sisällönanalyysiprosessin vaiheet ... 27
4.3 Diskurssianalyysiprosessin vaiheet ... 29
5 Joululaulujen sisällönanalyysi 31
5.1 Aihesanat ... 31
5.2 Sisällönanalyyttiset kategoriat ja niiden kvantifiointi ... 33
5.2.1 Hengellisyys 34
5.2.2 Objektit 35
5.2.3 Ihmisyys 36
5.2.4 Toiminta 36
5.2.5 Ominaisuudet 37
5.2.6 Affektit 37
5.2.7 Paikka 39
5.2.8 Luonto ja eläimet 39
5.2.9 Aika 40
5.2.10 Satu 40
5.2.11 Sota 41
5.3 Sisällönanalyyttisten kategorioiden esiintyminen ajanjaksoittain ... 41
5.3.1 Hengelliset ja maalliset laulut 42
5.3.2 Satu-kategorian laulut 43
5.3.3 Affektit 45
5.3.4 Muut yleiskategoriat 46
5.3.5 Konkreettinen toiminta 48

5.3.6 Erikseen tarkastellut aihesanat ja ilmiöt 49
6 Joululaulujen diskurssianalyysi 52
6.1 Ontologinen diskurssi 53
6.1.1 Hiljentymisdiskurssi 53
6.1.2 Ilonpitodiskurssi 55
6.1.3 Valmistautumisdiskurssi 56
6.1.4 Täyttymysdiskurssi 57
6.1.5 Ontologisen diskurssin muut aihealueet 59
6.2 Yhteiskunnallinen diskurssi 60
6.2.1 Kriittinen diskurssi 60
6.2.2 Köyhyysdiskurssi 62
6.2.3 Parisuhdediskurssi 63
6.2.4 Yhteishenkidiskurssi 64
6.2.5 Aihealue perhe 65
6.3 Eettinen diskurssi 65
6.3.1 Elämänohjediskurssi 66
6.3.2 Kiltteysdiskurssi 68
6.3.3 Vaatimattomuusdiskurssi 69
6.3.4 Aihealue anteliaisuus 70
6.4 Sentimentaalinen diskurssi 71
6.4.1 Isänmaallisuusdiskurssi 71
6.4.2 Kaipausdiskurssi 73
6.4.3 Kuolemadiskurssi 74
6.4.4 Muisteludiskurssi 76
6.4.5 Yksinäisyysdiskurssi 77
6.4.6 Aihealue mystisyys 78
6.5 Kristillinen diskurssi 79
6.5.1 Muu kristillinen sisältö 80
6.5.2 Evankeliointidiskurssi 81
6.5.3 Todellisen merkityksen diskurssi 82
6.6 Diskurssien kvantifiointi: yhteenveto 83
6.7 Diskurssien esiintyminen ajanjaksoittain 85
6.7.1 Täyttymys ja todellinen merkitys 87

6.7.2 Aihealueet luonto ja urbaani 88
6.7.3 Elämänohje, kiltteys ja vaatimattomuus 89
7 Muita tuloksia ja analyysimetodien vertailua 92
7.1 Aineiston duuri–molli-tonaliteetin tarkastelun tuloksia 92
7.2 Sisällönanalyysin soveltuvuus metodina 95
7.3 Diskurssianalyysin soveltuvuus metodina 95
7.4 Sisällönanalyysitulosten ja diskurssianalyysitulosten vertailua 96
8 Päätäntö 100
8.1 Tutkimuksen vaiheet ja tavoitteet 100
8.2 Vastaukset tutkimuskysymyksiin 101
8.3 Pohdinta 108
Lähteet 112
Liitteet 115

1 JOHDANTO

> On joulu, on kuin sielu siivet sais,
> ja helmiportit ylhät aukeaisi.
> - Immi Hellén -

Joulu, yksi vuoden suosituimmista juhlista, herättää tunteita ja keskustelua. Sen olemusta ja luonnetta halutaan mielellään normittaa esittämällä mielipiteitä siitä, minkälainen olisi ”oikea” joulu tai sanoittamalla sitä, että ”erilaisten” joulujen tai jouluperinteiden viettäminen olisi ”sallittua”. Joulu koetaan erittäin perinteikkääksi juhlaksi, ja henkilökohtaiset perinteet saattavat aiheuttaa jopa kiistoja. Tämä mielipiteiden runsaus ja olemuksen normittaminen koskee myös joulun laulumaailmaa ja joululaulujen aiheita. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten joululaulujen monilukuisia aiheita ja runsasta sisältöä kahden eri metodin, sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin, avulla.

Kielen voi ymmärtää tuottavan merkityksiä (ks. esim. Lehtonen 1998, 44), niinpä ei ole yhdentekevää, miten joulua merkityksellistetään lauluissa, jotka soivat kodeissa ja kaupoissa vuosikymmenestä toiseen. Stuart Hall (1992, 17) totesi vuonna 1989 pitämässään puheessa: ”Tuolla jossakin ei ole todellisuutta, joka olisi olemassa meille riippumatta sitä esittävistä diskursseista. Todellisuus perustuu aina osaltaan sille kuinka se esitetään.” Kielen tuottamia merkityksiä voi tarkastella ainakin siis diskurssintutkimuksen keinoin. Kielenkäytöstä löytyvien diskurssien voidaan nähdä rakentavan sosiaalista todellisuutta, jolloin ne kuvaavat ja esittävät tietystä näkökulmasta maailman tapahtumia tai ihmisiä kuin ”totena” tai ”tapahtuneena” (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 73). Laulut eivät yleensä edusta omina kokonaisuuksinaan ”tosia” tai ”tapahtuneita” tilanteita tai tarinoita, vaan niiden koetaan ennemmin edustavan fiktiota. Tästä huolimatta niillä on muotonsa ja kokemuksellisuutensa kautta valtaa muokata ihmisten käsitystä todellisuudesta. Useat tutkimukset ovat nimittäin osoittaneet, että laulaminen vapauttaa endorfiineja ja on monella muullakin tavoin fyysisesti ja henkisesti positiivinen kokemus (ks. esim. Keating 2020). Laulamisen kokonaisvaltaisen reaktion yhdistäminen laulun sanojen sisältöön luo edellytykset erittäin vahvan tunnekokemuksen syntymisen mahdollisuuksille – ei ole sattumaa, että sekä vallankumousten että uskonnollisten liikehdintöjen yhteydessä on hyödynnetty lauluja ja laulamista hengen nostattajina.

Joululaulut valikoituivat tutkimukseni kohteeksi niihin kohdistuvan henkilökohtaisen ja sentimentaalisen suhteen vuoksi, kiinnostuksesta itse lauluihin, mutta erityisesti niiden luomaan tunnelmaan. Yleisen käsityksen mukaan suomalaiset joululaulut ovat synkkiä ja hartaita ja kertovat kuolemasta (ks. esim. Lötjönen 2014, Koskinen 2015 tai Airola 2020). Kun muu maailma juhlii

jouluaan iloiten ja reippahin askelin, suomalaiset käyvät hautausmailla, ja vanhat surun sävyttämät klassikot vielä viehättävät joulusta toiseen. Joululauluja ei kenties ole nähty kiinnostavana tutkimuskohteena niin kutsuttujen suursuosikkien vähäisen vaihtuvuuden ja joulun sesonkiluonteen vuoksi. Toisaalta juuri laulujen vähäinen vaihtuvuus ja sesonkiluonteisuus tekevät niistä mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Reseptiotutkimuksella olisi voinut saada selvitettyä vanhojen klassikkolaulujen jatkuvan viehätyksen salaisuutta, mutta laulujen sisältöjen ja diskurssien tutkiminen vaikutti mielekkäämmältä, erityisesti laulujen sisällön ja diskurssien kehittyminen aikojen kuluessa. Olisiko joululauluista, jotka ovat säännöllisesti esillä kerran vuodessa, löydettävissä systemaattisia kehityskulkuja, muutospolkuja tai selkeää yhteyttä historialliseen tai yhteiskunnalliseen kontekstiin? Maailma ja ajattelutavat ovat jatkuvassa muutoksessa. Vaikka joululauluilla onkin vähäinen vaihtuvuus, voi niidenkin ajatella heijastelevan niitä asenteita ja arvoja, jotka kulloinkin ovat pinnalla, siitä huolimatta, että nykyään niitä tehdessä saatetaan punnita myös mahdollista kaupallista menestystä.

Joulua voi pitää multimodaalisena, mikä tekee siitä niin ainutlaatuisen: joulu ei ole vain estetiikkaa tai äänimaailmaa, vaan se on myös konkreettisia objekteja, tuoksuja, makuja ja meditaatiota muistuttavaa rauhoittumista. Toisaalta se on myös äärimmäisen affektilatautunut, koska sen viettämiseen liittyy muistoja niin lapsuudesta, nuoruudesta kuin edellisiltä vuosilta. Esillä voivat olla myös suhteet perheenjäseniin, suhde yhteiskuntaan instituutiona, suhde uskontoon ja Jumalaan (nk. joulun todellinen merkitys) sekä suhde toisiin ihmisiin. Soppaa sekoittaa lisäksi se, että näiden affektien syntyminen voi synnyttää uusia: syyllisyyttä siitä, mitä tuntee tai ei tunne, surua muistojen vuoksi, ahdistusta ja niin edelleen. Tämänkaltaiseen tunnemaailmaan uppoutuminen lienee parhaimmillaan lähes katarttinen kokemus.

Kuinka joululaulut selviytyvät tästä joulun runsaasta sisällöstä ja multimodaalisuudesta? Mitä joululaulut ilmaisevat ”totena” tai ”tapahtuneena”? Minkälaisista aiheista rakastetuimmat, perinteiset joululaulut kertovat ja millä tavoin? Millaista joulua joululaulut normittavat? Mitä suomalaiseen jouluun kuuluu ja mitä ei? Ovatko nämä normit muuttuneet ajan kuluessa?

Kehityskulkuja ja muutospolkuja pyrittiin tavoittamaan perehtymällä joululaulujen sisältöön. Tavoitteena oli löytää lauluista sekä temaattista, kategorisoitavaa sisältöä, että diskursiivisia merkityksiä. Kategorisointi tehtiin tekstilähtöisesti aineiston sisältöjen perusteella (poikkeuksena musiikillinen kategoria duuri–molli). Tutkimusta tehtiin kahden eri metodin avulla, koska arveltiin, ettei yhden metodin käyttäminen nostaisi kaikkia toivottuja ilmiöitä esiin. Metodeiksi valikoituivat sisällönanalyysi ja diskurssintutkimus. Kahden eri metodin käyttämisen tavoitteena oli myös

selvittää, kumpi niistä soveltuisi laululyriikan tutkimiseen paremmin. Tutkimus keskittyy kuitenkin yleiskuvan luomiseen suomalaisista joululauluista eikä ota kantaa laululyriikan tutkimiseen ilmiönä.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- Minkälaisiin eri kategorioihin suomalaiset joululaulut voi sisällönanalyysin avulla jaotella? Mitä kategorioita lauluista löytyy paljon, mitä vähemmän?
- Kuinka kategoriat sijoittuvat ajanjaksoittain? Kuinka laulujen kategoriat muuttuvat 1800-luvun lopulta 2000-luvun alkuun?
- Minkälaisia diskursseja suomalaisista joululauluista on löydettävissä? Mitä diskursseja ilmenee paljon, mitä vähemmän?
- Kuinka diskurssiesiintymät sijoittuvat ajanjaksoittain? Kuinka joululaulujen diskurssiesiintymät muuttuvat 1800-luvun lopulta 2000-luvun alkuun?
- Minkälaisen yleiskuvan suomalaisten joululaulujen aihepiireistä ja diskursseista saa tutkimuksessa tarkastellun ajanjakson ajalta? Miten joululauluista tutkittu duuri–molli-tonaliteetti suhtautuu yleiseen käsitykseen suomalaisista joululauluista pääasiassa surullisina ja haikeina?

Tutkimuksessa yhdistyvät kvalitatiivinen (diskurssintutkimus ja sisällönanalyysi) ja kvantitatiivinen puoli (tulosten kvantifiointi) sekä musiikkitieteen piiristä duuri–molli-tonaliteetin huomioiminen. Tutkimuskohteen kulttuurisen luonteen vuoksi myös kulttuurintutkimuksen termistöä hyödynnetään hieman. Lähtökohdiltaan lingvistinen tutkimus ei siis ole varsinaisesti monitieteinen, mutta tietyiltä osin multimodaalinen (visuaalisuuden lisäksi huomioidaan aineiston auditiivista puolta), sekä sen voi nähdä edustavan monimenetelmäisyyttä.

Joululauluja on tutkittu jonkin verran aiemmin. Reijo Pajamo on perehtynyt varsinkin joululaulujen alkuperään ja on julkaissut tätä puolta koskevia teoksia (1982, 2011). Hän on käsitellyt joululauluja myös koululaitoksen lauluperinteitä koskevissa julkaisuissaan. Suomessa julkaistujen joululaulujen julkaisutietoja on puolestaan kerännyt Tuomas Piironen (1992), jonka keräämä nuottiarkisto sijaitsee nykyään Suomen joulukaupungiksi julistautuneessa Nurmeksessa. Joululaulujen merkityksiä ja sisältöjä on käsitelty joissakin harvoissa kandidaatin- tai pro gradu -tutkielmissa (mm. Kilpeläinen 1985), mutta näissä keskitytään pääasiassa laulujen kaunokirjalliseen puoleen. Laululyriikkaa sen sijaan on tutkittu jonkin verran, mutta sitäkin lähinnä pro gradu -tasolla (Toivonen 2018, 6). Vaikuttaa siis siltä, että joululauluja ei ole aiemmin ryhmitelty tai kategorisoitu, eikä niiden diskursiivista sisältöä systemaattisesti kartoitettu, kuten ei myöskään niiden muuttumista 1800-luvulta nykyaikaan. Tutkimus pyrkii paikkaamaan tätä aukkoa suomalaisen kulttuurin kentässä.

Suomalaista joululaulutuotantoa pidetään runsaana ja ainutlaatuisena (Piironen 1992, 6). Tutkimuksessa käsitelläänkin vain suomalaisiksi luokiteltavia joululauluja (luku 4.1). Aineistoa löytyy siis runsaasti, vaikka jatkuvasti käytössä olevia suursuosikkeja arvellaan olevan enintään 30 kappaleen verran. Aineistoon (LIITE 1.) valikoitui 220 suomalaista joululaulua, joilla on 118 eri säveltäjää (7 kansansävelmäpohjaista) ja 152 eri sanoittajaa tai suomentajaa. Aineiston tuotteliain säveltäjä (9 laulua) on L. Parviainen (1900–1949). Toisella sijalla ovat P. J. Hannikainen (1854–1924; 8 laulua) ja J. Pohjanmies (1893–1959; 8 laulua). Aineiston tuotteliain sanoittaja (9 laulua) on V. Salmi (1942–2020), ja toisella sijalla ovat I. Hellén (1861–1937; 8 laulua) ja Z. Topelius (1818–1898; 8 laulua), jonka runo *Julvisa (Nu så kommer julen*; 1857) tai sen eri suomennokset (*Joululaulu [Tervehtii jo meitä]* tai *Jo on joulu täällä*) on sävelletty mahdollisesti jopa kymmenen kertaa (tässä aineistossa kaksi versiota).

Ylivoimaisesti suurimmaksi ongelmaksi tutkimuksen alkuperäisen tavoitteen suhteen (joululaulujen muuttuminen eri vuosikymmenillä) nousi hieman yllättäen laulujen ajoittamisen vaikeudet (luku 4.1). Varsinkin monien vanhempien laulujen ajoittaminen edes vuosikymmenen tarkkuudella osoittautui lähes mahdottomaksi. Joululaulujen luotettavan ajoittamisen ongelmallisuutta voi toisaalta pitää eräänä tutkimuksen tuloksista jatkotutkimuksia ajatellen.

Yksi jo tutkimuksen alkuvaiheessa havaituista tuloksista on se, että suomalaiset joululaulut vastustavat yksiselitteistä kategorisointia, koska niin monissa lauluissa käsitellään niin monia puolia joulusta; sekä hengellistä että maallista, mennyttä että nykyistä, juhlan ulkoisia puitteita että affektiivista sisältöä ja niin edelleen. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii hyvin stereotyyppiseksi suomalaiseksi joululauluksi osoittautunut Y. Jylhän ja U. Klamin *Jouluilta* (”Taivahalla syttyi juuri”; julk. 1930), jossa esitellään lähes kaikki joulun eri puolet: tietäjiä johdattava tähti, pauhaavat joulukellot, hangen peittämät maisemat, kuusen ympärillä karkeloivat ja laulavat lapset sekä kehotus muistaa seimen lasta. Aivan yhtä monipuolisia eivät kaikki laulut ole, mutta uudemmissa lauluissa samankaltaisesta ilmiöstä hyvä esimerkki on T. Väyrysen *Pian joulu on* (julk. 1989), jossa mainitaan sekä Korvatunturi että Jeesus.

Joululaulun monimuotoisuus kulttuurisena artefaktina luo paineita perehtyä sen eri puoliin, ennen kuin sitä alkaa tieteellisesti tutkia. Runomuotoisuus ajaa silmäilemään kirjallisuudentutkimusta ja sen suuntauksia eri aikakausilla, joululauluja ja -runoja kun on syntynyt eri vuosisadoilla. Tekstilajina laululyriikka on omanlaisensa ja melko vähän tutkittu, siispä täytyy lukea populaarimusiikin tutkimusta runoanalyysin, runojen tematiikan ja metaforien tarkkailun ohella. Joulu kulttuurisena ilmiönä nostaa esiin tarpeen tutustua kulttuurintutkimukseen, sosiologiaan ja antropologiaan. Laulujen historialliset kontekstit innostavat tutkimaan Suomen historiaa ja

taidehistoriaa. Laulujen musiikillisen puolen selvittämisessä voi olla avuksi oma vuosikymmenten kokemus musiikista harrastuksena ja ammattina. Aineiston edes summittainen ajoittaminen oli mielenkiintoista, mutta aikaa vievää salapoliisityötä, joka tavanomaisempien teosluettelojen, tietosanakirjojen, Kuka kukin on -teossarjan, elämäkertojen ja lehtiartikkelien selailun lisäksi piti sisällään erinomaisen kirjastot.fi -palvelun hyödyntämisen (kiitokset vastauksista Lea Tastulalle Tampereen kirjastosta), äänitearkiston selailun, kansallisbiografian penkomisen, sekä jopa sosiaalisen median ja hakupalvelujen hyödyntämisen. Uudempien laulujen syntytietoja tuli lopulta tiedusteltua suoraan laulujen säveltäjiltä, tai, kuten erään sähköpostikeskustelun yhteydessä kävi ilmi, heidän jälkeläisiltään. Tutkimukseen liittymätöntä materiaalia kertyi lopulta useamman tutkielman verran.

Tutkielman aluksi pohditaan joululaulun määritelmää, sitten tiivistetysti sen historiaa ja asemaa suomalaisen kulttuurin kentässä. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen taustateoriat, eli sisällönanalyysin eri teoreettisia puolia sekä diskurssintutkimuksen pääpiirteitä. Seuraavassa luvussa esitellään aineisto, valittujen metodien työvaiheet ja niiden sopivuus tutkimuskysymyksiin. Seuraavaksi käsitellään, mitä aineistosta sai irti sisällönanalyyttisesti ja vertaillaan tuloksia eri ajanjaksoilla, minkä jälkeen käydään läpi diskurssianalyyttiset tulokset, vertaillaan niitä aikajanalla sekä vertaillaan hieman metodien tuloksia keskenään. Analyysivaiheessa esimerkkeinä mainittujen laulujen tekijät löytyvät Liitteestä 1. Lopuksi esitellään analyysien mielenkiintoisimmat tulokset, nostetaan esiin tutkimuksessa esiin tulleita hankaluuksia, pohditaan, mitä johtopäätöksiä tuloksista voisi tehdä sekä esitetään jatkotutkimusideoita.

2 JOULULAULU ARTEFAKTINA

Tässä luvussa pohditaan ensin sitä, miten joululaulun voi määritellä, valaistaan hieman suomalaisen joululaulun musiikillista olemusta ja pohditaan siitä vallitsevien käsitysten oikeellisuutta. Tämän jälkeen käydään lyhyesti läpi joululaulun historiallisia vaiheita ja lopuksi sijoitetaan joululaulu artefaktina osaksi kulttuurista kenttää.

2.1 Joululaulun määritelmää

Tässä tutkimuksessa *laululla* tarkoitetaan laulamalla esitettäväksi tarkoitettua sävellystä, johon kuuluvat tietyt sanat ja sävelmä eli melodia. Laulu on näin ollen musiikin ja sanoituksen muodostama musiikillis-verbaalinen kokonaisuus, jonka molemmat osa-alueet vaikuttavat merkityksen syntymiseen (Laakkonen 2017, 3). Laulusävellyksen voi katsoa syntyneeksi sillä hetkellä, kun siihen tarkoitetut sanat ja melodia yhdistetään.

Länsimaisessa musiikkikäsityksessä johonkin *duurisävellajiin* pohjautuvan laulun melodia on totuttu mieltämään iloisen tai hilpeän kuuloiseksi ja *mollisävellajiin* pohjautuvat melodiat haikean tai surullisen kuuloiseksi. Tätä ilmiötä voi kutsua *duuri–molli-tonaliteetiksi* (ks. esim. Virtamo 1987, s.v. *tonaalisuus* tai *duuri ja molli*). Saman laulun sisällä sävellaji voi myös vaihdella joko kokonaan sävellajista toiseen tai sitten tietystä duurista samaa sävelistöä käyttävään molliin tai päinvastoin. Laulut, jotka alkavat duurissa (eli jossakin duurisävellajissa), mutta päättyvät molliin (johonkin mollisävellajeista), tai päinvastoin, luokitellaan tässä tutkimuksessa *vaihtuvan sävellajin* piiriin. Duuri–molli-tonaliteettiin kuuluu olennaisesti myös se piirre, että duurisävellajiin kuuluvissa lauluissa käytetään usein joitakin mollikulkuja ja -sointuja ja käytännössä kaikissa mollisävellajiin kuuluvissa lauluissa käytetään duurisointuja, eli sävellajin ei voi koskaan katsoa olevan yksiselitteisesti joko hilpeän tai surumielisen kuuloinen (ks. esim. Virtamo 1987, s.v. *sointu*). Tässä tutkimuksessa duurisävellajiin sävellettyjä lauluja kutsutaan kuitenkin *duurilauluiksi* (tai ”olla duurissa”) ja mollisävellajiin sävellettyjä *mollilauluiksi* (tai ”olla mollissa”) selkeyden ja tiiviyden saavuttamiseksi. Sävellajeja ja sointuja on olemassa muitakin kuin duureja ja molleja, mutta niitä ei käsitellä eikä havainnoida tämän tutkimuksen yhteydessä. Myöskään sävellyksen rytmiikkaa, esimerkiksi painotuksen jakautumista tasa- tai kolmijakoisesti, ei tarkastella.

Laulu voidaan määritellä *joululauluksi*, jos siinä lauletaan jouluun yleisesti liittyvästä aiheesta tai joulusta juhlana, tai laulu on perinteisesti tapana liittää joulunviettoon. Yleensä määritteleminen on helppoa, koska suurimmassa osassa joululauluja mainitaan sana *joulu*, hyvin usein jo otsikossa.

Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineiston laulujen otsikoista noin 60 %:ssa mainitaan *joulu*, ja yli puolessa näistä se on ensimmäisenä sanana. Aineiston yleisimmät joululaulun nimet ovat *Jouluiltana*[1], *Joululaulu* ja *Joulun kellot*, joita jokaista löytyy kolme samannimistä laulua.

Joululauluina lauletaan kuitenkin lauluja, joissa ei mainita joulua lainkaan. Varsinkin uskonnollisia aiheita käsittelevissä lauluissa on useita, joissa jouluun viitataan vain seimitapahtumien kautta itse joulua mainitsematta. Näiden lisäksi esimerkiksi tunnetussa vanhassa laulussa *Kello löi jo viisi* ei puhuta lainkaan joulusta, mutta laulun alkuperäinen nimi *Joulukirkkoon* luonnollisesti liittää laulun jouluun. Kansanlaulussa *Juokse porosein* taas ainoa viittaus jouluun on siinä mainittu poro, joka on tapana mieltää jouluiseksi eläimeksi. Uudempia lauluja, joissa ei suoraan puhuta joulusta, ovat esimerkiksi *Hyasinttien aika,* jossa jouluun viitataan siis siihen kiinteästi liitettävien hyasinttien mainitsemisen kautta; *Tule hiutale*, jossa käytetään jouluun liittyvää sanastoa kuten *kellot* ja *rauha*; sekä *Hiljaisin Helsinki*, jonka sanoitus ei juurikaan viittaa jouluun muuten kuin siinä kuvaillun ensilumen ja hiljaisuuden kautta. Laulun määrittyminen joululauluksi voi siis olla myös sopimis- tai tottumiskysymys.

Joulu on multimodaalinen juhla, mutta itse joululaulukin saa enemmän ulottuvuuksia, mikäli sen tuottamiseen osallistutaan itse. Joululauluja perinteisesti lauletaan yhä usein itse samaan aikaan kun muuten yhteiskunnassa lauluharrastus vaikuttaa vähentyneen, tai ainakin laulaminen on muuttanut muotoaan runsaasta yhteisestä koulu- ja kirkkolaulannasta peli- tai karaokelaulamiseen. Sen lisäksi, että joululaulut osallistavat kuulijaansa keräämällä yhteyteensä monitahoisen muistikuva- ja tunnelmakimpun lapsuusmuistoista ja menneistä jouluista, ne ottavat mukaansa myös fyysisen suorituksen, mikäli niihin osallistutaan laulamalla tai soittamalla. Moni joululauluista on kohtuullisen yksinkertainen melodialtaan ja soinnutukseltaan, jolloin niitä voi soittaa, vaikka ei olisikaan musiikin ammattilainen. Roland Barthes (1977, 149) menee niin pitkälle, että luokittelee musiikin kahteen kategoriaan: musiikkiin, jota kuunnellaan ja musiikkiin, jota soitetaan. Hänen mielestään soitettu musiikki kulkee kehon läpi tavalla, johon kuunneltu musiikki ei kykene, kun lihaksisto osallistuu musiikin tuottamiseen, eli soitetun musiikin kokemus on eri, kuin kuunnellun. Näin joululaulukin voi saada jälleen uuden tason, fyysisen osallistumisen tason joko laulamisen tai soittamisen tai molempien kautta.

[1] Joululauluihin viitataan tekstissä aina laulun nimellä (lisänä mahdollinen nimen selvenne), ja yksityiskohtaisemmat tiedot löytyvät Liitteestä 1.

2.2 Joululaulun kulkeutuminen suomalaiseen joulunviettoon

Suomalaiseen joulunviettoon on saatu paljon vaikutteita Ruotsista ja Keski-Euroopasta erityisesti kristinuskon leviämisen myötä. Sitä edeltävänä aikana suomalaisten vuoden suurin juhla oli sadonkorjuuajan päättymistä juhlistava kekri, pyhäinpäivän tienoilla vietettävä syyskauden päätösjuhla, jota juhlittiin Itä-Suomessa joulua suureellisemmin vielä 1800-luvulla (Nirkko & Vento 1994, 17; Karjalainen 1994, 89). Kekrin aikaan uskottiin vainajien saapuvan entisille asuinsijoilleen, jolloin heille piti tarjota kaikkea hyvää (Vuolio 1981, 80). Voi ajatella, että suomalainen tapa muistella jouluna edesmenneitä olisi lähtöisin kekriin liitetyistä uskomuksista ja tavoista. Musiikki on tullut mukaan joulunviettoon vähitellen virsien ja koulujen kuusijuhlien myötä. Joulurauhan julistustapahtumassa on käytetty musiikkia jo 1600-luvulta lähtien (Lahtinen 2003, 35).

Jouluvirsiä tiedetään olleen jo 300-luvulla (Vuolio 1981, 91). Koska kirkoissa laulaminen on alun perin liittynyt uskonnollisiin rituaaleihin, jotka uudistuvat hitaasti, kirkkomusiikin kehittyminen on ollut hitaampaa kuin kirkollisen elämän ulkopuolinen musiikki. Jouluvirret olivat noin 900 vuoden ajan saman tyylisiä: latinankielisiä, juhlallisia ja sisällöltään teologisia. Kansankielisiä joululauluja alkoi syntyä 1200-luvulla Italiassa Fransiscus Assisilaisen seuraajien keskuudessa (Vuolio 1981, 92). Keskiajalla joululaulut levisivät muualle Eurooppaan erityisesti kirjapainotaidon kehittymisen myötä. Joululaulujen aihepiirit olivat kuitenkin edelleen pääasiassa uskonnollisia.

Hyvänä esimerkkinä kirjapainotaidon vaikutuksesta eurooppalaiseen ja suomalaiseen musiikkielämään toimii Greifswaldissa vuonna 1582 painettu Piae Cantiones -kokoelma ja sen sisältämät laulut. Kokoelmassa on latinankielisiä juhlapyhiin liittyviä teinilauluja, joista moni on kansainvälisesti erittäin tunnettu, eli joitakin lauletaan edelleen. Joululaulujen lisäksi kokoelmassa on pääsiäis- ja helluntaiaiheisia lauluja. Piae Cantiones -kokoelman kustantajana toimi Turun katedraalikoulun rehtori Jaakko Finno, joka julkaisi myös ensimmäisen suomalaisen virsikirjan 1583 (Mäkinen 1964, 10–11). Mäkisen mukaan (1964, 11) Finno korjaili katolista ja latinankielistä alkuperää olevia lauluja soveltumaan paremmin uskonpuhdistuksen mukanaan tuomaan protestanttiseen ajatteluun. Näin ollen kokoelmalla on merkittävä yhteys suomalaiseen musiikkielämään ja usein Piae Cantiones mainitaankin ensimmäisenä suomalaisena laulukirjana. Suomalaisesta kustantajasta huolimatta Piae Cantiones -laulut eivät kuitenkaan ole alkuperältään suomalaisia, vaan niiden historia asettuu Länsi-Euroopan alueelle (Mäkinen 1968, 8). Kokoelman joululauluista osa otettiin mukaan Finnon kustantamaan suomenkieliseen virsikirjaan (Pajamo 2011, 10). Latinan kielen aseman heikentyessä Piae Cantiones -laulujen käyttö alkoi vähentyä koululaitoksessa 1800-luvun puolivälistä alkaen (Pajamo 2011, 11).

Keskieurooppalaista ja keskiaikaista lauluperinnettä edustaa myös suomalaisessa joululauluperinteessä edelleen tunnettu tiernapoikanäytelmä, jota on esitetty 1860-luvun loppupuolelta lähtien erityisesti Oulun seudulla (Myllylä 1991, 13). Perinteen juuret ovat Keski-Euroopan 1500-luvun liturgisissa kolmesta kuninkaasta kertovissa näytelmissä. Niistä vähitellen muuntui niin kutsuttu tähtipoikanäytelmä, joka kulkeutui Ruotsiin 1600-luvulla ja sieltä Suomeen 1800-luvun alkupuolella. Tiernapoikia esittämällä esiintyjien oli mahdollista kerätä varoja, yleensä opiskeluaan varten.

Joulumusiikki kehittyi keskiajalta 1800-luvulle pääasiassa muun musiikin historian yleisen kehityksen mukana. Joululaulut alkoivat vähitellen yleistyä ja uudistua niin Euroopassa kuin Suomessakin 1800-luvulla muidenkin joulunviettotapojen uudistumisen myötä. Ensimmäinen kansainvälinen joululauluhitti oli 1818 sävelletty itävaltalainen Jouluyö, juhlayö (Stille Nacht, Heilige Nacht), joka tuli tunnetuksi ympäri Eurooppaa. Suomeksi se ilmestyi 1883 kokoelmassa Suomalainen Lauluseppele (Pajamo 2011, 10; 12). 1800-luvun lopulta lähtien Suomessa ilmestyi myös useita varsinaisia joululaulukokoelmia, joista ensimmäisiä toimitti musiikinopettaja Anna Sarlin (Pajamo 2011, 14). Näiden kokoelmien myötä monet ensimmäiset suomalaiset joululaulut levisivät julkisuuteen.

Monissa suomalaisissa kodeissa oli 1800-luvun alkupuolella tavallista laulaa ruoka- tai jouluvirsiä ruokailun yhteydessä luettavan jouluevankeliumin kanssa (Nirkko & Vento 1994, 27; Lahtinen 2003, 35). Maallisempia aiheita edustavia joululauluja ei edelleenkään juuri tunnettu. Moni jouluun nykyään liittyvä esine ja symboli tuli kuitenkin käyttöön 1800-luvun aikana, kuten joulukuusi, joululahjat tai joulukortit (Vuolio 1981, 38), jolloin niistä saatiin uutta sisältöä myös joululauluihin. Suomalaisia joulunviettotapoja uudistivat erityisesti säätyläisten keskuudessa levinneet ruotsalaiset vaikutteet, joita saatiin muun muassa vuosisadan vaihteen joulukorttitaiteesta. Yleinen aihe oli ”varakkaiden ihmisten romanttinen joulu”, jonka puitteissa kuvattiin hyvinvoivia ja kauniisti pukeutuneita porvarisperheitä (Vuolio 1981, 72). Kaupunkien säätyläisten kautta levisi myös tapa juhlia joulua vain ydinperheen kanssa koko talon työväen sijaan (Vuolio 1981, 41). Nämä vaikutteet näkyvät joululauluperinteessä yhä.

Olennainen osa joulunviettoa on aina ollut myös kansantarusto, johon ovat kuuluneet muiden satuolentojen lisäksi haltijat ja tontut. Niillekin saatiin 1860-luvulla vakiintunut hahmo, joka jalostui nykyisen kaltaiseksi erityisesti ruotsalaisen Jenny Nyströmin taiteellisen näkemyksen myötä (Lindbergh 2018). Ennen 1900-luvun alkukymmeniä joululauluissa ei puhuttukaan pukeista tai tontuista, vaan kuvailtiin kristillisiä seimitapahtumia ja sitä kautta Jumalan armoa ja rakkautta tai

vaihtoehtoisesti esimerkiksi kodin tunnelmaa tai joulukuusta. Myös vanha tapa käydä joulukirkossa on puettu runomuotoon jo ennen vuosisadan vaihdetta (I. Hellén, 1898).

Kansakoululaitoksella on yllättävän suuri merkitys suomalaisen joulunvieton historiassa. Koulujen kuusijuhlat levittivät monia joulunviettotapoja sekä tekivät ennen kaikkea opettajien sanoittamia ja säveltämiä joululauluja tunnetuiksi kautta maan. Kuuluisia ja tuotteliaita opettajasanoittajia ja -säveltäjiä on tunnettujen joululaulujen tekijöinä runsaasti (ks. esim. Pajamo 2011, 13). Joululauluja sanoittivat esimerkiksiHelmi Auvinen (*Joulun kellot*), J. H. Erkko (mm. *No onkos tullut kesä*), Immi Hellén (aineistossa 8 sanoitusta, mm. *Joulukirkkoon*), Vilkku Joukahainen (*Joulu tullut on*, *On hanget korkeat, nietokset*), Elsa Koponen (*Tuikkikaa, oi joulun tähtöset*), Martti Korpilahti (mm. *Tule rakkaus ihmisrintaan*), Alpo Noponen (mm. *Arkihuolesi kaikki heitä*), G. O. Schönemann (*Joulupuu on rakennettu*) ja Olli Vuorinen (*Joulu, joulu tullut on*). Joululaulujen tunnetuista opettajasäveltäjistä osa toimi musiikin lehtoreina, kuten esimerkiksi P. J. Hannikainen (myös sanoittanut mm. *Joulupukki, joulupukki* ja *Kautta tyynen, vienon yön*; säveltänyt *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset*), Martti Hela (myös sanoittanut mm. *Lumihiutaleitten laulu*) ja Wilho Siukonen (*Joulun odotuksessa*). Muita opettajasäveltäjiä ovat esimerkiksi Karl Collan (*Sylvian joululaulu*) ja Otto Kotilainen (aineistossa 5 sävellystä, mm. *Kun joulu on* ja *Varpunen jouluaamuna*).

Nykyisin merkittäviä joululauluperinteen ylläpitäjiä ovat esimerkiksi Suomalaisen Lähetysseuran ylläpitämät Kauneimmat Joululaulut -tilaisuudet sekä pääkaupunkiseudun seurakuntien verkkomedia Jouluradio. Peruskoulun merkitys joulunviettotapojen ylläpitäjänä tai levittäjänä on vähentynyt, kun joulujuhlaperinteitä on muutettu muun muassa ei-kristillisten oppilaiden määrän lisääntymisen myötä (ks. esim. Pajamo 2011, 18; Moilanen 2018). Joululaulujen laulaminen ei välttämättä, Kauneimpia Joululauluja lukuun ottamatta, ole enää olennainen osa keskivertosuomalaisen joulunviettoa, mutta niiden kuunteleminen on edelleen suosittua. Useat eturivin artistit tekevät omat joululevynsä, joita myydään ja kuunnellaan runsaasti, tallenteiden sijaan enenevässä määrin suoratoistopalveluissa verkon kautta. Joululaulu genrenä uudistuu kuitenkin hitaasti, kenties joulunviettoon liittyvän perinteiden kunnioittamisen ja arvostamisen vuoksi, jouluun liittyvän nostalgian vuoksi tai mahdollisesti myös näiden yhdistelmästä syntyvän kaupallisen laskelmoimisen vuoksi. Ihmisten koetaan kaipaavan jouluunsa nimenomaan tuttuja ja perinteisiä elementtejä (ks. esim. Halonen 2014 tai Koskinen 2015). Tällöin kaupalliseen menestymiseen tähtäävät lauluntekijät pyrkinevät pitämään uuden laulutuotantonsa suuren yleisön toiveiden mukaisena.

2.3 Joululaulu kulttuurisessa kentässä

Joululauluilla on spesifi asema yhteiskunnassa niiden omaleimaisuuden vuoksi. Niiden historiallisesti muuntunut muoto ei täysin vertaudu muuhun ajanvietemusiikkiin, koska niitä kulutetaan vain kerran vuodessa ja hyvin tyypillisesti esitetään sekä vanhoja että uusia lauluja sekaisin. Vanhat laulut ovat yleensä ensin syntyneet runoiksi ja myöhemmin sävelletty, uudemmat taas hyvin usein luotu saumattomasti suoraan lauluksi, sanoituksen tarkoituksena olla laululyriikkaa eikä runoteos (ks. esim. Lehtimäki 2017). Toisaalta vanhojakin runoja sävelletään edelleen uudelleen ja monia kauniita runoja on sävelletty joululauluiksi useamman kerran. Laululyriikka on kuitenkin oma taidemuotonsa musiikin siihen lisäämän merkityksen ja kehyksen vuoksi (Firth 1996 Oksasen, 2007, 160, mukaan).

Laululyriikka on vakavasti otettava kirjallisuuden laji, joka on taidelajina tunnettu jo antiikin Kreikassa. Monen vanhan joululaulun vahva asema nykykulttuurissa määrittää joululaulut taiteellisena artefaktina omaleimaisen poeettisen ja yleensä riimitetyn muotonsa vuoksi osaksi kaunokirjallisuutta (Niemi 2000, 24–25). Tätä kautta joululaulut ovat taiteiden kiinteänä jäsenenä osa yhteiskunnallista kirjallisuusinstituutiota (Niemi 2000, 12). Niemen (2000, 13) mukaan abstrakti instituutio voidaan nähdä konkreettisena osana yhteiskuntaa verraten sitä kasvatusjärjestelmään tai uskonnollisiin laitoksiin. Kirjallista tai yhteiskunnallista diskurssia pohtiessa onkin syytä ottaa huomioon kirjallisuuden suhteet muihin kulttuurin rakenteellisiin kerrostumiin: kirjallisuus ilmentää usein aikansa piileviä arvostuksia ja vallitsevia puhetapoja (Niemi 2000, 12).

Joululaulujen suhde kulttuuriin spesifeinä kulttuurisina artefakteina on luonnollisesti erittäin kiinteä. Kulttuuria on moneen otteeseen pyritty hahmottamaan jaottelemalla sitä ”sfääreihin ja kenttiin, osa- ja alakulttuureihin” (Niemi 2000, 17). Perinteinen Bourdieun näkemyksiin pohjautunut dualistinen jako korkeaan ja populaariin (myöhemmin myös matalaan) kulttuuriin katsotaan tällä vuosituhannella purkautuneen, lähinnä modernin kulttuuri- ja viihdeteollisuuden muuttaman taidekäsityksen myötä (Niemi 2000, 17, ks. myös Lehtonen 1998). Joululauluja ei voida varsinkaan kokonaisuutena kategorisoida yksiselitteisesti ”korkean” tai ”populaarin” kulttuurin edustajiksi, koska historiallisen kerrostumansa vuoksi niistä löytyy sekä perinteisestä taidemusiikkia että kevyttä populaarimusiikkia edustavia kappaleita. Yksittäisillä joululauluilla saattaa olla jonkinlainen käsitteellinen maine syntyajankohdan, säveltäjän edustaman musiikkityylin suuntauksen tai vakiintuneiden esityskäytäntöjensä vuoksi. Joululauluista voidaan löytää ääripäitä edustavia vaihtoehtoja helposti, jos tarkastellaan esimerkkeinä klassisen musiikin tyylistä Karita Mattilan ja Turun filharmonisen orkesterin tulkintaa 1800-luvun puolivälissä luodusta *Sylvian joululaulusta* ja verrataan sitä iskelmätyyliseen Irwinin ja Vexi Salmen joululauluun *Kop kop kop*. Määrittelemätöntä

laulua voisi taas edustaa klassikkoasemaan noussut *Joululaulu* (Tervehtii jo meitä), jonka ensin esitti lauluyhtye Rajaton. Laulun on säveltänyt vuonna 2003 Jussi Chydenius Z. Topeliuksen runoon vuodelta 1913.

Kysymys korkeasta ja matalasta kulttuurista limittyy joululaulujen kulttuuriseen vaikutukseen varsinkin siinä kysymyksessä, kun pohditaan, millä tahoilla on valta nimetä asioita tai arvottaa ilmiöitä (Barker 2003, 404). Sellaisia tahoja, jotka vaikuttavat joululaulujen esillä pitämiseen ovat esimerkiksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kauneimmat joululaulut -tapahtumat, radiokanavat, suositut laulajat tai musiikinkustantajat. Laulujen suosiosta ja niiden jatkuvuudesta päättää kuitenkin loppukädessä niiden yleisö, minkä vuoksi niiden kaupallista menestyvyyttä on jatkuvasti arvioitava. Kouluinstituution valta nimetä asioita lienee sen sijaan muuttumassa. Yleiseen keskusteluun on nimittäin noussut esimerkiksi kysymys siitä, saako yhteiskunnallisissa instituutioissa kuten kouluissa laulaa Jeesus-lapsesta tai enkeleistä (Moilanen 2018). Joululaulut osallistuvat siis valtakeskusteluun esimerkiksi juuri kouluinstituution tai muiden lapsia koskevien instituutioiden (varhaiskasvatus, harrastustoiminta) kautta.

3 SISÄLLÖNANALYYSIN JA DISKURSSINTUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Tässä tutkimuksessa pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja selittämään suomalaisten joululaulujen verbaalista sisältöä. Pyrkimys inhimillisen kulttuuri-ilmiön ymmärtämiseen sijoittaa tutkimuksen automaattisesti laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen piiriin ja siinä sen fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2019, 210; Tuomi & Sarajärvi 2018, 14; 40–41). Tutkimuksessa teoreettisena viitekehyksenä käytetty diskurssintutkimus kytkeytyy eri tutkimussuuntia yhdistävään sosiaaliseen konstruktivismiin (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 21). Joululaulujen musiikillisesta puolesta otetaan esiin vain laulujen duuri–molli-tonaliteetti, eli musiikkitiedettä ei varsinaisesti käsitellä.

Pääasiallisina metodeina tutkimuksessa käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia. Vertailua varten aineistoa kvantifioidaan, jolloin tutkimuksen voi nähdä lähestyvän monimenetelmäisyyttä (Mixed methods research; Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–81). Tässä luvussa esitellään sisällönanalyysin ja diskurssintutkimuksen eri puolia ja käsitteistöä ja perustellaan niiden soveltuvuutta tutkimukseen. Molemmat ovat tekstianalyyseja; suurin ero niillä on se, että sisällönanalyysi keskittyy etsimään tekstissä suoraan esiintyviä merkityksiä, diskurssianalyysi taas pyrkii todentamaan tekstin tuottamia merkityksiä ja niiden sosiaalista ulottuvuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117).

3.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, joka Tuomen ja Sarajärven (2018, 103) mukaan soveltuu joustavuutensa vuoksi lähes kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteen piirissä tehtyihin tutkimuksiin. Sisällönanalyysi kuuluu niihin analyysimuotoihin, joita ei varsinaisesti ohjaa tietty teoria tai epistemologia. Se voidaan käsittää yksittäiseksi metodiksi tai yleiseksi monenlaiseen tutkimukseen soveltuvaksi teoreettiseksi kehykseksi, jolloin sitä voi soveltaa myös määrällisen tutkimuksen analysoimiseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103).

Metodina käytetyn sisällönanalyysin tavoitteena on systemaattisesti ja objektiivisesti luoda analysoitavasta tekstistä yleisessä muodossa oleva, tiivistetty kuvaus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Se ei kuitenkaan sovi aineistosta tehtäviin johtopäätöksiin, vaan siihen tarvitaan avuksi esimerkiksi kontekstin analysointia ja diskurssintutkimuksen menetelmien hyödyntämistä. Käsitteenä se onkin usein väärin ymmärretty, laaja ja epämääräinen. Monet tutkijat ovat pyrkineet parantamaan sen

tarkkuutta luomalla sille vaihtoehtoisia tai tarkentavia käsitteitä. Esimerkiksi määrällisen tutkimuksen systemaattista tilastoimista Pietilä (1973) ja Eskola (1975) kutsuvat *sisällön erittelyksi* (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118). Jäykkää frekvenssijakautumissa pitäytymistä voi kutsua myös *kontingenssianalyysiksi* (Eskola 1975 Tuomen & Sarajärven, 2018, 119, mukaan). Kyngäs ja Vanhanen (1999) taas ovat erottaneet kvalitatiivisen sisällönanalyysin kvantitatiivisesta nimeämällä sen *laadulliseksi sisällönanalyysiksi* (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119).

Eskola (2001; 2007) on esittänyt eri laadullisten analyysitapojen jakamista aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähteiseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Näistä *aineistolähtöinen analyysi* pyrkii nimensä mukaisesti luomaan tutkimusaineistosta teoreettisen kokonaisuuden. Teoriaa hyödynnetään vain analyysin ohjaamisessa ja toteuttamisessa metodologisten sitoumusten kautta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109). *Teoriaohjaavassa analyysissa* ajatuksena on, että teoria toimii analysoinnin apuna kiinteämmin, vaikka itse analyysi ei pohjaudukaan suoraan tiettyyn teoriaan, toisin kuin *teorialähtöisessä analyysissa*, jota pidetään varsinkin luonnontieteellisen tutkimuksen perinteisenä analyysimallina (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–111). Sille on tyypillistä muun muassa se, että tutkimuksen teoreettisessa osuudessa hahmotellaan valmiiksi niitä kategorioita, joihin aineistoa on tarkoitus suhteuttaa.

Tässä tutkimuksessa noudatetaan Tuomen ja Sarajärven (2018, 119) esittämää käytäntöä käsittää *sisällönanalyysi* erääksi laadullisen tekstianalyysin muodoksi ja viitata käsitteellä *kvantifiointi* niihin tutkimuksen vaiheisiin, joissa tarvitaan määrällistä informaatiota esimerkiksi aihepiirien vertailua varten. Suoritetun analyysin luonteen täsmentämiseksi käsitteeseen yhdistetään Eskolan (2001; 2007) esittämän jaottelun mukaisesti aineistolähteisyys, jolloin syntyy käsite *aineistolähtöinen sisällönanalyysi*. Tutkimuksen aineiston analysoinnin pohjana toimii yhdysvaltalaisen laadullisen tutkimuksen perinteen pohjalta luotu Milesin ja Hubermanin kolmivaiheinen prosessimalli, jonka vaiheet ovat 1) redusointi eli pelkistäminen, 2) klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli käsitteellistäminen. (Miles & Huberman 1994, Tuomen & Sarajärven, 2018, 114–115, mukaan). Tämän jälkeen sekä ryhmittelyssä että käsitteellistämisprosessissa syntyneitä kategorioita kvantifioidaan ja vertaillaan, sekä keskenään, että suhteessa laulujen syntymäajankohtaan tai niiden musiikillisiin ominaisuuksiin (duuri–molli-tonaliteetti). Aineistosta analysoidaan myös sen sisältämiä diskursseja, redusoitua aineistoa mahdollisuuksien mukaan hyödyntäen.

3.2 Diskurssintutkimus

Diskurssintutkimus edustaa kielitieteen tutkimusperinteessä funktionaalista kielikäsitystä tilannesidonnaisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen merkityksen korostamisen vuoksi (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 19). Diskurssintutkimuksen tutkimuskohde, kieli, käsitetään samanaikaisesti lingvistiseksi, diskursiiviseksi ja sosiaaliseksi järjestelmäksi (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 26). Kieli nähdään joustavana ja notkeana resurssina, jolla voidaan kielenkäyttäjän valintojen seurauksena tuottaa merkityksiä eli merkityksellistää maailmaa eri tavoilla erilaisissa tilanteissa ja eri aikoina (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 15–16). Merkityksellistämisen tarkastelun lisäksi diskurssintutkimus tutkii merkityksellistämisen ehtoja ja seurauksia, sekä sitä, mikä erilaisten vallalla tai marginaalissa olevien tai huomiotta jääneiden merkitysten painoarvo on (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 16). Kielenkäyttö on aina tilanteista ja vaihtelee tilanteen ja käyttökontekstin mukaan, toisaalta tilanne vaikuttaa aina voimakkaasti kielenkäyttöön. Merkityksetkin syntyvät vuorovaikutuksessa toisten kielenkäyttäjien ja ympäröivän kulttuurin kanssa; ilmauksen, kontekstin ja tulkinnan yhteisvaikutuksesta (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 94).

Diskurssintutkimus on luonteeltaan monitieteistä (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 26). Laajojen historiallisten ja kulttuuristen kontekstien tutkiminen vaatii tutkijalta niin historian, sosiologian kuin kulttuurintutkimuksenkin tuntemusta. Käsitys kielen roolin merkityksestä yhteiskunnallisissa muutoksissa kytkee diskurssintutkimusta kielitieteen lisäksi varsinkin yhteiskuntatieteelliselle kentälle (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 27). Tämä monitieteisyys ja läheiset kytkökset muihin tieteenaloihin vaikeuttavat käsitteiden ja metodisten suuntausten yksiselitteistä määrittelyä.

Luukka (2000, 144) jakaa diskurssintutkimuksen suuntaukset neljään ryhmään: tekstuaaliseen, kognitiiviseen, interaktionaaliseen ja konstruktionistiseen. Näistä kaksi ensimmäistä seuraavat formalistisen kielentutkimuksen perinnettä, ja kaksi jälkimmäistä edustavat funktionaalista kielikäsitystä. Diskurssintutkimuksen konstruktionistiset suuntaukset keskittyvät kielen käyttöön eri tilanteissa, yhteisöissä ja kulttuureissa ja tutkivat sitä, kuinka kielellä luodaan viestintää ja merkityksiä sekä sitä, kuinka sosiaaliset yhteisöt vaikuttavat sen jäsenten diskurssiin (Luukka 2000, 151). Luukka nostaa esiin käsitteen *diskurssitietoisuus*, joka viittaa tuntemukseen tietyn yhteisön puhetavoista ja normeista ja niiden pohjana olevista arvoista, uskomuksista ja toimintatavoista (Luukka 2000, 151). Diskurssitietoisuuden käsitettä on mahdollista soveltaa tietyn kulttuuriympäristön yksittäisiin edustajiin (kuten joululauluihin tai joululaulugenreen), koska niiden on, tullakseen hyväksytyiksi, vastattava yhteisön normeja, toimintatapoja sekä arvoja, sekä oltava

yhteisön tunnistettavissa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 110). Tässä tutkimuksessa keskitytään konstruktionistisen suuntauksen mukaiseen käsitykseen, jonka mukaan diskurssi käsitetään laajemman sosiaalisen kontekstin osatekijäksi. Laajemmaksi sosiaaliseksi kontekstiksi käsitetään kansallisvaltio ja sosiaaliseksi yhteisöksi termiä vapaasti tulkiten suomalaisessa kulttuuriympäristössä asuneet ihmiset.

Diskurssi on dynaaminen, monitahoinen ja monimerkityksinen, moneen kertaan tarkasteltu käsite, joka vastustaa yksiselitteistä ja täsmällistä määritelmää. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 27). Itse sana *diskurssi* pohjautuu ranskan kielen sanaan *discours*, joka voi tarkoittaa ’puhe’, ’esitelmä’, ’juttelu’, tai ’jaarittelu’. Ranskan kieleen sana on tullut latinasta, jossa alkuperäinen termi *discursus* on viitannut ympäriinsä juoksentelemiseen. Kielitieteen teoreetikoiden käyttöön sana nousi 1960- ja 1970-luvuilla (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 27).

Diskurssin käsite tulkitaan eri tavoin eri tieteenaloilla. Kielitieteen sisälläkin eri suuntaukset tulkitsevat termiä hieman eri tavoin; esimerkiksi formalistisen kielitieteen parissa diskurssi luokitellaan yksinkertaisesti vain konkreettiseksi kielenkäytöksi (Luukka 2000, 135). Tämän perusteella diskurssiksi voidaan määritellä lausetta ja virkettä laajemmat kielelliset kokonaisuudet, esimerkiksi keskustelut tai erilaiset kirjoitetut tekstikokonaisuudet. Tässä perinteisenä pidetyssä määritelmässä korostuu diskurssin rakenteelliset ominaisuudet (Luukka 2000, 143). Sama laaja määrittelytapa löytyy myös Kielitoimiston sanakirjasta (KS 2019, s.v. *diskurssi*), jossa todetaan diskurssin toisen merkityksen olevan ”keskustelu; teksti (varsinkin kielitieteessä)”. Tieteen termipankki (TTP 2019, s.v. *diskurssi [kielitiede]*) vastaavasti toteaa diskurssin olevan muun muassa ”puhuttu ja kirjoitettu kielenkäyttö”. Tätä tulkintaa seuraten *diskurssianalyysi* tarkoittaisi vain lausetta tai virkettä suurempien puhuttujen tai kirjoitettujen tekstien tai keskustelujen analysointia.

Toinen tapa määritellä diskurssi onkin kytkeä se tietyn yhteisön ja tilanteen sosiaaliseen toimintaan (Luukka 2000, 143). Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 30) puhuvat diskurssin käsitteen kaksoisfokuksesta tarkoittaen sitä, että yleisesti diskurssi mielletään yhtä aikaa sekä lausetta suuremmiksi tekstikokonaisuuksiksi, että tietyssä tilanteessa käytetyksi varsinaiseksi kielenkäytöksi, joka on osa sosiaalista toimintaa. Näissä tapauksissa diskurssin käsitteeseen liitetään hyvin usein määrittävä etuliite, kuten koulu- tai tieteellinen diskurssi, jolloin käsite viittaa ”suhteellisen *vakiintuneeseen kielenkäyttöön tietyssä tilanteessa tai tietyllä alalla* (sic)”. Kielitoimiston sanakirjan ensimmäinen määritelmä diskurssille onkin ”jotakin alaa koskevien vuorovaikutustapojen kokonaisuus” (KS 2019), ja Tieteen termipankki (TTP 2019) puolestaan toteaa, että diskurssi on muun muassa ” kiteytynyt, kulttuurisesti jaettu ja näkökulmaltaan rajattu merkityksellistämisen tapa, joka osallistuu tietynlaisen sosiaalisen todellisuuden tuottamiseen (esim. feministinen diskurssi,

rasistinen diskurssi)”. Tämä määritelmä nostaa mukaan tutkittavan tekstin sosiaalisen ja historiallisen kontekstin sekä yhteiskunnalliset puhetavat, puheenaiheet ja filosofisen ilmapiirin, joita tässäkin tutkimuksessa pyritään lyhyesti tarkastelemaan. Diskurssin suhde syntykontekstiinsa on näissä määrittelytavoissa hyvin kiinteä (Luukka 2000, 144).

Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 34–35) huomauttavat, että diskurssin määritelmän monitulkintaisuuden vuoksi kunkin tutkijan tulee tapauskohtaisesti valita ja perustella se, kuinka käsitteen ymmärtää ja kuinka sen voi paikantaa alan tutkimuskenttään. Yksi tapa täsmentää diskurssin käsitettä on käyttää termejä *teksti*, *diskurssi* (*discourse*) ja *diskurssit* (*a discourse*). Näistä *teksti* voi tarkoittaa yksinkertaisesti kirjoitettua aineistoa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 31). Kriittisen diskurssintutkimuksen perinteessä suomeksi yksikkömuotoon kirjoitettu *diskurssi* on yleinen käsite, joka pohjautuu teoreettiseen näkemykseen kielestä resurssina, jota voi hyödyntää sosiaalisissa ja tilanteisissa toiminnoissa. Sillä siis viitataan kaikkeen sellaiseen kielelliseen ja semioottiseen toimintaan, jolla on sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia ehtoja ja seurauksia (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 35). Suomen kieleen monikkomuotoiseksi käännetty käsite *diskurssit* taas viittaa aiemmin mainittuun, alun perin Foucault’n ajatuksiin pohjaavaan käsitykseen kielenkäytöstä. Tämän käsitteen yhteydessä käytetään usein jotakin täsmentävää määritettä, kuten *feministinen diskurssi*, ja se on fokukseltaan tarkempi kuin ensimmäinen, yleisempi käsite (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 35–36).

Diskurssintutkimuksessa ymmärretään *konteksti*, eli kielenkäytön tilanne ja toimintaympäristö, laajaksi, moniulotteiseksi ja kerrokselliseksi käsitteeksi (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 40). Tilannekontekstin lisäksi kielenkäyttöön vaikuttavat yhtä aikaa esimerkiksi erilaiset institutionaaliset, historialliset ja yhteiskunnalliset kontekstit (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 41). Kontekstia ei käsitetä pysyvänä, vaan dynaamisena ja muuttuvana, kielenkäytön kanssa vastavuoroisesti muokkautuvana osana kielenkäyttöä ja diskursseja. Aineiston oman historiallisen, yhteiskunnallisen tai sosiokulttuurisen kontekstin ja sen mahdollisen lajikontekstin (genren) lisäksi tutkijan tulisi pyrkiä huomioimaan myös oma kontekstinsa, eli valitsemansa teoriat ja metodit, jotka ohjaavat näkemään tutkimusaiheen tietyllä tapaa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 51). *Genre* taas viittaa diskurssintutkimuksessa vakiintuneeseen ja tunnistettavaan tapaan rakentaa ja järjestää sosiaalista ja diskursiivista toimintaa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 110).

4 AINEISTON ESITTELY JA ANALYYSIPROSESSIEN VAIHEET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto, sen hankintakeinot ja rajaukset. Tämän jälkeen kuvataan, kuinka teoriaosuudessa kuvattuja laadullista sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia sovellettiin kerättyyn aineistoon ja kuvaillaan analyysityön vaiheita.

4.1 Aineiston laulut

Tutkimuksen aineisto koostuu suomalaisten, eli Suomen alueella syntyneiden ja eläneiden säveltäjien ja sanoittajien suomenkielisistä lauluista, jotka on nuotinnettu ja julkaistu jossakin painetussa laulukirjassa. Mikäli laulun tekijöiden henkilöllisyydestä oli epäselvyyttä, laulua ei valittu mukaan tutkimukseen; poikkeuksena E. Melartinin säveltämä laulu *Yön keskellä tähti on tuntematon*, josta tunnetaan vain suomentaja, J. Snellman. Osa lauluista on ensin sävelletty ruotsinkieliseen tekstiin (esim. Z. Topeliuksen runot) ja myöhemmin suomennettu olemassa olevaan melodiaan. Kuudessa aineiston laulussa on kansansävelmään tehdyt suomenkieliset sanat ja yhdessä sävelmän alkuperäksi mainitaan vain Kangasalan koraalikirja, mutta sanoittaja tiedetään. Tutkielman ulkopuolelle rajattiin ne kansansävelmät, joiden sanoittajaa ei tiedetty, koska niitä on mahdotonta ajoittaa millekään vuosikymmenelle.

Painettuja ja nuotinnettuja lauluja haluttiin tutkia siitä syystä, että vain kuulonvaraisesti tallennettuihin laulunsanoihin tulee helposti merkityseroja esimerkiksi pilkkuvirheiden vuoksi. Tämä olisi häirinnyt erityisesti diskursiivisen sisällön tulkintaa. Tästä kuuluisin esimerkki lienee katkelma suositussa joululaulussa *Varpunen jouluaamuna*, joka laulettuna kuulostaa siltä, kuin siinä julistettaisiin ”joulu on koditon”. Eri tekstiversioiden tarkastelun jälkeen voi havaita, että kodittomuus määrittääkin varpusta: ”joulu on, koditon varpuseni onneton”.

Lauluista tarkasteltiin, aina kun mahdollista, kaikkia säkeistöjä, vaikka joskus konventiona on laulaa vain 2–3 (esim. *Joulupuu on rakennettu*, 5 säkeistöä). Kaikki säkeistöt antavat paremman kuvan varsinkin laulun diskursiivisesta sisällöstä, ja ylipäätään laulusta kokonaisuutena. Joissakin runoissa (esim. I. Hellénin *Joulukirkkoon* tai E. Koposen *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset*) on alun perin ollut useampia säkeistöjä kuin mitä lauluun on päätynyt; näissä tapauksissa tarkasteltiin laulussa olevia säkeistöjä.

Laulut poimittiin vuodesta 1976 lähtien julkaistusta 24-osaisesta *Suuri toivelaulukirja* -sarjasta sekä erilaisista yleisistä ja helposti saatavilla olevista (Tampereen seudun kirjastot, Sibelius-Akatemian kirjasto) joululaulukokoelmista. Kokoelmia käytiin läpi sitä mukaa kun niitä tuli vastaan, ja uusien laulujen kirjaaminen keskeytettiin tietoisesti siinä vaiheessa, kun aineistoon oli kertynyt yli 300 laulua. Suuri osa aineistosta koottiin 2000-luvulla julkaistuista teoksista, koska vanhempien kokoelmien saatavuus oli heikkoa. Yleisiin kokoelmiin keskittymisen takana oli oletus, että niin kutsutulle suurelle yleisölle suunnattuihin joululaulukirjoihin olisi koottu lauluja, joiden oletetaan miellyttävän ihmisiä tai jotka ovat osoittautuneet suosituiksi, puhuttelevat useita ihmisiä, ovat viimeisteltyjä ja hyvälaatuisia ja tekijän lisäksi myös kirjan toimittajien mielestä julkaisemisen arvoisia. Yksittäisten säveltäjien omat laulukokoelmat siis rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle tarkan harkinnan jälkeen; toisaalta materiaalia olisi saanut niistä lisää, mutta toisaalta tiettynä vuosikymmenenä julkaistu yhden tekijän näkemys joulun aiheista ja diskursseista olisi saattanut vääristää tavoiteltua yleistä näkemystä tutkittavasta aiheesta. Koulujen musiikinopetuksessa käytetyt oppikirjat rajattiin myös tutkimuksen ulkopuolelle, mutta aineistoon otettiin mukaan pari yleistä kokoelmaa, jotka oli joko koottu vanhoista kouluopetuksessa käytetyistä lauluista tai koottu koulujen kuusijuhlia ajatellen (esim. Kojo 1982). Myös yleisissä joululaulukokoelmissa on runsaasti varsinkin ennen 1970-lukua koulujen kuusijuhlia varten sävellettyjä lauluja, koska niistä on ehtinyt tulla suosittuja.

Ensimmäisessä aineistossa oli 322 laulua. Koska tutkimuksessa haluttiin tarkastella sitä, kuinka joululaulujen aiheet muuttuvat 1900-luvun kuluessa, oli tärkeää pyrkiä ajoittamaan aineiston laulut vähintään vuosikymmenen tarkkuudella niiden säveltämis- tai julkaisemisajan mukaan. Tekijänoikeusjärjestö Teosto ry:ltä ei löytynyt julkisia arkistoja, joita olisi voinut hyödyntää, siksi ajoittamisessa apuna olivat nuottilähteiden lisäksi muun muassa T. Piirosen kokoama joululauluhakemisto (1992), erilaiset eri alojen tietosanakirjat, säveltäjien omat teosluettelot kirjastoissa ja internetissä sekä lukuisat internet-sivustot, esimerkiksi äänitetietokanta fono.fi, kirjastojen hakusivustot ja palvelu Kysy kirjastonhoitajalta. Tämän lisäksi internetin hakutoimintojen ja sähköpostin tai sosiaalisen median avulla yritettiin ottaa yhteyttä suoraan joihinkin nykysäveltäjiin ja lauluntekijöihin.

Erittäin työlään työskentelyprosessin jälkeen oli todettava olevan mahdollista, että jopa moni kanonisoitu säveltäjä on ollut sitä mieltä, että joululaulut ovat niin pieniä sävellystöitä, mahdollisesti tilapäistöitä, ettei niitä ole syytä mainita teosluetteloissa (mikäli sellainen on säveltäjän elinaikana jo ehditty tehdä). Erkki Salmenhaara (1994, 6) onkin todennut, että säveltäjien julkaisuluettelojen tekeminen on erittäin epäkiitollista työtä siitä syystä, että hyvin harva säveltäjä on pitänyt tapanaan

merkitä sävellyksiin minkäänlaista vuosilukua, eikä sitä saa enää selvitettyä jälkeenpäin. Tästä syystä tunnetuillakin säveltäjillä on merkittäviä teoksia, joiden syntyajankohdasta on ristiriitaista tietoa. Täysin luotettava sävellysvuosi oli löydettävissä alle 70 laululle, minkä vuoksi ajoittamiskriteerejä laajennettiin koskemaan myös varhaisinta mahdollista julkaisu- tai levytysajankohtaa, perusteena ajatus, että julkaisuhetkenä laulun sisältö tai sanoma on jollakin tavalla puhutellut sen julkaisijaa. Aineistosta rajattiin pois kaikki laulut, joita ei voitu näillä kriteereillä ajoittaa edes kymmenen vuoden tarkkuudella. Ajoittamisprosessin jälkeen aineistoon jäi lopulta 220 laulua (ks. LIITE 1.).

Aineiston 220 laulua jakautuivat eri vuosikymmenille (tai ajanjaksoille) melko epätasaisesti (ks. Taulukko 1.).

Taulukko 1. Aineiston laulujen jakautuminen eri ajanjaksoille 1650-luvun ja 2010-luvun välillä.

ajanjakso	lkm
1650-luku	1
1850–80-luku	5
1890-luku	8
1900-luku	6
1910-luku	19
1920-luku	9
1930-luku	24
1940-luku	11
1950-luku	25
1960-luku	18
1970-luku	17
1980-luku	15
1990-1995	21
1996-1999	20
2000-luku	18
2010-luku	3
YHT.	220

Kyseiset ajanjaksot jaettiin osittain suoraan vuosikymmenten perusteella, osittain laulujen lukumäärää tarkkaillen. Esimerkiksi 1850–80-luvuille ajoitettuja lauluja päätettiin tarkkailla yhtenäisenä ryhmänä, koska niitä oli melko vähän. Historiallisesti kiinnostava 1890-luku haluttiin

kuitenkin säilyttää omana yksikkönään, ettei tarkasteltavasta ajanjaksosta tulisi liian pitkä ja epämääräinen. 1990-luvulla syntyneitä lauluja oli niin runsaasti, että kyseinen vuosikymmen jaettiin kahteen osaan.

Tätä tutkimusta tehdessä ei keskitytty niihin syihin, miksi joillekin vuosikymmenille kasautui enemmän lauluja kuin toisina, mutta esimerkiksi 1910-luvulla julkaistiin joitakin ensimmäisiä painettuja joululaulukokoelmia, minkä voi olettaa selittävän laulujen määrän eroa vierekkäisiin vuosikymmeniin (1900-luku 6 laulua, 1910-luku 19 laulua, 1920-luku 9 laulua). Sama syy voi selittää muita runsaslauluisia vuosikymmeniä (1930-, 1950- ja 1990-luku), mutta syitä voi olla muitakin (esim. äänityskulttuurin muutokset).

4.2 Sisällönanalyysiprosessin vaiheet

Sisällönanalyysi metodina valittiin tutkimukseen sillä perusteella, että sen ajateltiin antavan informaatiota laulujen konkreettisista aihealueista diskurssianalyysia täsmällisemmin. Koska tutkimuksessa pohditaan sitä, millä tavoin joululaulut ovat yli vuosisadan aikana muuttuneet, tuntui mielekkäältä tarkastella niiden diskursiivisen sisällön lisäksi sitä, minkälaisia aihepiirejä ja hahmoja lauluihin on sisällytetty. Sisällönanalyysilla haetaan esimerkiksi vastausta joihinkin yksittäisiin ilmiöihin, kuten siihen, milloin luontoaiheita on pidetty tärkeinä, löytyykö lauluista sotiin liittyvää sanastoa tai onko satuhahmojen käyttö lauluissa lisääntynyt vai vähentynyt tarkasteluaikana.

Aineiston laadullinen sisällönanalyysi lähti liikkeelle Milesin ja Hubermanin (Miles & Huberman 1994, Tuomen & Sarajärven, 2018, 114–115, mukaan) prosessimallin mukaisesti: 1) aineisto (joululaulujen sanat) redusoitiin eli pelkistettiin 3–5 aihesanaksi, 2) aineisto (syntyneet aihesanat) klusteroitiin eli ryhmiteltiin ja 3) aineisto (syntyneet ryhmät) abstrahoitiin eli käsitteellistettiin.

Redusoituja aihesanoja varten luotiin Excel-taulukko, johon listattiin kriteerit täyttävien laulujen nimet löytymisjärjestyksessä ja laulut numeroitiin. Taulukkoon merkittiin omiin sarakkeisiin tiedot laulun tekoajasta ja tekijöistä, sekä musiikillisista yksityiskohdista sävellaji ja tahtilaji. Sävellajin ja tahtilajin kirjaaminen tehtiin siksi, koska laulut ovat melodiansa, rytminsä ja sanojensa muodostama kokonaisuus, jolloin laulun musiikilliset tekijät saattavat vaikuttaa esimerkiksi siihen, onko laulun yleisvaikutelma lopulta positiivinen, surumielinen, rauhallinen tai reipas.

Laulujen sanat luettiin huolellisesti läpi ja niistä kirjattiin taulukkoon omiin sarakkeisiinsa 2–5 aihesanaa laulun pituuden ja sanastollisen runsauden mukaan vaihdellen. Aihesanojen valinnassa

tasapainoteltiin lauluissa tosiasiallisesti käytetyn sanaston ja sopivien synonyymien välillä. Tärkeimpänä kriteerinä pidettiin kuitenkin sitä, että valitut aihesanat edustaisivat niitä ilmiöitä, jotka vaikuttivat olennaisilta ja tärkeiltä laulun sisällön kannalta tai joita mainittiin useaan kertaan esimerkiksi eri säkeistöissä. Aihesanat oli luontevaa merkitä pääosin substantiivimuotoisina, koska redusointitavoitteen myötä huomio keskittyi erityisesti lauluissa kerrottuihin asioihin, paikkoihin ja esineistöön. Alustavaa kategorisointia yritettiin tehdä samalla omaan sarakkeeseensa, mutta siitä luovuttiin nopeasti, kun havaittiin monien laulujen edustavan useaa mahdollista kategoriaa. Uskonnollisuus hahmottui kuitenkin eräänä kategoriavaihtoehtona jo heti alussa.

Koko aineiston lukemisen ja aihesanojen poimimisprosessin jälkeen aihesanat listattiin erilliseen taulukkoon, aakkostettiin ja laskettiin. Yhteensä aihesanoja oli tässä vaiheessa 830 kappaletta. Tämän jälkeen aloitettiin klusterointi: sanoja ryhmiteltiin aihepiireittäin, ja ryhmittelyn perusteella hahmoteltiin käsitekartta. Käsitekartan pohjalta luotiin kategoriat *hengellinen* (selkeä kristillinen viittaus), *konkreettinen* (miljöö, henkilöt, esineet, vuodenaikaan liittyvät asiat) ja *satumaailma* (pukki, tontut, puhuvat eläimet). Näille taas luotiin vastakohtaparit, tavoitteena binaariset oppositiot, jotta kullekin laululle tulisi vain rajoitettu määrä sille sopivia kategorioita: *maallinen* (ei uskonnollisia viittauksia), *abstrakti* (tunnetilat, toiminnat) sekä *arkitodellisuus* (ei satuelementtejä).

Listaamisen ja ryhmittelyn yhteydessä havaittiin, että aihesanoista löytyi liikaa yleistystä ja epämääräistä redusointia varsinkin uskonnollisiin aiheisiin liittyen, koska sanojen kirjaamisprosessi oli tehty jaksoittain pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi sanat *lapsi* tai *tähti* eivät itsenäisinä ilmauksina välittäneet kategorisoinnin kannalta olennaista tietoa siitä, onko kyseessä tavallinen lapsi vai Jeesus-lapsi tai mikä tahansa tähti vai raamatullinen, tietty tähti. Tämän vuoksi aineisto päädyttiin käymään uudelleen läpi.

Uuteen Excel-taulukkoon luotiin rastittavat sarakkeet käsitekartan avulla luoduille alustaville kategorioille. Aihesanat poimittiin jälleen omiin sarakkeisiinsa, ja tällä lukukerralla niitä pyrittiin kirjaamaan 4–5 joka laulusta. Samaan taulukkoon merkittiin myös mahdollisia diskursseja, joita oli hahmoteltu niin ikään käsitekartan ja alustavien kategorioiden pohjalta (diskursseista lisää omissa luvuissaan). Toisella lukukerralla aihesanojen muotoa täsmennettiin keskenään yhteneväisemmiksi esimerkiksi synonyymejä käyttämällä (joulu-ukko – pukki). Aineiston läpikäymisen jälkeen aihesanoja oli yhteensä 1059 kappaletta.

Aihesanat jälleen aakkostettiin ja kvantifioitiin. Tämän jälkeen uudet aihesanat ryhmiteltiin eli klusteroitiin ensimmäistä ryhmittelyä mukaillen, sitä mukaa ryhmiä otsikoiden (abstrahointi), kun

niiden sisältö alkoi hahmottua. Lopulta yleiskategorioiksi muotoutuivat *affektit, aika, eläimet, hengellisyys* (jonka ulkopuolelle jäävät laulut automaattisesti ryhmittyivät vastakohtakategoriaksi *maallisuus*)*, ihmisyys, luonto, objektit, ominaisuudet, paikka, satu, sota* (epätyypillisen aihepiirin pitämiseksi erillään) ja *toiminta*. Kategoriat muodostettiin siis puhtaasti aihesanojen pohjalta sen mukaan, miten ne saatiin ryhmiteltyä ilman, että yksikään aihesana olisi jäänyt ilman kategoriaa.

Syntyneet kategoriat kvantifioitiin ja niiden esiintymistä eri vuosikymmeninä vertailtiin keskenään jälleen uudessa taulukossa, johon kopioitiin laulujen nimet sekä vuosiluvut ja aihesanat. Kategorioille luotiin visuaalisesti erottuvat merkintätavat eri fonteilla ja väreillä, minkä jälkeen niiden alle kuuluvat aihesanat korvattiin kyseisellä merkintätavalla ja kvantifioitiin. Tämän jälkeen laulut järjestettiin aikajärjestykseen ja ryhmiteltiin vuosikymmenittäin.

4.3 Diskurssianalyysiprosessin vaiheet

Tässä tutkimuksessa joululaulujen diskursseja ryhdyttiin etsimään sisällönanalyyttisen kategorisoinnin avulla: lauluista kerättyjen aihesanojen ja niiden avulla muodostetun käsitekartan perusteella hahmoteltiin joitakin mahdollisia ajattelumalleja ja diskursseja, joita sovitettiin aineistoon sen toisen lukukerran yhteydessä ja muokattiin aineiston diskursiivista sisältöä paremmin vastaavaksi. Sisällönanalyyttisten aihesanojen ja diskurssien kirjaaminen tapahtui välillä vuorotellen, välillä limittäin. Diskurssianalyysiprosessi kulkee usein hermeneuttisen kehän mukaisesti esiymmärryksen, oivallusten ja aineiston uudelleen tutkimisen vuorottelun kehää, kunnes riittävä määrä informaatiota on löytynyt aineistosta vastaamaan asetettuja tutkimuskysymyksiä (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 216). Pohtimisprosessissa tukeuduttiinkin sisällönanalyyttisten aihesanojen lisäksi intuitioon ja omaan alan tuntemukseen.

Diskurssien muotoutuminen ja täsmentyminen vaati aineiston alkupuolen tarkastelua useampaan kertaan. Vähitellen lauluista alkoi hahmottua joitakin hyvin usein vastaantulevia teemoja ja aihealueita, joille lisättiin taulukkoon omat, rastitettavat sarakkeet prosessin nopeuttamiseksi. Taulukointivaiheessa näille usein ilmaantuville aiheille annettiin nimitykset *joulun todellinen sanoma*, *lasten juhla*, *perinteet, tunnelma* ja *täyttymys*. Lisäksi kirjattiin erilliseen sarakkeeseen muita aineiston lauluista esiin nousevia merkityksiä ja ilmiöitä. Kun aineisto oli käyty läpi, eri teemoja tai aihealueita oli löytynyt yhteensä 50 kappaletta.

Löytyneitä aihealueita ja teemoja tarkasteltiin ja ryhmiteltiin erillisellä työkirjapohjalla, jonka jälkeen ne jaoteltiin *aihealueisiin* ja *diskursseihin* (luku 6.) sen perusteella, kuinka ne liittyivät yhteen ja olivat rajattavissa. Aihealueista ja diskursseista poimittiin 32 selkeintä, joiden pohjalta aineisto

tarkastettiin vielä kerran laulu kerrallaan, jonka jälkeen vielä tarvittaessa diskurssi kerrallaan, kun pohdittiin sitä, mitkä osa-alueet määriteltäisiin yläkäsitteelliseen tapaan diskursseiksi ja mitkä jäisivät aihealueiksi, alakäsitteelliselle tasolle. Erilaisten diskursiivisten aiheiden ja teemojen suuren lukumäärän vuoksi ei tuntunut mielekkäältä luokitella jokaista aihealuetta omaksi diskurssikseen, vaan aihealueille ja ilmiöille pyrittiin löytämään yläkäsitteellisiä, kokoavia diskurssinimikkeitä. Nimeämisprosessissa käytettiin apuna ja inspiraationa muun muassa internetin hakutoimintoja, synonyymisanakirjoja ja joulua käsittelevää kirjallisuutta. Lopuksi aineiston yksittäiset diskurssit ja aihealueet ryhmiteltiin kvantitatiivisesti ajanjaksoittain samoin perustein kuin sisällönanalyysiprosessin yhteydessä, ja niistä valittiin muutama ilmiö tarkempaan ajoittamisvertailuun. Pietikäisen ja Mäntysen (2019, 245) ehdottama analyysiprosessin toinen vaihe, diskurssien tulkinta, toteutui pienimuotoisen sovelletusti päätäntöluvun yhteydessä (luku 8.2).

5 JOULULAULUJEN SISÄLLÖNANALYYSI

Tässä luvussa eritellään joululauluista poimittuja sisällönanalyyttisia aihesanoja ja niiden kvantitatiivisia tuloksia sekä lopulliset sisällönanalyyttiset kategoriat ja niiden jakautuminen eri sävellajeihin duuri–mollitonaliteetin tarkkuudella (duuri, molli tai vaihtuva). Kategorioiden esiintymistä eri ajanjaksoilla vertaillaan keskenään. Vertailuissa kvantitatiiviset tulokset esitetään pääasiallisesti suoraan prosenttiosuuksina kyseisen ajanjakson laulujen määrään suhteutettuna, koska aineiston laulut jakaantuvat eri vuosikymmenille epätasaisesti.

5.1 Aihesanat

Aineiston lauluista poimitut aihesanat ovat siis lauluista redusoitua sisältöä (luku 4.2). Koska aineisto jakautuu ajallisesti yli 150 vuodelle, sekä lauluissa käsitellyt ilmiöt että niitä kuvailemaan käytetty sanasto ovat runsaslukuiset ja monipuoliset. Tämän tutkimuksen ja metodien puitteissa ei ollut mahdollista havaita ja kirjata kaikkia aineistossa piileviä asioita ja ilmiöitä, mutta jotkin yksittäiset ilmiöt nousivat aineistosta selkeästi esiin. Esimerkiksi erilaisten siirtymien yleisyys kiinnitti huomiota, jolloin aihepiiri *matka* (kirkkomatka, joulupukin matka, tonttujen matka jne.) tuli määriteltyä tarkemmin kuin jotkin toiset ilmiöt. Uskonnollisiin aiheisiin sisältyviä osa-aiheita ja ilmiöitä taas ei juurikaan eritelty, vaan uskonnollisia tai hengellisiä aiheita käsiteltiin suurina kokonaisuuksina, yhtenä ilmiönä muiden jouluun liittyvien ilmiöiden joukossa. Lisäksi suomalaiseen jouluun kiinteästi liittyvistä ilmiöistä, saunomisesta ja alkoholinkäytöstä, kirjattiin jokainen ilmentymä ylös redusointi-ideasta poiketen. Toimintatapa mahdollisti paremmin näiden joululauluissa hyvin harvoin mainittujen ilmiöiden tarkkailun.

Aineiston 220 laulusta määriteltiin lopulta 194 eri aihesanaa, joiden kaikkia yhteen laskettuja mainintoja on yhteensä 1059 (ks. Taulukko 2.).

Taulukko 2. Aineiston 16 yleisintä aihesanaa suuruusjärjestyksessä.

Sana	lkm
Jeesus	76
rauha	54
lapset	46
lahjat	34
riemu	33
tähti (heng. viitt.)	28
matka (eri kohteita)	26
sydän, ihmis-	26
muistot	24
tähdet	24
tontut	23
laulu	21
enkelit (kaikki viitt.)	19
Jumala	19
rakkaus	19
valo	19

Aineiston yleisin aihesana on *Jeesus* (76 mainintaa), joka kirjattiin ylös aina, kun laulussa mainittiin oleellisena sisältönä kyseinen henkilö nimeltä tai jokin häneen viittaava kiertoilmaus (esim. seimen lapsi, vapahtaja). Sanan yleisyys kertoo heti siitä, että uskonnollisuuteen tai hengellisyyteen viittaavia lauluja on aineistossa runsaasti. Hengellisyyden suurehko merkitys aineistossa näkyy myös muissa yleisissä aihesanoissa: näistä yleisistä aihesanoista kolme muutakin (*tähti*, *enkelit*, *Jumala*) on suoraan hengellisestä kategoriasta ja kuusi (*rauha*, *riemu*, *sydän*, *laulu*, *rakkaus*, *valo*) sellaisia, jotka tyypillisesti voivat esiintyä myös hengellisistä arvoista kertovissa lauluissa.

Toiseksi yleisin aihesana, *rauha* (54 mainintaa), ei liene myöskään yllätys, koska rauhoittuminen, rauhallisuus tai rauhan tunne on monelle olennainen osa joulun tunnelmallisuutta. Muutkin yleisimmät aihesanat kertovat hyvin tavallisista jouluun liittyvistä asioista: *lapset* (46 mainintaa), *lahjat* (34), *riemu* (33) ja *tähti* (hengellinen viittaus eli raamatullinen, tietty tähti; 28 mainintaa). Aiemmin mainittu *matka* (26 mainintaa) osoittautui myös melko yleiseksi aiheeksi (toki

se kiinnitti helpommin huomion, kun sen oli havainnut), ja yllättävän usein joululauluissa mainitaan *sydän* (26 mainintaa), lähinnä erilaisten tunnetilojen yhteydessä.

Kolmea kaikkein yleisintä aihesanaa lukuun ottamatta sanojen mainintamäärät vaikuttavat aineiston kokoon nähden pienehköiltä, mutta tulee muistaa, että eri sanoja kirjattiin ylös yhteensä 194 kappaletta, eikä sanoista kirjattu ylös jokaista mainintaa joka laulussa, vaan ne kirjattiin vain silloin, kun ne tiivistivät (redusointi) laulun olennaisinta sisältöä. Aihesanojen koko luettelosta (työskentelytaulukko, ei liitteenä) käy ilmi, että peräti 87 aihesanaa on kirjattu ylös vain yhden kerran ja 26 aihesanaa kahdesti.

5.2 Sisällönanalyyttiset kategoriat ja niiden kvantifiointi

Sisällönanalyyttisia yleiskategorioita ovat *affektit, aika, eläimet, hengellisyys* (vastakohta *maallisuus*)*, ihmisyys, luonto, objektit, ominaisuudet, paikka, satu, sota* ja *toiminta*. Osa näistä (ei koske sulkeissa olevaa) jakautui luontevasti vielä erikseen nimettyihin alakategorioihin (ks. LIITE 2.), kun taas joidenkin kategorioiden sanat ryhmittyivät keskenään ilman, että muodostuneita ryhmiä oli tarvetta nimetä. Jotkut aihesanoista (esim. *mylly*, *sorto*) merkittiin kahteen eri kategoriaan, mutta toissijaiseksi ajateltuun sulkeissa. Monet sanoista, varsinkin kategoriaan *toiminta* luokitellut, ovat substantiivimuotonsa vuoksi monitulkintaisia. Tällöin sanojen sisällön tulkinnassa käytettiin aineistosta saatuun mielikuvaan pohjautuvaa omaa harkintaa. Joidenkin alakategorioiden keskinäisessä jaottelussa lienee tulkinnanvaraa, mutta tämän tutkimuksen jaottelu on yksi mahdollisuus useista vaihtoehdoista. Kategoriat esitellään tarkemmin suuruusjärjestyksessä sen mukaan, kuinka monessa laulussa niiden aihesanoja on käytetty (ks. Taulukko 3.). Useassa aineiston laulussa esiintyi monia eri tarkastelun kohteena ollutta ilmiötä.

Taulukko 3. Kategorioiden aihesanojen esiintyvyys lauluissa.

Kategoria	laulujen lkm	%
Hengellisyys	120	55 %
Objektit	118	54 %
Ihmisyys	105	48 %
Toiminta	103	47 %
Ominaisuudet	93	42 %
Affektit	87	40 %
Positiiviset	63	29 %
Negatiiviset	23	10 %
Neutraalit	9	4 %
Paikka	48	22 %
Luonto	44	20 %
Aika	42	19 %
Satu	40	18 %
Eläimet	19	9 %
Sota	5	2 %

5.2.1 Hengellisyys

Lukumääräisesti suurimpaan kategoriaan *hengellisyys* ryhmittyy kristinuskoon liittyvä sanasto, kuten *risti*, *Jumala*, *toivo* tai *armo*. Sanat ovat ryhmitelty alakategorioiksi *Jumalaan liittyvä*, *ihmiseen liittyvä*, *hahmot* ja *esineet*. Jumalaan liittyviä aihesanoja ovat esimerkiksi edellä mainittu *armo*, *kunnia* tai *luominen* ja ihmiseen liittyviä hengellisiä aihesanoja *hartaus*, *rukous*, *synti* tai *ylistys*. Aineistossa mainittuja hengellisiä hahmoja ovat esimerkiksi *enkelit* (sisältää kaikki viittaukset kuten yksikkö- tai monikkomuodot ja enkelkuoro jne.), *Maria* tai *paimen* ja hengellisiä esineitä *jouluevankeliumi*, *risti*, *seimi* ja *tähti*. Hengellisistä aihesanoista viisi yleisintä ovat *Jeesus* (76 mainintaa), *tähti* (28), *enkelit* (19), *Jumala* (19) ja *sanoma* (13). Näistä neljä on mainittu jo 16 kaikkein yleisimmän aihesanan joukossa. Kategorian nimeksi valikoitui hengellisyys (eikä esim. kristillisyys) siksi, että osa sanoista voisi olla käytössä myös yleisesti henkimaailman ilmiöitä käsittelevissä teksteissä.

Hengelliseen kategoriaan kuuluvia aihesanoja mainitaan yhteensä 120 aineiston laulussa (n. 55 % aineistosta). Monissa lauluissa on oleellisena sisältönä useampia hengellisen kategorian aihesanoja, ja yhteensä niitä käytetään aineiston lauluissa 222 kertaa (aikavertailu luku 5.3.1).

Hengellisiä aihesanoja sisältävistä 120 laulusta 75 kappaletta (n. 63 %) on duurilauluja, 35 (29 %) mollilauluja ja 10 (8 %) laulussa on vaihtuva sävellaji. Tämän kategorian tunnettuja duurilauluja ovat esimerkiksi *En etsi valtaa, loistoa*, *Joulun kellot* tai *Me käymme joulun viettohon*; mollilauluja *Varpunen jouluaamuna, Kun joulu on* tai *Kreeta Haapasalon joululaulu* ja vaihtuvaan sävellajiin sävellettyjä *Taas kaikki kauniit muistot* tai *Tähti, tähdistä kirkkain*.

5.2.2 Objektit

Toiseksi suurin sisällönanalyyttinen kategoria on *objektit*. Kategoria on nimetty ajatellen objektin määritelmää jonain esineenä, oliona tai asiana. Objektit on jaoteltu tarkemmin alakategorioihin *jouluesineet*, *nautittavat*, *ääni* ja *muut*. Jouluesineiden ryhmässä ensimmäisenä on aihesana *esineistö*, joka luotiin kokoavaksi käsitteeksi erilaisille jouluun liittyville esineille, kuten himmeli tai muut koristeet; muita tähän ryhmään kuuluvia aihesanoja ovat esimerkiksi *hyasintti*, *kuusi* tai *kynttilät*. Alakategoriaan nautittavat on koottu jouluun kuuluvia ruokia ja juomia, kuten *alkoholi*, *puuro* tai yleisesti *ruoka*. Aineistossa mainittuja äänellisiä objekteja taas ovat esimerkiksi *kellot*, *kulkuset*, *laulu* (ajatellaan abstraktina objektina, kuultavana äänenä tai konkreettisena, nuoteilta luettavana esineenä) tai *virsi*. Loput esineet tai asiat on ryhmitelty alakategoriaan muut: *ikkuna*, *mylly* ja *näytelmä*. Objekteista yleisin on jouluesineisiin kuuluva *lahjat* (34 mainintaa, kaikista aihesanoista 4. yleisin), toiseksi yleisin *laulu* (21 mainintaa). Muita yleisiä aihesanoja tästä kategoriasta ovat esimerkiksi *kuusi* (15 mainintaa), *esineistö* (12) ja *kellot* (12).

Tähän kategoriaan kuuluvia aihesanoja käytetään 118 aineiston laulussa (n. 54 % aineistosta). Yhteensä kategorian aihesanoja mainitaan lauluissa 134 kertaa. Objekteista tarkastellaan lähemmin vain mainintoja alkoholista (luku 5.3.6). Lauluista 85 kappaletta (72 %) on duurissa, 26 mollissa (22 %) ja 7 laulussa on vaihtuva sävellaji (6 %). Tunnettuja duurilauluja ovat esimerkiksi *No onkos tullut kesä* ja *Joulun kellot*; mollilauluja *Joulupuu on rakennettu* tai *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset* ja vaihtuva sävellaji on esimerkiksi laulussa *Mökit nukkuu lumiset*.

5.2.3 Ihmisyys

Kategoriaan *ihmisyys* listattiin niitä asioita, jotka liittyvät ihmiseen itseensä tai ihmisen eri rooleihin elämässä tai yhteiskunnassa. Alakategorioita ovat *abstrakti*, *kehollinen*, *yleisnimitys*, *perhe* ja *tietty rooli*. Abstrakteja ihmiseen liittyviä aihesanoja ovat muun muassa *elämä*, *ihmissuhde* tai *lapsuus*. Kehollisiksi luokiteltiin *kyynelet*, *silmät* ja *sydän* (tietyn muotoinen koriste luokiteltu jouluesineistöön; kehossa sijaitsevassa täsmennys ”ihmis-”). Alakategoria yleisnimitys tarkoittaa ihmisen yleisiä rooleja, kuten *lapset*, *läheiset* tai *vanhus*, sekä kokoavat nimitykset *kansa* tai *kuoro*. Perheenjäsenille, kuten *äiti* tai *mummo* luotiin oma alakategoria. Tietyiksi rooleiksi nimettiin aihesanat *naapuri* ja *suutari*.

Tämän kategorian yleisin aihesana on myös koko aihesanaston kolmanneksi yleisin *lapset* (46 mainintaa). Seuraavaksi yleisin (myös 16 yleisimmän joukossa) on edellä mainittu *sydän* (26 mainintaa), ja muita yleisiä ovat *lapsi* (16 mainintaa; yksikkömuoto kirjattu erikseen, koska käsite ”joulun lapsi” on vakiintunut tarkoittamaan Jeesus-lasta ja toisinaan yksikkömuotoisella viittauksella lapseen voi olla intertekstuaalinen merkitys, vaikka se tarkoittaisikin tavallista ihmislasta), *perhe* (11) ja ystävät (5).

Aihesanoja käytetään 105 aineiston laulussa (n. 48 %). Yhteensä mainintoja kertyy 131. Lauluista 71 on duurissa (68 %), 27 (26 %) mollissa ja 7 kappaleessa (7 %) vaihtuu sävellaji. Tämän kategorian tunnettuja duurilauluja ovat esimerkiksi *Joulupukki, joulupukki*, *On hanget korkeat, nietokset* tai *Joulukirkkoon*, mollilauluja *Kun joulu on* tai *Konsta Jylhän joululaulu*[2] ja vaihtuva sävellaji esimerkiksi laulussa *Toive*.

5.2.4 Toiminta

Useissa lauluissa kuvattiin erilaisia toimintoja ja toimintatapoja, joita kuvaavat aihesanat koottiin kategoriaan *toiminta*. Tämä kategoria jakautui edelleen alakategorioihin *abstrakti*, *konkreettinen* ja *sisäinen*. Lauluissa ilmenevää abstraktia toimintaa kuvaavat esimerkiksi aihesanat *etsintä*, *leikki* tai *tarkkailu*. Konkreettista toimintaa (aikavertailu luku 5.3.5) kuvaavia aihesanoja ovat esimerkiksi *hiihto*, *matka* (eri kohteisiin) tai *valmistelut*. Sisäistä toimintaa (tai abstraktia) kuvaillaan lauluissa muun muassa aihesanoin *muistot* tai *perinteet*, *pohdinta*, *toive* tai *uni*. Toiminta-kategorian yleisin aihesana on *matka* (26 mainintaa) ja seuraavaksi yleisin *muistot* (24), molemmat 16 yleisimmän

[2] Laulun virallinen nimi on *Joululaulu*, mutta selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa pidetään nimessä mukana säveltäjän nimi

aihesanan joukossa. Kategorian muut yleisimmät aihesanat ovat *toive* (9), *tanssi* (8) ja *valmistelut* (6 mainintaa).

Tämän kategorian aihesanoja on käytetty 103 aineiston laulussa (n. 47 %), ja kaikkia mainintoja on yhteensä 131. Lauluista 79 kappaletta (77 %) on duurissa, 14 (14 %) mollissa ja 10 (10 %) vaihtuvassa sävellajissa. Toiminnasta kertovia mollilauluja on siis keskimäärin vähemmän kuin aiempien kategorioiden lauluja. Tunnettuja duurilauluja ovat esimerkiksi *No onkos tullut kesä*, *Sinivuorten yö* tai *Arkihuolesi kaikki heitä*; mollilauluja muiden muassa *Sylvian joululaulu* tai *Siitä tuntee joulun* ja vaihtuva sävellaji esimerkiksi laulussa *Joulurauhaa*.

5.2.5 Ominaisuudet

Erilaisia *ominaisuuksia* kuvaillaan joululauluissa joko *ympäristön* tai *yksilön* kannalta. Nämä näkökulmat muotoutuivatkin tämän kategorian alakategorioiksi, tarkennettuna vielä niin, että yksilön ominaisuudet jaettiin lisäksi yksilön *sisäisiin* ja *ulkoisiin*. Yksilön sisäisiä ominaisuuksia kuvaavia aihesanoja ovat esimerkiksi *anteliaisuus*, *hyvyys* tai *tekopyhyys*, ulkoisia kuvaavat taas muun muassa aihesanat *kauneus*, *köyhyys* tai *läheisyys*. Suhteellisen suureksi tämän kategorian tekevät ympäristön ominaisuuksia kuvaavat aihesanat, kuten *hiljaisuus*, *kylmä*, *rauha* tai *valo*. Näistä aihesanoista *rauha* on koko aineiston toiseksi yleisin (54 mainintaa) ja 16 yleisimmän joukkoon mahtuu myös *valo* (19). Muiden aihesanojen mainintakertymät ovat pienempiä, kuten *hiljaisuus* (5), *kylmä* (4) tai *lämpö* (4). Tämän kategorian aihepiirit ovat enemmän lauluissa sivuasioina eivätkä aina välttämättä olennaisimpana sisältönä.

Ominaisuuksia kuvaavia aihesanoja löytyy 93 laulusta (n. 42 %). Kaikkiaan mainintoja on yhteensä 109. Duurissa kulkee 64 (70 %) lauluista, mollissa 20 (22 %), ja 7 laulussa (8 %) on vaihtuva sävellaji. Kategorian duurilauluja ovat esimerkiksi *Tule joulu kultainen*, *On hanget korkeat, nietokset* tai *Rauhaa, vain rauhaa (Jouluhymni*); mollilauluja *Ja neitsyt pikkupoijuttansa* tai *Varpunen jouluaamuna*, ja vaihtuvan sävellajin laulu *Enkelikello*.

5.2.6 Affektit

Kategoriaan *affektit* kuuluvat erilaisia tunteita ja tunteenilmaisuja käsittelevät aihesanat. Kategorian nimeämisessä on hyödynnetty kirjallisuustieteessä käytettävää määritelmää, jonka mukaan *affekti* kuvaa laajempaa ja epämääräisempää tunnetilaa tai tuntemusta kuin käsite *emootio* tai *tunne* (TTP 2020). Affektit on jaettu edelleen *positiivisiin* (esim. *joulumieli*, *lohtu*), *negatiivisiin* (esim. *huolet*,

murhe) ja *neutraaleihin* (esim. *aavistus*, *jännitys*). Monet näistä aihesanoista ovat monitulkintaisia sävyltään, mutta jaottelu ryhmiin on tehty siltä pohjalta, minkä kuvan aineiston laulut kutakin aihesanaa vastaavasta tunteesta välittävät. Niinpä esimerkiksi *kiire* luokiteltiin negatiiviseksi sillä perusteella, että sitä usein kritisoidaan joulunviettoon liittyvien keskustelujen yhteydessä, ja *kaipaus* neutraaliksi, koska siihen liitetään joululauluissa usein enemmän haikeuden kuin raastavan ikävän tuntua (kaipausdiskurssi luku 6.4.2).

Affektit-kategorian yleisimmät sanat ovat positiiviseen alakategoriaan kuuluvat *riemu* (33 mainintaa) ja *rakkaus* (19), jotka ovat myös 16 yleisimmän aihesanan joukossa. Muita positiivisten affektien aihesanoja ovat esimerkiksi *ilo* (7) ja *kiitos* (5). Negatiivisiksi luokiteltuja aihesanoja ovat muun muassa *kiire* (8 mainintaa), *yksinäisyys* (7) tai *suru* (3). Neutraaleiksi on luokiteltu esimerkiksi *odotus* (5) tai *kaipaus* (3).

Affektisanoja löytyy 87 aineiston laulusta (n. 40 %). Mainintoja on kaikkiaan yhteensä 105. Alakategoriat edustavat eriasteisia tunnetiloja, niinpä on mielenkiintoista tietää, kuinka eri sävellajit jakaantuvat alakategorioittain (ks. Taulukko 4.). Muutamassa laulussa on kahden eri kategorian aihesanoja, minkä vuoksi yhteenlasketuissa summissa on pientä vaihtelua.

Taulukko 4. Affektit-kategorian laulujen jakaantuminen sävellajeihin alakategorioittain. (prosenttiosuudet suhteessa kaikkiin affekteja sisältäviin lauluihin [87 kpl]).

	DUURI	%	MOLLI	%	VAIHTUVA	%	yht.
POS	47	54 %	13	15 %	3	3 %	63
NEG	14	16 %	9	10 %	-	-	23
NEUT	7	8 %	2	2 %	-	-	9
yht.	68	78 %	24	28 %	3	3 %	95

Ylivoimaisesti suurin ryhmä on positiivisten affektien duurilaulut, 47 kappaletta. Positiivisia affekteja esiintyy kuitenkin myös mollilauluissa (13 kpl). Ei liene yllätys, että negatiivisten affektien esiintymien osuus mollilauluista (9/24 eli n. 38 %) on suhteellisesti suurempi, kuin vastaava osuus duurilauluista (14/68 eli n. 21 %). Neutraaleja affekteja edustavia aihesanoja on ylipäätään mainittu yhteensä vain yhdeksässä eri laulussa ja niistä enemmistö (7 kpl) on duurissa. Vaihtuvaan sävellajiin on sävelletty vain kolme laulua, joissa kaikissa mainitaan positiivisia affekteja (aikavertailu luku 5.3.3).

Positiivisten affektien duurilauluja ovat esimerkiksi *Rekiretki*, *Joulupukki, joulupukki* tai *Helkkää pienet tiu'ut*; mollilauluja *Tule rakkaus ihmisrintaan* tai *Kun joulu on*, ja vaihtuvan sävellajin

Ilouutinen. Negatiivisten affektien aihesanoja löytyy esimerkiksi duurilauluista *Tonttujen joulukiireet* tai *Jos joulua ei tänä vuonna tulekaan*; mollilauluja ovat esimerkiksi *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset* (jossa mainitaan myös positiivinen affekti) tai *Siitä tuntee joulun*. Neutraaleja affekteja löytyy esimerkiksi duurilaulusta *Kolme yötä jouluun* ja mollilaulusta *Aavistus*.

5.2.7 Paikka

Paikan kategoriaan ryhmittyivät melko selkeästi jotakin paikkaa tai tilaa tarkoittavat aihesanat. Kategoria jakautui vielä kahteen alakategoriaan *tietty* ja *yleinen*. Tietyt paikat ovat nimensä mukaisesti spesifejä paikanilmauksia, kuten esimerkiksi *kolmosratikka*, *Helsinki*, *Suomi* tai *joulumaa*. Yleisiksi paikoiksi taas on luokiteltu esimerkiksi *hauta* (yleensä viittaa hautausmaalla käyntiin), *koti*, *maailma* tai *talli*. Yleisin tämän kategorian aihesana on *koti* (17 mainintaa), muita yleisiä ovat *hauta*, (6), *kirkko* (5) ja *sauna* (4). Paikkaan liittyvät aiheet ovat *ominaisuuksien* tapaan usein lauluissa sivuroolissa.

Tämän kategorian aihesanoja löytyy 48 laulusta (n. 22 %), ja yhteensä mainintoja on 52. Lauluista 30 (63 %) on duurissa, 14 (29 %) mollissa ja 4 laulussa (8 %) sävellaji vaihtelee. Duurissa ovat esimerkiksi *En etsi valtaa, loistoa* tai *Joulumaa*, mollissa *Konsta Jylhän joululaulu*, ja vaihtuvassa sävellajissa *Taas kaikki kauniit muistot*.

5.2.8 Luonto ja eläimet

Kategoriaan *luonto* koottiin sanoja, jotka kuvaavat luontoa ja luonnonilmiöitä. *Eläimet* kuuluvat periaatteessa kategoriaan luonto, mutta ne päädyttiin pitämään omana ryhmänään, koska luontoa kuvaavat aihesanat keskittyvät enemmän taustalla olevien ilmiöiden kuvaamiseen, kun taas eläinaiheiset aihesanat ovat usein jonkinlaisen toimijan roolissa. Luontoa kuvaavia aihesanoja ovat esimerkiksi *hanki*, *metsä*, *taivas* tai *tähdet*. Lauluissa mainittuja eläimiä taas ovat esimerkiksi *varpunen*, *hevonen*, *aasi* tai *porot*. Luontosanoista yleisin on 16 yleisimmän joukkoon yltävä *tähdet* (24 mainintaa), seuraavaksi yleisimmät *lumi* (14) ja *taivas* (10; joista osa voi teoriassa viitata ennemminkin hengelliseen paikkaan kuin luontoilmiöön). Eläinsanoista yleisin on *hevonen* (5). *Lintu* mainitaan kahdesti. Muut erikseen mainitut eläimet esiintyvät aineistossa kukin vain kerran. Sekä luontoilmiöt että eläimet ovat suhteellisen harvoin laulujen olennaisinta sisältöä.

Luontokategorian aihesanoja löytyy 44 laulusta (n. 20 %). Yhteensä kaikkia mainintoja löytyy 57. Duurissa niistä on 30 laulua (68 %), mollissa 12 (27 %) ja vaihtuva sävellaji on 2 laulussa (5 %).

Duurilauluja ovat esimerkiksi *Joulun kellot* tai *Rekiretki*; mollilaulu esimerkiksi *Sylvian joululaulu* ja vaihtuva sävellaji laulussa *Tähti, tähdistä kirkkain*.

Eläinsanastoa löytyy oleellisena osana sisältöä 19 laulusta (9 %), ja mainintoja on kaikkiaan yhteensä 20. Näistä duurilauluja on 12 (63 %), mollilauluja 6 (32 %) ja vaihtuva sävellaji on yhdessä laulussa (5 %). Esimerkiksi *Joulukirkkoon* tai *Sika* ovat duurissa. Molliin on sävelletty esimerkiksi *Varpunen jouluaamuna*.

5.2.9 Aika

Erilaiset *ajan* ilmaukset nousivat esiin usein osana laulun ilmaisemaa tunnelmaa. Ajan aihesanoja ei jaettu alakategorioihin niiden vähäisen määrän vuoksi, vaikka ne jakautuivatkin luontevasti vuorokaudenaikoihin kuten *ilta* tai *aamu* tai aikajaksoihin kuten *talvi* tai *loma*. Yleisin kategorian aihesanoista on *yö* (14 mainintaa), johon liittyy vielä erikseen laskettu *jouluyö* (3) ja ajallisesti läheisesti *ilta* (6). Toiseksi yleisin on *talvi* (13).

Ajanilmaukset eivät olleet kaikkein merkittävintä sisältöä lauluista. Tästä huolimatta niitä poimittiin yhteensä 42 laulusta (n. 19 %). Kussakin laulussa oli aina vain yksi ajan aihesana, mikä todentaa kategorian pientä merkitystä. Duuriin on sävelletty 30 laulua (71 %), molliin 7 (17 %) ja vaihtuvaan sävellajiin 5 (12 %). Duurilauluja ovat esimerkiksi *No onkos tullut kesä* ja *Jo joutuu ilta*. Mollilauluista tunnettuja ovat *Varpunen jouluaamuna* ja *Kun joulu on*. Vaihtuva sävellaji on laulussa *Taas kaikki kauniit muistot*.

5.2.10 Satu

Jouluun kiinteästi liittyvät *tontut* ja *joulupukki* luokiteltiin omaksi kategoriakseen. Samaan kategoriaan liitettiin myös muita mielikuvituksellisia ilmiöitä kuten *taika*, jolloin kategorian nimeksi valikoitui *satu*. Kategorian yleisin sana on *tontut* (23 mainintaa) ja seuraavaksi yleisin *joulupukki* (16). Muut aihesanat, *taika* (3), *sadut* (2) ja *peikko* (1) ovat harvinaisempia. (aikavertailu luku 5.3.2).

Aihesanoja löytyy 40 laulusta (n. 18 %); yhteensä niitä käytetään 45 kertaa. Kategoriassa duurilauluja on 36 kappaletta (90 %) ja mollilauluja vain 4 (10 %). Tunnetuin duurilauluista lienee *Joulupukki, joulupukki*, muita ovat esimerkiksi *Tonttujen joulukiireet* tai *Tonttu Torvinen*. Esimerkiksi *Lumilinna* tai *Tässä on tonttupojat oikeat* ovat mollilauluja.

5.2.11 Sota

Sotatapahtumat ovat tärkeä osa suomalaista historiaa, niinpä sotaan liittyvää sanastoa tarkkailtiin hieman tarkemmin (vähemmän redusoiden) kuin jouluun yleisesti liittyvien ilmiöiden sanastoa. Tästä huolimatta tähän kategoriaan kertyi vain muutama aihesana: *armeija* (tonttuarmeija), *marssi*, *sorto* ja *sota*. Näitä aihesanoja käytettiin viidessä laulussa yhteensä kuusi kertaa, eli niiden voi sanoa olevan harvinaisia. Kategorian lauluista yksi, *Joulu*, on mollissa. Muut laulut, *On jouluyö, nyt laulaa saa*, *Taivaanvalkea*, *Joulutähti* sekä *Tonttuarmeija*, kulkevat duurissa.

5.3 Sisällönanalyyttisten kategorioiden esiintyminen ajanjaksoittain

Sisällönanalyyttisia kategorioita on yhteensä 12 ja tarkasteltavia ajanjaksoja yhteensä 15. Jokaisen kategorian jokaista alakategoriaa ei ole tämän tutkimuksen puitteissa mielekästä tarkastella erikseen aikajanaan suhteutettuna, vaan kategorioista on poimittu joitakin aihesanojen poimimisen yhteydessä huomiota kiinnittäneitä ilmiöitä tarkempaan vertailuun, ja loppuja tarkastellaan yleistasolla vain ylimalkaisesti. Tarkasteltaviksi ilmiöiksi valikoituivat yleiskategorioiden tasolta *hengellisyys* (jolle vertailukohtana automaattisesti muotoutuva vastakohtakategoria *maallisuus*) ja *sadut*, sekä alakategorioiden tasolta *konkreettinen toiminta* ja kaikki *affektit* omina ryhminään eli *neutraalit*, *positiiviset* ja *negatiiviset*. Yksittäisistä aihesanoista tarkasteltiin vielä *muistoja* (toiminta; sisäinen) sekä redusoimattomasti poimittuja mainintoja *alkoholista* (objektit; nautittavat) ja *saunasta* (paikka; yleinen).

Näillä valinnoilla haluttiin tarkastella sitä, olisiko aikajanalla mahdollista nähdä yhteiskunnan yleisestä sekularisoitumisesta kertovaa kehitystä, sota-aiheen kasautumista vuosisadan puoliväliin tai muutosta satuelementtien käytössä eri aikoina. Vastausta haettiin myös siihen, kuinka paljon joululaulut kertovat konkreettisesta toiminnasta (kuten siivoamisesta tai valmisteluista) ja onko se vähentynyt tai lisääntynyt tarkastelun kohteena olevalla ajanjaksolla; entä onko affektiivisuus lisääntynyt kirjallisuustieteen niin kutsutun *affektiivisen käänteen* (ks. esim. Salmela 2017) vaikutuksesta myös joululauluissa viime vuosikymmeninä, ja mikäli on, niin negatiiviseen vai positiiviseen suuntaan. Yksittäisistä aihesanoista *muistot* vaikuttivat loogisesti esiintyvän lähinnä uudemmissa lauluissa, mikä haluttiin tarkistaa, kun taas *sauna* joululaulun aiheena on sikäli kiinnostava, että se on erittäin oleellinen osa suomalaista joulua, mutta ei silti vaikuttanut yleiseltä lauluissa. *Alkoholi* joulunviettoon liittyvänä ilmiönä on kiinnostava, koska sen liikakäyttö on ihanteellisessa joulunviettokäsityksessä tabuaihe.

5.3.1 Hengelliset ja maalliset laulut

Hengellisyys-kategoriaan kuuluvien laulujen osuuden tarkasteleminen eri vuosikymmenillä (ks. Kuvio 1.) on sikäli loogista, että kyseinen kategoria on aineiston suurin. Hengellisyys on myös kategoriana siinä mielessä toimiva, että sen ulkopuolelle jäävät laulut ovat ei-hengellisiä eli maallisia, ja näihin kahteen luokkaan saa luokiteltua kaikki aineiston laulut. *Maallisuus* ei kuitenkaan ole sisällönanalyyttinen kategoria, koska sillä ei ole aihesanoihin perustuvaa määritelmää.

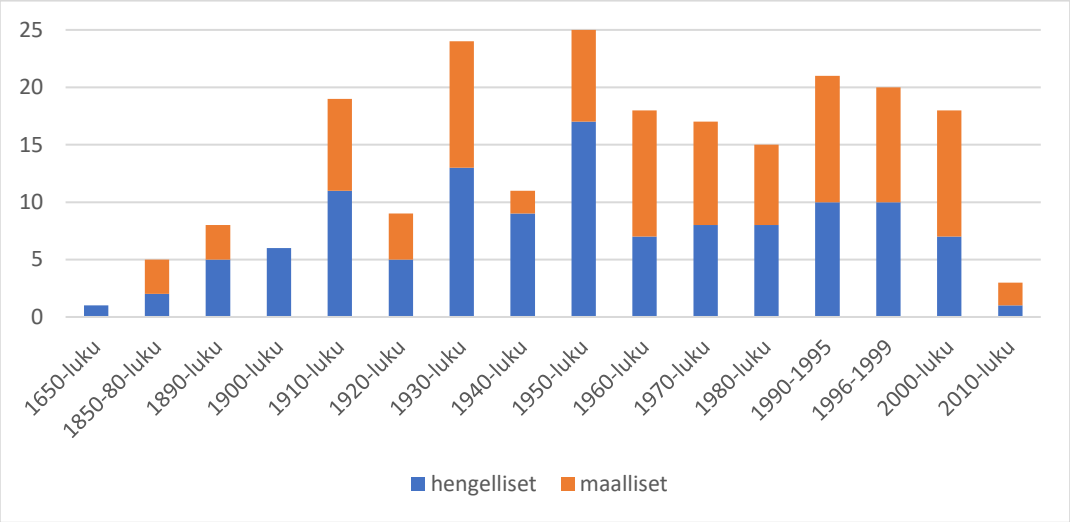

Kuvio 1. Hengellisten ja maallisten laulujen lukumäärä ajanjaksoittain.

Hengellisten laulujen osuus näyttäisi hienoisesti vähenevän nykyaikaa lähestyttäessä. Lauluja tarkastellessa huomio kiinnittyi siihen, että vanhemmissa lauluissa kristillisistä arvoista ja opeista puhuttiin suorasanaisesti, kun taas nykyaikaa kohti tultaessa vahva kristillinen opettavainen sävy väistyi hienovaraisempien viittausten tieltä. Esimerkiksi aineiston yleisin aihesana *Jeesus* esiintyy vanhemmissa lauluissa (ennen 1970-lukua tehdyt) huomattavasti useammin kuin uudemmissa, joissa saatetaan taas sen sijaan käyttää esimerkiksi ilmaisuja ”seimelle polvistuminen” tai ”pyhyys”.

Ilmiön tarkistamiseksi hengelliseen kategoriaan kuuluvien laulujen aihesanoja tarkasteltiin siltä kannalta, sisälsivätkö ne hyvin selkeitä kristinuskoon liittyviä sanoja, kuten *Jeesus* tai *Jumala*, vai ennemmin hengellisyyteen vain viittaavia, kuten *enkeli* tai *taivas*. Nämä hengelliseen kategoriaan kuuluvat laulut, jotka hienovaraisemmin viittasivat kristillisyyteen tai uskonnollisuuteen, erotettiin ryhmäksi *hengellisyyteen viittaavat*, että saataisiin tarkistettua niiden prosentuaalisen osuuden vaihtelu eri vuosikymmeninä (ks. Kuvio 2.).

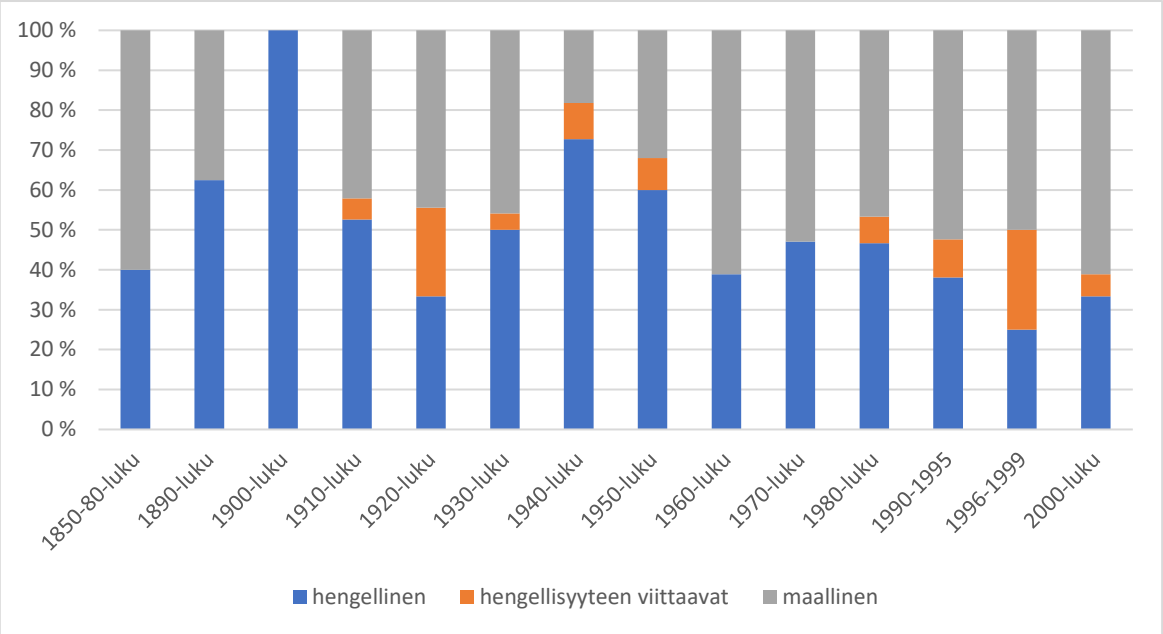

Kuvio 2. Hengellisten, hengellisyyteen viittaavien ja maallisten laulujen lukumäärän prosentuaalinen kehitys 1850–2000-luvuilla.

Hengellisten ja hengellisiä viittauksia sisältävien laulujen yhteenlaskettu prosentuaalinen osuus pysyttelee 1890–1950-luvuilla vähintään 60 % paikkeilla, eli suomalaisista joululauluista merkittävä osa kertoo hengellisyyteen (Suomessa siis kristinuskoon) liittyvistä aiheista. 1940-luvulla hengellisten laulujen osuus nousee lähes 80 prosenttiin, mutta sen jälkeen maallisiksi laskettavien laulujen osuus vaikuttaa kasvavan, tosin hieman epätasaisesti. 1990-luvulla kristillisen sanaston käyttäminen näyttää korvautuvan hienovaraisemmilla ilmauksilla, mutta ilmiön jatkumisesta samankaltaisena ei tämän aineiston perusteella voi olla täysin varma.

Aineistosta tosin selvisi myös, että 1950-luvulle saakka hengellinen kategoria on yleensä lukumääräisesti suurin joka ajanjaksolla, minkä jälkeen se siirtyy toiseksi tai kolmanneksi suurimmaksi, mutta 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien ei enää esiinny kolmen suurimman kategorian joukossa. Tämä vahvistaa ajatusta, että selkeästi kristillistä sisältöä ilmaisevien laulujen lukumäärä olisi nykyaikaa kohti vähenemässä. Tämän myötä aineiston ilmaisema kehityskulku näyttäisi toistavan yleistä käsitystä, jonka mukaan yhteiskunta olisi sekularisoitumassa.

5.3.2 Satu-kategorian laulut

Hengellisen kategorian käsittelyn yhteydessä muodostunut vastakohtakategoria *maallisuus* herätti pohtimaan, saisiko satuilmiöitä sisältäville lauluille luotua samankaltaisen vastakohtakategorian, joka voisi edustaa *arkitodellisuutta* (jota tarkasteltiin eräässä sisällönanalyysin työvaiheessa). Laulujen tarkempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että satuaiheisten aihesanojen lisäksi useissa lauluissa oli

sadunomaisia elementtejä, kuten puhuvia eläimiä tai mystiikkaa, joten sisällönanalyyttisen, aihesanoihin pohjautuvan *satu*-kategorian ulkopuolelle jäävät laulut eivät ole samalla tapaa yksiselitteisesti nimettävissä oleva ryhmä kuin maalliset laulut hengellisten vastakohtana. Näin ollen satu-kategoriaan kuuluvien laulujen osuutta kaikista lauluista tarkastellaan vain omana ryhmänään eri ajanjaksoilla (ks. Kuvio 3.).

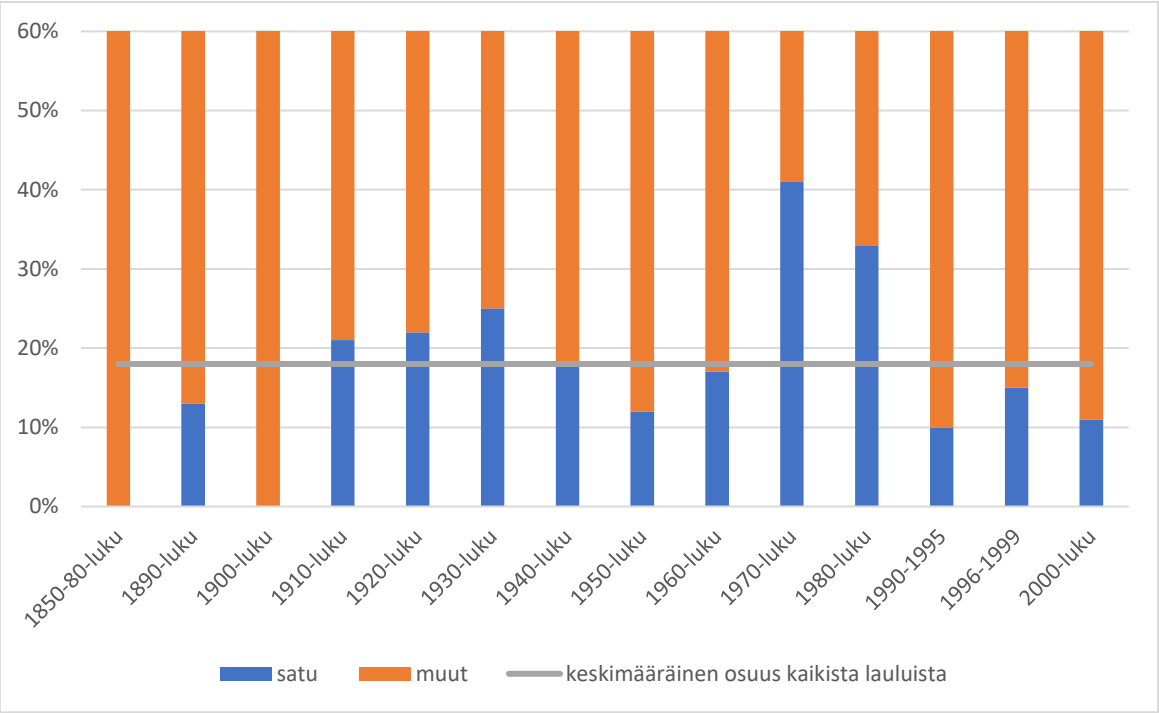

Kuvio 3. Satu-kategoriaan luokiteltujen laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain.

Ennen 1910-lukua aineiston lauluissa ei käsitellä satuolentoja eli pukkia tai tonttuja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. 1890-luvun laulussa *Joulupukki kolkuttaa* laulun ”pukki” on lisätty suomennokseen, tosin ei edes jokaiseen suomennosversioon. Alkuperäistekstissä lukee ”Nu står jul vid snöig port, klappar på” eli kolkuttajana on joulu itse juhlana, ei pukkihahmo (joka aiemmin olikin pelottava hahmo, eikä nykyinen leppoisa vanha mies). Tarkastellun ajanjakson alkupuolella satuelementtejä siis käytetään lauluissa hyvin vähän. 1910–1930-luvuilla osuudet noudattavat satuelementtejä sisältävien laulujen keskimääräistä lukumäärää (n. 18 %), mutta kolmella seuraavalla vuosikymmenellä niiden suhteellinen määrä laskee hieman. Yhtäkkiä 1970-luvulla sadun aihesanastoa esiintyy runsaasti, mistä lähtien osuudet vaikuttaisivat vähenevän nykyaikaa kohti tultaessa. 1990-luvun jälkipuoliskolla osuus kuitenkin nousee hieman, joten aivan varmaa kehitys ei ole. Satuelementtien vähäinen määrä tarkastellun ajanjakson loppupuolella voi johtua osittain vain painetun aineiston käytöstä, sillä uudemmissa laulukokoelmissa lastenlaulujen osuus on melko

vähäinen (lapsille suunnatut joululaulut julkaistaan mahdollisesti nykyään useammin omissa kokoelmissaan).

5.3.3 Affektit

Affekteja tarkasteltiin aiemmin musiikillisista näkökulmista, nyt omina ryhminään eri ajanjaksoilla (ks. Taulukko 5.).

Taulukko 5. Affektit-kategorian laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain.

	POS.AFF	NEG.AFF	NT.AFF	YHT.
1850-80-luku	40 %	-	-	40 %
1890-luku	50 %	-	-	50 %
1900-luku	67 %	-	-	67 %
1910-luku	42 %	16 %	5 %	53 %
1920-luku	11 %	-	-	11 %
1930-luku	38 %	-	-	38 %
1940-luku	9 %	-	-	9 %
1950-luku	44 %	4 %	-	48 %
1960-luku	17 %	6 %	-	22 %
1970-luku	24 %	24 %	12 %	53 %
1980-luku	20 %	27 %	7 %	47 %
1990-1995	29 %	10 %	-	38 %
1996-1999	20 %	30 %	20 %	50 %
2000-luku	11 %	11 %	6 %	28 %
YHT.	29 %	10 %	4 %	40 %

Prosentuaalisesti eniten kaikkia affekteja yhteensä on esiintynyt 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, jolloin kaikki ovat olleet *positiivisia*. Vähiten niitä on löytynyt 1940-luvulla, silloinkin kaikki positiivisia. Kaikkien affektien yhteenlaskettu osuus vaikuttaa vaihtelevan epätasaisesti. Oletus siitä, että affektien suhteellinen määrä lisääntyisi nykyaikaa kohti, ei näytä todelta, vaan kehityskulku voisi mahdollisesti olla vähenemään päin.

Positiivisia affekteja esiintyy keskimääräistä enemmän 1910-lukuun saakka, jonka jälkeen niiden osuus on 1920- ja 2000-luvulla keskimääräistä pienempi. Niiden määrä vaihtelee epätasaisen oloisesti eri ajanjaksoilla, mutta näyttäisi vähenevän nykyaikaa kohti mentäessä.

1990-luvun loppupuolella sekä *neutraalien* että *negatiivisten* affektien määrä on yllättävän suuri, mikä vaikuttaa siihen, että kaikkien affektiesiintymien osuus ei vähenekään aivan tasaisesti nykyaikaa kohti. Negatiivisten affektien käytössä on muutenkin mielenkiintoisia vaihteluita: 1940-luvulta niitä ei löydy lainkaan ja seuraavilla kahdella vuosikymmenellä vain vähän, mutta yhtäkkiä 1970- ja 1980-luvuilla niitä käytetään jälleen keskimääräistä enemmän, jälkimmäisellä vuosikymmenellä jopa enemmän kuin positiivisia (kuten myös 1990-luvun jälkipuolella). Lukumääräisesti erot eivät kuitenkaan ole suuria: 1980-luvulla positiivisia affekteja löytyi 3 laulusta ja negatiivisia 4 laulusta, ja 1990-luvun jälkipuoliskolla vastaavat luvut olivat 4 (pos.) ja 6 (neg.). Neutraaleiksi luokiteltujen affektien osuus ei kasva tai vähene minkään tasaisen kehityskulun mukaisesti, vaan vaikuttaa vaihtelevan satunnaisesti.

5.3.4 Muut yleiskategoriat

Muiden yleiskategorioiden esiintymistä ajanjaksoittain ei tarkastella perusteellisesti. On kuitenkin kiinnostavaa nähdä yleiskuva niiden prosentuaalisista osuuksista kunkin ajanjakson laulujen määrään suhteutettuna ajanjaksoittain (ks. Taulukko 6.). Melkein kaikissa lauluissa on aihesanoja useista eri kategorioista.

Taulukko 6. Joidenkin sisällönanalyyttisten kategorioiden prosentuaaliset osuudet ajanjaksoittain.

%-osuus kaikista lauluista	54 %	48 %	42 %	22 %	20 %	19 %	9 %	2 %
	OBJ.	IHM.	OMIN.	PAIKKA	LUONTO	AIKA	ELÄIM.	SOTA
1650-luku	-	-	-	-	-	-	-	-
1850–80-luku	60 %	60 %	60 %	20 %	20 %	20 %	20 %	-
1890-luku	50 %	38 %	63 %	-	-	38 %	13 %	-
1900-luku	67 %	50 %	33 %	17 %	17 %	33 %	-	17 %
1910-luku	53 %	53 %	42 %	21 %	11 %	21 %	5 %	-
1920-luku	56 %	44 %	44 %	33 %	33 %	-	11 %	11 %
1930-luku	54 %	38 %	38 %	21 %	25 %	29 %	8 %	-
1940-luku	45 %	64 %	73 %	-	9 %	45 %	-	9 %
1950-luku	40 %	40 %	44 %	20 %	24 %	24 %	8 %	-
1960-luku	83 %	33 %	22 %	11 %	33 %	11 %	28 %	-
1970-luku	65 %	59 %	18 %	29 %	6 %	-	12 %	-
1980-luku	40 %	60 %	27 %	20 %	-	20 %	7 %	7 %
1990–1995	52 %	33 %	48 %	33 %	24 %	5 %	5 %	-
1996–1999	45 %	60 %	55 %	20 %	25 %	15 %	5 %	-
2000-luku	50 %	50 %	61 %	33 %	33 %	22 %	6 %	6 %
2010-luku	100 %	100 %	-	67 %	33 %	33 %	-	-

Erilaisten *objektien* (jouluesineet, nautittavat, ääni) käyttö on eri vuosikymmenillä suhteellisen tasaista lukuun ottamatta 1950- (osuus pienempi) ja 1960-lukua (osuus suurempi). Aineistosta kävi ilmi, että 1960-luvulla useassa laulussa puhutaan *lahjoista* tai joulun *esineistöstä*. *Ihmisyyteen* (esim. perhe, yleisnimitykset) liittyvien aihesanojen käyttö taas on suhteellisen tasaista, toki osuus on 1960-luvulla hieman alhainen, kenties juuri objektien eduksi.

Ominaisuuksien (ympäristön, yksilön ulkoiset t. sisäiset, negat.) esittely taas on hyvin epätasaista eri ajanjaksoilla, tosin 1940-luvulla niitä käytetään paljon, erityisesti aihesanoja *rauha* ja *valo*. *Paikan* ilmauksista ei käy ilmi mitään erikoista. *Luontosanojen* osuuksien vaihtelussa on sen sijaan mielenkiintoista se, että niitä käytetään 1970-luvulla harvoin, ja 1980-luvulla ne eivät ole kertaakaan nousseet lauluissa oleelliseksi sisällöksi. 1990-luvulta lähtien ne palaavat jälleen lauluihin.

Ajan aihesanat (esim. ilta, talvi) vaihtelevat hyvin epätasaisesti ja epäloogisesti eri vuosikymmenillä. Niitä käytetään runsaasti 1890-luvulla ja 1940-luvulla, jolloin suosittuja aihesanoja ovat *ilta*, *yö* ja *talvi*. Samaan tapaan melko epätasaisesti esiintyy *eläinsanastoa*, tosin 1960-luvun piikin jälkeen niiden määrä tasaantuu 1980-luvulta lähtien. *Sotaan* liittyviä aihesanoja oli lukumääräisesti vähän, minkä vuoksi prosenttiosuudet ovat hieman hämääviä. Mielenkiintoinen yksityiskohta on kuitenkin se, että niitä vaikuttaa esiintyvän vuosisadan alkupuolella aina historiallisten konfliktien jälkeen, ei niiden aikana; myös 1940-luvulle sijoittuvan laulun julkaisuajankohta osuu sotavuosien loppupäähän (1945).

5.3.5 Konkreettinen toiminta

Ajanjaksoittain päädyttiin vertailemaan pelkkää *konkreettista toimintaa*, koska toiminta-kategorian muilla alakategorioilla ei ollut tasaisia määriä esiintymiä ajanjaksoittain, ja toisaalta esimerkiksi *tarkkailu* (toiminta, abstrakti) liittyi käytännössä aina tiettyihin satu-kategorian hahmoihin. Kategoriaan luokiteltiin seuraavat aihesanat: *hiihto*, *leipominen*, *matka* (eri kohteita), *piiri* (merkityksessä piirissä tanssiminen), *siivous*, *työ* (eri muodot) ja *valmistelut*. Näiden toimintojen konkreettisuuden katsotaan syntyvän siitä, että niihin liittyy fyysisen toiminnan lisäksi fyysisiä elementtejä; sen sijaan esimerkiksi *tanssi* luokiteltiin abstraktiksi toiminnaksi sillä perusteella, että sen voi käsittää tarkoittavan myös erilaisia tanssin lajeja (valssi, polkka jne.).

Kategoria nousi mielenkiinnon kohteeksi aihesanan *matka* yhteydessä, kun sitä havaittiin käytettävän erityisesti 1900-luvun alkupuoliskolla. Alustavasti näytti siltä, että kategorian

aihesanojen käyttäminen vähenisi tasaisesti nykyaikaa kohti tultaessa. Todellisuudessa luvut vaihtelivat paljon (ks. Kuvio 4.).

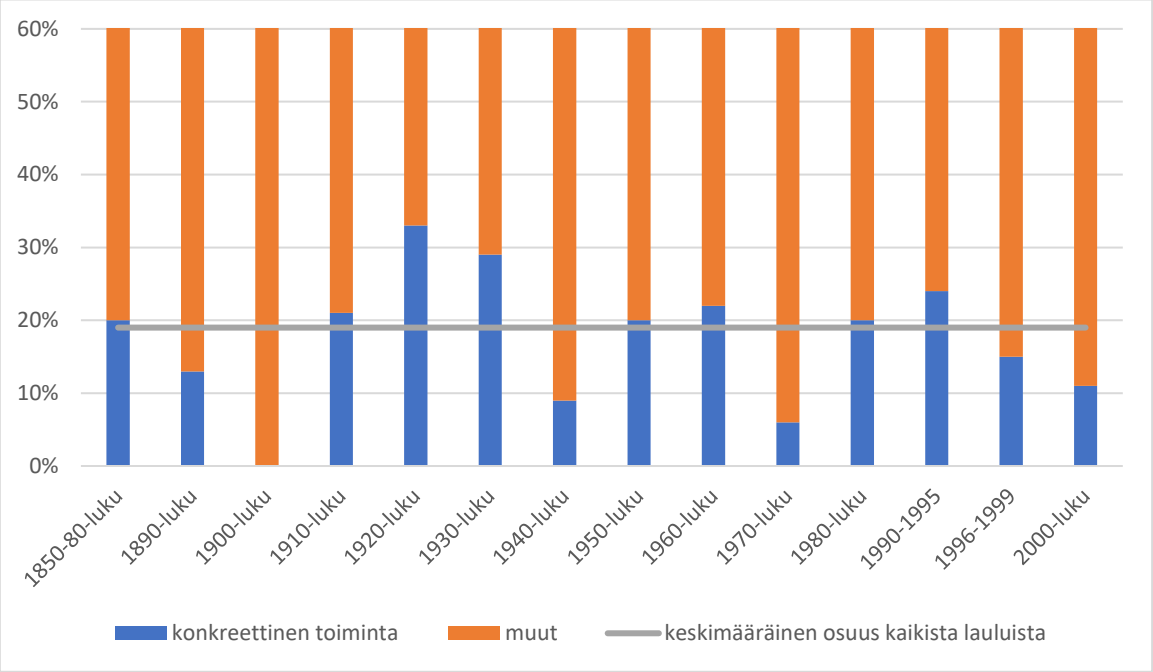

Kuvio 4. Konkreettinen toiminta -kategorian laulujen osuus kaikista lauluista ajanjaksoittain.

Ennen 1900-lukua konkreettista toimintaa kuvataan lauluissa suunnilleen keskiarvon puitteissa, mutta 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä sitä ei yllättäen tavata lainkaan. Puute on tilapäinen, sillä kyseisen vuosikymmenen jälkeen konkreettisen toiminnan aihesanoja löytyy lauluista hieman keskimääräistä runsaammin, 1920-luvulla suhteellisesti eniten. 1940- ja 1970-luvulla lukema on yhtäkkiä vaatimaton muuten suhteellisen tasaisten määrien keskellä, mutta 1990-luvun alusta lähtien aihesanojen osuus näyttäisi tämän aineiston perusteella oletuksen mukaisesti vähenevän nykyaikaa kohti tultaessa.

5.3.6 Erikseen tarkastellut aihesanat ja ilmiöt

Yksittäisistä redusoiduista aihesanoista poimittiin muutamia lähempään tarkasteluun, mutta lopulta käsittelyyn jäi vain aihesana *muistot* (toiminta, sisäinen), koska se oli tarkastelluista ainoa, jolla oli tasaisesti mainintoja eri vuosikymmenillä. Redusoimatta tarkasteltuja ilmiöitä (*sauna* ja *alkoholi*) ei oletuksen mukaisesti mainittu aineistossa kovin usein (ks. taulukko 7.).

Taulukko 7. Aihesanojen *muistot, sauna* ja *alkoholi* esiintyminen ajanjaksoittain.

	muistot	sauna	alkoholi
1850-80-luku	1	0	0
1910-luku	1	0	0
1930-luku	1	0	0
1950-luku	1	0	0
1960-luku	1	0	0
1970-luku	3	1	0
1980-luku	0	1	2
1990-1995	5	1	0
1996-1999	5	1	0
2000-luku	5	0	0
2010-luku	1	0	0
YHT.	24	4	2

Muistot on mielenkiintoinen tarkastelun kohde erityisesti siinä mielessä, että sekä edesmenneiden läheisten muistaminen että lapsuusjoulujen muisteleminen on monelle olennainen osa joulunvieton tunnemaailmaa. Aihesanoja kerätessä näiden eri ilmiöiden välille ei tehty eroa, koska useissa lapsuuden jouluja muistelevassa laulussa mainitaan, että osa silloisista perheenjäsenistä on enää vain muistoja, eli nämä muistelun eri puolet usein limittyvät toisiinsa. Mainintoja muistoista on melkein kaikilla ajanjaksoilla, ensin yksittäisiä mainintoja, sitten 1970-luvulla kolme, 1980-luvulla yllättäen ei lainkaan, mutta 1990-luvulta eteenpäin tasaisesti muutamia (prosenttiosuudet kaikista lauluista 1990–2000-luvuilla ovat 24 %, 25 % ja 28 %, eli siinä näkyisi hienoista kasvua).

Ensimmäinen joululaulu, jossa muistot mainitaan, on tuttu *Sylvian joululaulu*. Siinä muistellaan muista saman aihepiirin lauluista poiketen kotimaata. Seuraavan kerran ”muistot suuret” mainitaan laulussa *Arkihuolesi kaikki heitä*; tällöin on kyseessä luultavasti aiempien joulujen muistot. 1930-luvulla syntyi lapsuutta muisteleva *Taas kaikki kauniit muistot*, 1950-luvulla muisteltiin, kuinka *Näin lapsuusjouluina laulettiin*, ja 1960-luvulla *Tule joulu kultainen* linkitti seimitapahtumien muistelemisen osaksi sukupolvien ketjua toteamalla ”Joka joulu muistot palaa samaan vanhaan tarinaan, uudet polvet hengen valaa perinteeseen jatkuvaan.”. Näiden ensimmäisten muistoista kertovien laulujen jälkeenkin laulut keskittyvät lapsuuden ja menneiden joulujen muistelemiseen,

poikkeuksena kaksi 2000-luvun laulua, joissa muistellaan edesmennyttä ystävää tai parisuhteen osapuolta.

Sauna tai saunominen mainitaan neljässä laulussa (luetellaan aikajärjestyksessä): *Entisajan joulu*, *Hassu joulupukki*, *Koivukuja viiden joulu* ja *Lapsuusjoulut*. Näistä kahdessa muistellaan lapsuuden jouluja, yksi on nimensäkin perusteella humoristinen ja yksi – jo nimensä perusteella – kuvailee tietyn yhteisön joulunviettotapoja. Saunan esiintyminen joululauluissa tapahtuu siis harvoin ja liittyy kuvailuun, muistoihin tai molempiin, tai vaatii reunaehdokseen huumoria. Joulusaunan yleisyydestä huolimatta sitä ei ilmeisesti pidetä sopivana laulun aiheena, eikä tässä suhtautumistavassa näytä olevan havaittavissa ajallisia muutoksia.

Alkoholi mainitaan epäsuorasti vain kahdessa aineiston laulussa: *Sika* ja *Kirje joulupukille*, joista molemmat on julkaistu 1980-luvulla, ja molemmissa lauluissa sävy on yhteiskuntaa kritisoiva (kriittinen diskurssi luku 6.2.2). Laulussa *Sika,* jonka voi tulkita myös humoristiseksi tai satiiriksi, alkoholin todetaan kuuluvan jouluun yksiselitteisesti: ”Joulu täynnä on kinkkua, kylkeä, potkaa, läskiä, niskaa ja tietenkin votkaa”. Alkoholijuoma (votka/vodka) muodostaa humoristisen riimin laulun keskeisen eläinhahmon ruumiinosalle. *Kirje joulupukille* taas muistuttaa alkoholin ja joulunvieton yhdistelmän karummasta puolesta (esimerkki 1):

> (1) Sitten pukki, veisit mennessäsi kaikki pullot pois, / että kaikkein lasten joulu rauhallinen olla vois. / Ettei kukaan tarvis tielle mennä hyiseen pakkaseen / karkuun juopuneita yöhön lumiseen.

Esimerkissä (1) ilmaistu toive pullojen pois viemisestä ja maininnat pakkasesta ja karkuun menemisestä ovat tunteisiin vetoavia, vaikkakin itse aihe, alkoholi, ilmaistaan kiertoilmauksilla ”pullot” ja ”juopuneet”. Kummankin laulun maininnat ovat pehmennetyt tai kiertelevät. Suomalaiseen joulunviettoon kiistattomasti kuuluvan negatiivisen ilmiön, alkoholinkäytön, ei siis voi katsoa esiintyvän realistisessa valossa suomalaisesta joulunvietosta kertovassa taiteellisessa artefaktissa, eikä sitä juuri koskaan siinä esiinny. Toisaalta oli oletettavissakin, että alkoholinkäyttöön liittyvien kyseenalaisten seurausten vuoksi sen kuvailu puuttuisi joululaulugenrestä.

6 JOULULAULUJEN DISKURSSIANALYYSI

Tässä luvussa esitellään ja perustellaan esimerkein aineistosta löytyneet diskurssit ja yhtenäiset aihealueet. Lopuksi esitetään joitakin kvantifioituja tuloksia sekä sijoitetaan löytyneet diskurssit aikajanalle. *Diskursseiksi* on määritelty ne merkityksellistämisen tavat, joiden näkökulma on suhteellisen rajattu ja joiden toistuvuus aineistossa säilyy samantyyppisenä laulusta toiseen. *Aihealueiksi* taas on nimetty epämääräisemmät ajatusmallit tai ilmaisutyylit ja tietyt diskurssien osa-alueet, joilla ei ollut havaittavissa samankaltaista säännöllistä tai yksiselitteistä toistuvuutta kuin diskursseilla. Havainnollistamiskaavioissa diskurssit ja aihealueet on erotettu toisistaan eri kirjaintyypeillä: diskurssit on kirjoitettu suuraakkosin ja aihealueet pienaakkosin.

Joululauluista on löydettävissä huomattavan monipuolinen valikoima erilaisia merkityksiä, joten lopullisia diskurssejakin löytyi useita. Tässä tutkimuksessa keskitytään pääasiassa sanastollisten valintojen luomiin diskursseihin, jolloin pysytään sisällönanalyysin tavoin laulujen aihepiireissä ja pystytään luomaan yhteys näiden kahden eri metodin välille. Osa diskursseiksi luokitelluista aihealueista oli yleisellä tasolla ajateltuna lähellä toisiaan, mutta osa oli tästä huolimatta tarkoituksellista esittää omina diskursseinaan, koska näistä tietyntyyppisistä erityisistä diskursseista löytyi aineistosta niin useita esimerkkejä. Kaikki aihealueet ja diskurssit eivät asetu luontevasti toistensa ylä- tai alakategorioiksi, vaan jotkut niistä voidaan nähdä eri näkökulmista yhteensopiviksi usean toisen aihealueen tai diskurssin kanssa.

Diskursseja ilmentävissä esimerkeissä on hyödynnetty pääasiassa aineiston alkupään lauluja, jotka ovat aineiston kokoamistavan takia niitä yleisimpiä ja suosituimpia lauluja, jolloin sama laulu toimii esimerkkinä useassa eri diskurssissa. Tällä halutaan toisaalta nostaa esiin sitä, kuinka monipuolisia joululaulut ovat diskursseiltaan, mutta myös helpottaa kokonaisuuksien ymmärtämistä, oletuksena, että kyseiset laulut ovat sisällöltään tutuimpia. Laulujen duuri–molli-tonaliteettia tarkastellaan sisällönanalyysin tapaan kunkin osadiskurssin yhteydessä.

Eri diskursseja kokoaviksi, yläkäsitteellisiksi miellettäviksi diskursseiksi määriteltiin seuraavat: *ontologinen diskurssi*, *yhteiskunnallinen diskurssi*, *eettinen diskurssi*, *sentimentaalinen diskurssi* ja *kristillinen diskurssi*. Jokaiseen katsottiin kuuluvan useampia osadiskursseja tai aihealueita (ks. myös LIITE 4), joita selvennetään ja eritellään seuraavaksi.

6.1 Ontologinen diskurssi

Ontologinen diskurssi on yleinen ryhmä, jonka yhteyteen periaatteessa soveltuisi useampikin diskurssi kuin tässä esitetyssä jaossa. Tässä tutkimuksessa sen piiriin luetaan kuuluviksi ne spesifimmät osadiskurssit ja aihealueet, joiden puitteissa määritellään ja normitetaan sitä, mitä joulu on tai mitä sen kuuluisi olla, pois lukien kristilliseen diskurssiin kuuluvat joulun olemuksen määrittelyt, jotka ovat omana ryhmänään. Ontologiseen diskurssiin kuuluvat *hiljentymis-, ilonpito-, valmistautumis-* ja *täyttymysdiskurssi* sekä aihealueiksi määritellyt ilmaisutyylit *lasten juhla*, *luonto, perinteet* ja *urbaani* (ks. Kuvio 5.).

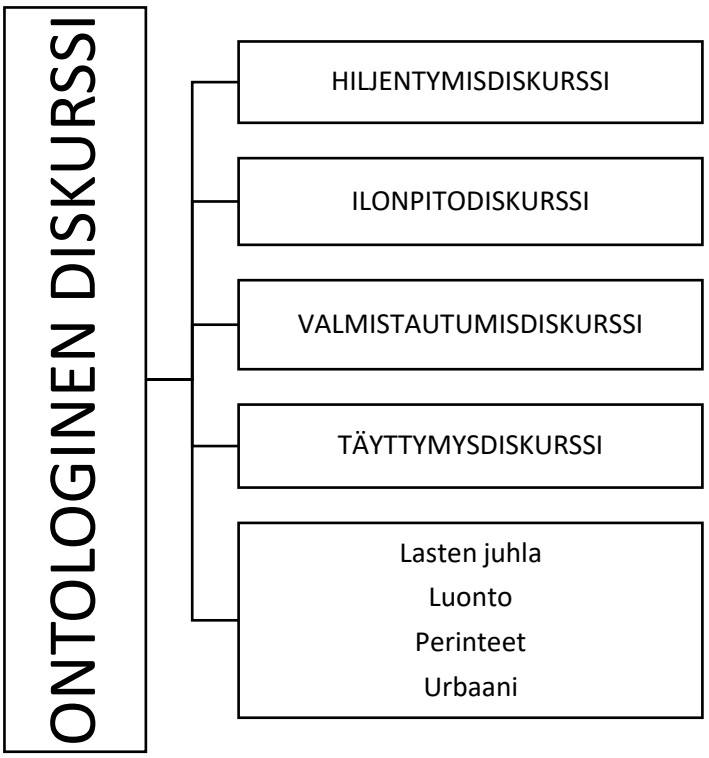

Kuvio 5. Ontologisen diskurssin osadiskursseja ja aihealueita.

6.1.1 Hiljentymisdiskurssi

Hiljentymisdiskurssiin kuuluu aihealue *tunnelma* (ei kvantifioitu erikseen). Diskurssin nimitys viittaa ajatukseen, jonka mukaan jouluun kuuluu olennaisena osana erikseen mainittu, toivottu tai jopa vaadittu ulkoinen ja sisäinen rauhoittuminen, rauhan tunne, hiljaisuus tai hiljentyminen, jopa hartaus tai harras tunnelma. Hiljentymisen diskurssia sanoittavat ilmaisut ryhmiteltiin aluksi diskursiivisten ilmausten *hiljaisuus* tai *hiljentyminen* sekä *rauha* tai *rauhoittuminen* alle. Näistä *hiljaisuus*, *rauha* ja *tunnelma* viittaavat usein enemmän ulkoisiin puitteisiin ja *hiljentyminen* ja *rauhoittuminen* sisäisiin

prosesseihin ja mielentiloihin. Aihealueeseen *tunnelma* luokiteltiin ne laulut, jotka viestivät, pääasiassa epäsuorasti, rauhallisesta tunnelmasta.

Hiljaisuutta tai *hiljentymistä* ilmaistaan lauluissa usein suorasanaisesti, kuten laulussa *Sydämeeni joulun teen,* jossa todetaan heti alussa ”On jouluyö, sen hiljaisuutta yksin kuuntelen” ja myöhemmin mainitaan ”mieleen hiljaiseen”, eli hiljaisuus koetaan sekä ympäristön, jouluyön ominaisuudeksi, että mieleen asettuneeksi mielentilaksi. Suora maininta löytyy myös laulusta *Taivaanvalkea*, jossa kerrotaan ”Taivaanvalkea, vaikenevat äänet sotien hiljentyen”; eli hiljentyminen on esitetty konkreettisesti äänekkään toiminnon hiljenemisenä.

Hiljentymiseen liittyvät *rauha* ja *rauhoittuminen* mainitaan lähes aina selkeästi, esimerkiksi laulu *Talven rauha* sisältää maininnan rauhasta jo otsikossaan. Tämän lisäksi kertosäkeessä (esimerkki 2) listataan niitä elementtejä (lihavoitu), joista kyseinen rauha voisi koostua:

> (2) Tämä **kaartuva taivas**, tuo **autiotie**, - - Tämä **huone niin lämmin ja onnellinen**, / **läheisyys näiden ihmisten rakkaimpien**, / tämä **tähtien hiljaisuus** rikkomaton / osa suurempaa rauhaa kai on.

Rauhoittumista kuvataan selväsanaisesti esimerkiksi laulussa *Joululaulu pikku Tuulalle*: ”lempeästi kynttilät taas loistaa kuusessa. / Kun laulaa enkelkuoro joululauluaan, / se lapsen mielen viihdyttääpi rauhaan ihanaan.” Laulussa jouluillan tunnelma, joka syntyy kuusessa loistavista kynttilöistä ja enkeleiden laulusta, on se tekijä, joka rauhoittaa lapsen mieltä.

Tunnelman viittauksiksi on käsitetty esimerkiksi laulun *Joulun kellot* aloitus ”Hiljaa, hiljaa joulun kellot kajahtaa”, jossa kellojen hiljaisen äänen käsitetään luovan tunnelmallisuutta; *No onkos tullut kesä* -laulussa mainittu ”hyvä, lämmin, hellä / on mieli jokaisen”, eli hyvän ja lämpimän mielen katsotaan takaavan tunnelmallisuuden; laulun *Konsta Jylhän joululaulu* aloitus: ”Joulun aatto nyt saa, / jo ilta tummuu ja hiljenee maa”, jossa jouluaaton mukanaan tuoma tummuminen eli pimeys ja hiljentyminen käsitetään tunnelmanluojiksi; tai laulussa *Joulu tullut on* mainittu ”rauhan ja onnen hetki”, joka kuvaillessaan rauhan ja onnen tunnetta välittää vaikutelmaa tunnelmallisuudesta.

Hiljentymisen diskurssia löytyy yhteensä 113 eri laulusta (n. 51 %). Tämän diskurssin lauluista selkeä enemmistö, 71 laulua (63 %), on duurissa, 30 (27 %) mollissa ja 12 laulussa (11 %) on vaihtuva sävellaji. Duurilaulujen dominoivuus vaikuttaa yllättävältä, koska hiljentymisen diskurssin voisi ajatella yhdistyvän erityisesti harrassävyisiin melankolisiin molliklassikoihin, kuten *Joulupuu on rakennettu* tai *Kun joulu on*. Rauhallisia ja hartaita duurilauluja ovat esimerkiksi *En etsi valtaa loistoa, On hanget korkeat, nietokset* tai *Joulun kellot*.

6.1.2 Ilonpitodiskurssi

Ilonpitodiskurssi koostuu aihealueista *hauskanpito* ja *huumori* (ei kvantifioitu erikseen). *Hauskanpitoa* ilmensivät ne laulut, joissa kuvailtiin jouluun liittyviä hauskoja ja iloisia asioita, tilanteita ja tunteita, kuten yhdessä tanssimista, leikkimistä tai lahjojen jakamista ja iloa niistä. Hauskuus voidaan sanoittaa suoraan, kuten esimerkiksi laulussa *Tonttujen joulukiireet*, jossa todetaan: ”Käyvät leikkiin tontut, - - Kas näin he karkeloi, / laulunsa riemuin soi.”, eli sen lisäksi, että hauskanpito käy ilmi laulussa kerrotusta toiminnasta, leikistä ja karkeloinnista, myös siihen liittyvän laulun mainitaan olevan riemukasta.

Epäsuoremmin hauskanpitoa ilmaiseva laulu on esimerkiksi *Tanssiva lumiukko*, jossa kuvataan ensin lumiukon ulkonäköä ja mainitaan muun muassa ”kaksi on silmää niin hymyilevää”, eli tuodaan ilmi lumiukon hyväntuulisuus, jonka jälkeen pyydetään arvaamaan ”se miksi naurahtaa”. Naurahdukselle ja hyväntuulisuudelle tarjotaan syytä lumiukkojen salaisuudesta (esimerkki 3):

> (3) Piiriin kuusien alle suuri kulkue käy, / mutta katselijalle ei niitä koskaan näy. / Vaikka et tanssia sä nähdä voi, / kuulla voit ehkä, kuinka laulu soi, / kun piirileikki lumiukkojen / käy alla kuusien.

Sanoituksessa välitetään vaikutelmaa hauskanpidosta kertomalla suuren lumiukkokulkueen piiritansseista ja -leikeistä ja laulusta. Oletuksena lienee, että suurella joukolla leikkiminen, tanssiminen ja laulaminen, jotka itsessään jo yleensä koetaan hauskanpidoksi, voi olla vielä hauskempaa kuin yksin hauskanpitäminen. Se, että tanssiminen ja hauskanpito tapahtuu piilossa, katseilta salassa, lisää toiminnan jännitystä ja siten mahdollisesti hauskuuden tunteen intensiteettiä. Näin ei ole välttämätöntä sanoittaa suoraan, että lumiukoilla on hauskaa, vaan se ilmenee toiminnan kuvaamisen kautta.

Humoristisiksi eli *huumoria* sisältäviksi luokitellaan niitä lauluja, jotka ovat tunnistettavissa vitsikkäiksi sanoitukseltaan, sanomaltaan tai molemmilta. Esimerkiksi laulussa *Hajamielinen joulupukki* huumori syntyy siitä, kun kuvaillaan joulupukin jakaneen lahjat väärille henkilöille (esimerkki 4):

> (4) Veli valtavan saakin kattilan, / ja mummolle taas pukki antaa rokkikitaran. / Äiti lahjakseen saa rapumerran / ja vaari muotilehden vuosikerran.

Laulun kuulijoita pyritään hauskuuttamaan valitsemalla laulussa kuvatuille henkilöille mahdollisimman epäsopivat lahjat. Laulun lopussa on myös pieni käännekohta: ”esiliinan isä sai ja keksi: / tais pukki kepposen tään tehdä tahallaan.” Vihje siitä, että pukki olisikin jakanut lahjat tahallaan väärin, kääntää laulun otsikossa annettua ennakko-odotusta pukin hajamielisyydestä päinvastaiseksi, minkä voi kokea lisäävän humoristista vaikutelmaa.

Huumoria edustaa myös aineiston ainoa satiiriseksi luokiteltava laulu *Sika*. Laulussa kuvataan jouluun valmistautumista jouluateriaa varten lihotettavan sian näkökulmasta väliin groteskein sananvalinnoin: ”Sika – se kuulan kalloon saa, / sika – sen setä teurastaa. / Sika – ja setä verta juo, / sika – se joulumielen tuo.” Satiirille tyypillistä ihmisten paheiden kritisoimista osoitetaan muistuttamalla tuotantoeläinten raa’asta kohtalosta joulunvieton yhteydessä. Laulussa rinnastetaan myös jouluostostungoksessa sohjoisilla kaduilla ryntäileminen sian läävään: ”Jouluruuhkassa ihminen sokkona ryntää, / kadulla adventtisohjoa kyntää. - - ihminen rypee läävässään.” Sikaan rinnastaminen ja groteskius on mahdollista kokea myös puhtaan humoristisena vailla satiirista tulkintaa.

Ilonpitodiskurssiin liittyy se mielenkiintoinen yksityiskohta, että sen kanssa ei koskaan esiinny *kristillistä* diskurssia, ei juurikaan edes kristillisiä viittauksia. Sen sijaan hyvin itsestään selvästi melkein jokaisessa ilonpitodiskurssin laulussa oli mukana myös aihepiiriä *lasten juhla*.

Ilonpitodiskurssin (26 laulua, n. 12 %) sävellajijakauma tukee diskursiivista sanomaa eikä yllätä, sillä kaikki diskurssin laulut ovat duurilauluja.

6.1.3 Valmistautumisdiskurssi

Valmistautumisdiskurssi pitää sisällään aihealueet *valmistelu*, *ahkeruus*, *kiire* ja *odotus* (näitä ei kvantifioitu erikseen). Diskurssi on usein melko konkreettinen ja kertoo siitä, että jouluun kuuluu itsestään selvästi sen tietoinen tekeminen; juhla ei synny automaattisesti, työskentelemättä sen eteen. Esiintymiin on laskettu mukaan myös satuhahmojen, varsinkin tonttujen tekemä työ joulun tulemisen eteen. *Valmistelua* kuvataan lauluissa antamalla selkeitä esimerkkejä tai suoria mainintoja siitä, mitä töitä ja työvaiheita jouluun sanoitetaan kuuluvan: esimerkiksi laulussa *Kolme yötä jouluun on* kerrotaan, että kotona ”Leivotaan ja siivotaan, kuusikin jo sulaa saa” tai laulussa *Siitä tuntee joulun* luetellaan ”Äsken hukkasin jo ostoslistan kolmannen. On kinkku tilaamatta, - - Joulutähtikin on ostettava”. Valmistelun esimerkit sopivat usein kuvaamaan samanaikaisesti myös abstraktimpaa *ahkeruuden* teemaa, joka monissa sanoituksissa vaikuttaa enemmän tausta-ajatuksena kuin suorana ilmauksena. Äskeinen työluettelo laulusta *Siitä tuntee joulun* on esimerkki tällaisesta olemassa olevasta jouluvalmisteluihin liittyvästä ahkeruuden vaatimuksesta, jota ei ilmaista suoraan, vaan kyseisen luetteloinnin kautta. Suoremmin sanoitettuja ahkeruuden ilmauksia on esimerkiksi lauluissa *Sinivuorten yö*, jossa käytetään synonyymista ilmausta ”uuras työ” tai *Ahkerat tontut*, jossa ihmetellään ”tonttujen ahkeruutta”. Myytti tonttujen ahkeruudesta on erittäin vahva niin

laululyriikassa kuin saduissakin. Satuhahmoihin projisoitu vaatimus ahkeruudesta on miellyttävän pehmeä tapa vaatia ihmisiltäkin jouluun liittyvää suorittamista, toisaalta syyllistämättä liikaa.

Kiireen tuntua ilmaistaan lauluissa joskus esimerkiksi tehtävien luetteloinnilla (kuten laulussa *Siitä tuntee joulun*) tai sanoittamalla sen suoraan, kuten laulussa *Tonttujen joulukiireet*, jossa kiireet mainitaan jo laulun otsikossa, mutta myös laulussa: ” Kiire tonttuin rotkossa tulla jo tais. Lahjat niin runsahat valmiiks´ on saatavat. Joulu kun joutuvi, eikö touhuttais.” Sen lisäksi, että mainitaan sana kiire, sitä korostetaan vielä muistuttamalla valmisteltavien lahjojen määrän runsaudesta ja siitä, että tavoitteiden saavuttaminen vaatii touhuamista. Tämän aihealueen kohdalla on usein tulkinnanvaraista, käsitteleekö laulu enemmän aiemmin mainittua ahkeruuden vaatimusta vai epäsuoraa kiireen ilmaisua.

Odotus voi koskea itse juhlan, pukin tai jonkun läheisen ihmisen odottamista, ja sitä ilmaistaan lauluissa sekä suoraan että epäsuorasti. Esimerkiksi laulussa *Lumivalkeaa* todetaan, että ”juhlaa oikeaa sydän odottaa”, kun taas laulussa *Jos joulua ei tänä vuonna tulekaan* odotusta ilmaistaan kuvailemalla asiaintiloja, tunnetiloja ja toimintoja (esimerkki 5):

> (5) Jo isä kauan oli ollut metsätöissä, / me kuvaa katsottiin vain päällä piirongin. / Niin oli jännitystä joulun alusöissä, / mä nenän jäätyneeseen ruutuun litistin. / Jos joulua ei tänä vuonna tulekaan, / jos almanakka väärin tehty on? / Kaappiin kurkistimme salaa, jospa löytyis joulukalaa, / silloin pelko oiskin ollut aiheeton. / Jos joulua ei tänä vuonna tulekaan? / Me lapset hädissämme mietittiin

Esimerkissä (5) mainittu ”jännitys joulun alusöissä” voi viitata odottamisen tunteeseen, jos yhdistetään jännittäminen jonkin asian odottamiseen, kuten lapsilla yleensä tapahtuu. Myös nenän litistäminen ruutuun on yleinen tapa lapsilla, kun jotakin odotettaessa tarkkaillaan ympäristöä. Jännityksen, pelon, hätääntymisen ja salaa kurkistamisen mainitseminen taas luo mielikuvaa siitä, että tuleva joulu ei ole yhdentekevä, jolloin voi tulkita, että sen odotetaan ja toivotaan tulevan.

Valmistautumisen diskurssin voi niin ikään katsoa liittyvän pääasiassa positiivisuuteen, mikäli katsotaan laulujen sävellajeja: 48 laulusta (22 % koko aineistosta) 43 (90 %) kulkee duurissa (esim. *Sinivuorten yö* ja *Saa joulu aikaan sen*) ja 5 (10 %) mollissa. Surumielisemmissä lauluissa (kuten *Mistä tuntee joulun*) sävellajin surullisuuden voi ajatella korostavan jouluvalmisteluihin liittyvän kiireen kritisointia.

6.1.4 Täyttymysdiskurssi

Täyttymysdiskurssia edustavat laulut ilmaisevat ajatusta, jonka mukaan joulu tullessaan on suurinta ja ihaninta maailmassa, ja huolet, arki, kiireet ja negatiiviset asiat ylipäätään unohtuvat. Ajatus siitä, että joulu itsessään luo elämään täyttymystä ja onnea, tarkoittaa käytännössä sitä, että juhlaan

liittyvässä laulussa ylistetään kyseistä juhlaa. Osassa lauluista tätä diskurssia nostettiin esiin niin alleviivaavasti, että ne lähestulkoon erottuivat omaksi ”joulun tuoman täyttymyksen ylenpalttinen ylistys” -diskurssikseen. Diskurssien sisällä voi siis olla suuriakin voimakkuuseroja sen suhteen, kuinka pontevasti laulut diskurssejaan julistavat, mikä puolestaan hankaloittaa diskurssien rajaamista ja määrittelyä.

Hyvä esimerkki tästä ilmaisutyylistä löytyy laulusta *Loistaa tähdet korkeat*, jossa todetaan: ”Pitkä ollut jos on sun / syksys, valkenee se kun / tunnet: joulu, joulu on.” Laulussa viitataan pitkään syksyyn, joka, yhdessä seuraavassa säkeessä mainitun valkenemisen kanssa, tuo monille mieleen syksyn pituuden lisäksi sen pimeyden ja mahdollisen ankeuden. Tämä pitkä, pimeä ja ankea ajanjakso siis valkenee joulun tulemisen myötä, eli joulu voi tuoda sisältöä elämään ja sitä kautta täyttymyksen tunteita. Muita esimerkkejä ovat muun muassa laulun *Kun joulu on* sanoma yleisestikin, mutta varsinkin toisen säkeistön alun korostus: ”Ei huolta, murhetta kenkään muista, ei tunnu pakkaset tuikeat.” Tällä viitataan siihen, että riemu joulusta vaikuttaa niin, ettei kukaan edes muista huoliaan tai murheitaan, eikä tunne kylmiäkään pakkasia, eli joulu on lähes kaikkivoipa. Laulun perimmäinen sanoma tosin hieman latistuu siinä käytetyn mollisävellajin vaikutuksesta. Tämä taas vahvistaa sitä toteamusta, että laulu on aina sanojensa, sävelmänsä ja toteutuksensa summa, eikä näitä eri osapuolia pitäisi analysoidessa pitää toisistaan erillään.

Esimerkiksi laulussa *Toive* todetaan, että ”Kun kaiken joskus kadottaa, sen joulu tuoda saa.” Laulussa viitataan ”kaikella kadotetulla” ilmeisesti tunnetason toivottomuuteen, jonka jälkeen vihjataan, että joulu voi tuoda tullessaan siihen ratkaisun. Myös laulu *Anna joulu* välittää ajatusta joulusta, jonka toivotaan ratkaisevan monia asioita toteamalla ensin ”Mutta jouluna kaikki on valoisaa, - - Silloin hellyyttä hehkuvat sydämet”. Myöhemmin joululta ikään kuin pyydetään elämänratkaisuja: ”Anna, joulu, lämmintä ja rauhaisaa, - - rakkaudella täyttää maa. - - riemu minun sydämeen, - - voimaa jaksaa huomiseen.” Tämä useamman toiveen luettelo julki sanoitettuna luo mielikuvaa siitä, että kyseiset asiat voisivat tuoda elämään täyttymyksen tunnetta.

Täyttymysdiskurssia esiintyy yhteensä 51 laulussa (n. 23 %). Jälleen duurilaulut, 40 laulua (78 %) ovat yleisempiä kuin mollilaulut, 9 (18 %). Kaksi laulua (4 %) on vaihtuvassa sävellajissa. Duurilauluja ovat esimerkiksi *On hanget korkeat, nietokset* ja *Joulu, joulu tullut on*. Duurin yleisyys on ymmärrettävä tämän aihepiirin kohdalla: olisi hankalaa vakuuttaa kokija joulun autuudesta kovin murheellisella melodialla. Tästä huolimatta tämän diskurssin lauluja on myös mollissa, esimerkiksi *Näin sydämeeni joulun teen*.

6.1.5 Ontologisen diskurssin muut aihealueet

Ontologiseen diskurssiin erillisinä liitetyt aihealueet *lasten juhla, luonto, perinteet* ja *urbaani* eivät ilmenneet lauluissa niin yhtenäisinä ja vakiintuneina, että niitä olisi ollut mielekästä pitää varsinaisina diskursseina, mutta niiden puitteissa löytyi useista lauluista samansuuntaista sisältöä. Sisältöä, jossa viitattiin siihen, että joulu olisi nimenomaan *lasten juhla*, löytyi erittäin suuresta osasta lauluja, mutta rajanveto sen suhteen, missä tapauksissa lasten mainitsemisen voisi katsoa muodostavan selkeää diskurssia, ja milloin lapset mainittiin vain osana laulun miljöötä tai muuten, ei ollut selkeästi vedettävissä. Lauluissa lapsista puhuttiin myös vaihtelevasti yleisellä tasolla tai jonkin tietyn perheen jäseninä. Aihealueen piiriin asetettiin kaikki ne laulut, joissa toimijoina on lapsia, olennaisena osana laulun sisältöä on lapsia (myös Jeesus-lapsi), joissa jouluun liitettävät tunteet ja toiminnat ovat varsinkin lasten mieleen, mutta myös ne, joissa kaivataan joko omaa lapsuutta tai yleisesti lasten kykyä iloita ja leikkiä. Esimerkkejä tämän aihealueen lauluista ovat muun muassa *Joulupukki, joulupukki* (lapset toimijoina), *Joulukirkkoon* (lapset olennaisia laulun sisällössä), *Me käymme joulun viettohon* (Jeesuksen lapsuusominaisuuden korostaminen), *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset* (joulu erityisesti lapsia miellyttävänä), *Näin lapsuusjouluina laulettiin* (oman lapsuuden kaipaus tai kuvailu) ja *No onkos tullut kesä* (lasten kyky leikkiä ja iloita).

Luonto ja luontokuvaukset ovat merkittävässä roolissa suomalaisissa joululauluissa. Niiden diskursiivista antia ei katsottu tämän tutkimuksen yhteydessä mielekkääksi arvioida, mutta niiden runsaan esiintyvyyden vuoksi ne katsottiin tarpeellisiksi listata. Aihealuetta *luonto* edustivat ne laulut, joissa oli olennaista tai runsasta luontokuvausta; ohimeneviä mainintoja oli huomattavasti runsaammin. Luonto on tärkeässä roolissa esimerkiksi lauluissa *Sylvian joululaulu*, *Kun joulu on, On hanget korkeat, nietokset* ja *Varpunen jouluaamuna*.

Perinteet on listattu aineiston lauluista siinä merkityksessä, kuinka laulujen katsotaan välittävän suomalaisen joulunviettotavan perinteellisyyttä. Monitulkintaisuutensa vuoksi tätä aihekokonaisuutta ei luokiteltu diskurssiksi, ja toisaalta se fakta, että joululaulu itsessään on jo artefaktina perinteinen, lisää tätä monitulkintaisuutta. Lauluista arvioitiin sitä, ilmennetäänkö niissä ajatusta, jonka mukaan niiden kuvaamat tapahtumat olisivat jossakin määrin toistuvia ja tavanomaisia, siis perinteikkäitä, ja välittävätkö ne mahdollisesti ajatusta, että niiden esittelemä perinne olisi jatkamiskelpoinen. *Perinteistä* kerrotaan esimerkiksi lauluissa *Joulupukki, joulupukki*, *Joulukirkkoon*, *Tule joulu kultainen* ja *Taas kaikki kauniit muistot*.

Urbaaniin ympäristöön viittaavien ilmausten määrä oli aineistossa vähäinen. Ilmaukset olivat myös epäyhtenäisiä, minkä vuoksi aihekokonaisuus määrittyi aihealueeksi diskurssin sijaan.

Aihealueeseen *urbaani* listattiin yksinkertaisesti ne laulut, jotka jollakin tavalla viittasivat kaupunkimaiseen ympäristöön. Tämänkaltaisia piirteitä löytyi esimerkiksi lauluista *Joulun tunnelma*, *Koivukuja viiden joulu*, *Tulkoon joulu* ja *Jouluyön hiljaisuus*.

6.2 Yhteiskunnallinen diskurssi

Joululauluissa kuvaillaan tai otetaan kantaa myös yhteiskunnallisiin asioihin, minkä vuoksi yhdeksi aineiston päädiskursseista nousi *yhteiskunnallinen diskurssi*. Yhteiskunnallisuus näkyy näissä aihealueissa esimerkiksi niissä kuvattujen henkilöiden yhteiskunnallisena asemana, joko institutionaalisesti tai vain suhteessa muihin yksilöihin. Joissakin aineiston lauluissa esitetään kritiikkiä joko yhteiskuntaa tai yhteiskunnallisia tapoja kohtaan. Yhteiskunnalliseen diskurssiin katsotaan kuuluviksi *kriittinen diskurssi*, *köyhyysdiskurssi*, *parisuhdediskurssi*, *yhteishenkidiskurssi* sekä aihealue *perhe* (ks. Kuvio 6.). Ontologisesta diskurssista poiketen nämä osadiskurssit eivät jakaudu pienempiin osa-alueisiin.

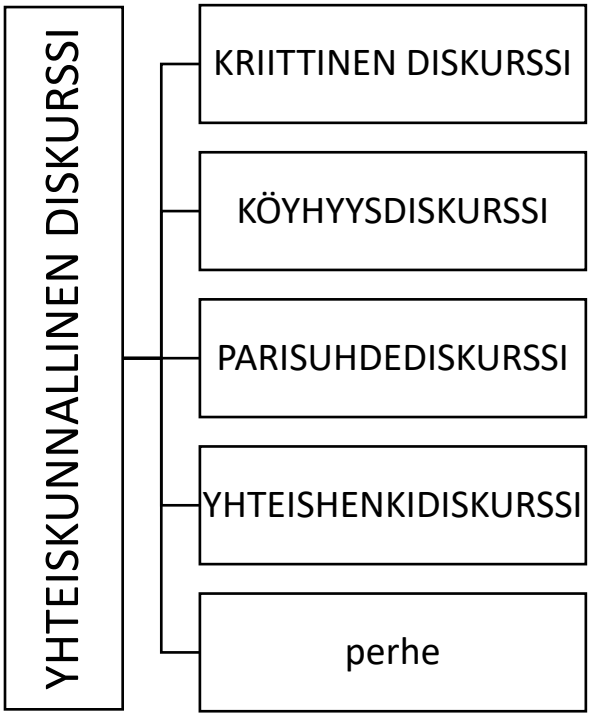

Kuvio 6. Yhteiskunnallisen diskurssin osadiskurssit ja aihealueet.

6.2.1 Kriittinen diskurssi

Kriittiseen diskurssiin kuuluvissa lauluissa kritisoidaan useimmin joulun kaupallisuutta. Tunnettu esimerkki tästä on laulu *Me käymme joulun viettohon*, jossa todetaan ”me lahjat jaamme runsahat, /

laps' tyhjät kätes, ihanat". Lapsella viitataan aiemmissa säkeistöissä Jeesus-lapseen, jonka tässä katkelmassa mainitut tyhjät, ilman lahjoja olevat kädet muistuttavat joulun viettäjiä siitä, että lahjojen runsaus ei ole joulun tärkein tekijä, vaan Jeesuksen osuus kristillisessä teologisessa maailmankatsomuksessa (mistä viimeisessä säkeistössä on lisäviittauksia). Kaupallisuuden kritisointi esiintyy aineiston lauluissa usein *kristillisen diskurssin* (luku 6.5) kanssa.

Toinen kritiikin kohde on jouluun liittyvä suorittaminen. Tätä kritisoidaan esimerkiksi laulussa *Siitä tuntee joulun*, jossa listataan hengästyttävä määrä erilaisia jouluvalmisteluihin kuuluvia työtehtäviä useassa säkeistössä (listaa siteerattu valmistautumisen diskurssin yhteydessä, luku 6.1.1). Viimeisessä säkeistössä todetaan: "Siitä tuntee joulun, / kun uupuneet on voimat ihmisen. - - kun kiire saapuu ylivoimainen." Kritiikkiä suorittamista kohtaan ei laulussa mainita, mutta se on tulkittavissa esimerkiksi tästä kiireen ylivoimaisuudesta ja voimien uupumisesta, ehkä myös laulun mollisävellajista (kiire tarjotaan kuulijalle enemmän surullisena kuin iloisena asiana). Kyseisen laulun kriittistä näkökulmaa tosin lieventää sekä se, että siinä lueteltu erittäin yksityiskohtainen ja pitkä lista erilaisista työtehtävistä voidaan kokea myös humoristisena, ja toisaalta viimeinen säkeistö päättyy toteamukseen "joulu mielestäin on kaikkein paras juhla juhlien.", eli laulun kertoja, kaikista kokemistaan suorittamisen vaatimuksista huolimatta, arvostaa joulun vuoden juhlista korkeimmalle, parhaimmaksi. Valmistautumisen kritisointi voidaan käsittää keskustelemiseksi eri joulun diskurssien ja aiheiden välillä: ensin normitetaan tietynlaista joulua, kuten juuri ahkeraa valmistelua, mutta myöhemmin näitä aiempia normeja kritisoidaan.

Varsinaista yhteiskuntakritiikkiä löytyy ainakin lauluista *Sika* ja *On jouluyö, nyt laulaa saa*. Laulussa *Sika* kritiikkiä ilmaistaan huumorin yhteydessä käsitellyllä (luku 6.1.2) groteskilla tuotantoeläimen kohtelun kuvailulla, johon liitetään joulun kuvastoon tavallisesti kuulumattomia raakoja kuvauksia, kuten "Sika - -kuulan kalloon saa - - sen setä teurastaa - - verta juo - - isoveli veistänsä terottaa (sic)". Nämä epätyypilliset sanavalinnat toki luovat tietynlaista humoristisuutta, mutta niiden voi käsittää myös kritisoivan joko edellä mainittua eläinten kohtelua tai mahdollisesti jouluun liittyvää ylenpalttisuutta. Viimeksi mainittuun tulkintaan viittaa myös toteamus laulun loppupuolella: "Kun loppuu aatto ja alkaa yö, / niin ihminen on sitä, mitä hän syö." Yleisesti ajatellaan, että sana *sika* toimii erittäin negatiivisena nimityksenä huonosti käyttäytyvälle henkilölle. Laulussa brutaalisti teurastettu sika muuttuu lopulta näin sen syöneen ihmisen osaksi, minkä voi katsoa kritisoivan näin toimivien ihmisten rakentaman yhteiskunnan inhimillisyyttä. Laulu *On jouluyö, nyt laulaa saa* taas kritisoi varsinkin sodankäyntiä mainitessaan viimeisessä säkeistössä "tykit sylkee kuolemaa, / jää tuoksu napalmin, / kun joulun lapsen nimeen / kaikuu käsky majurin." Joulun lapsella viitataan Jeesukseen, ja hänen nimeensä kaikuva majurin käsky voidaan käsittää

viittaukseksi sotiin, joita käydään tietyn uskonnon tai ideologian nimissä. Kuolemaa sylkevät tykit ja napalmin tuoksu muistuttavat sotatapahtumien ikävistä konkreettisista seurauksista, jolloin syntyy kriittinen näkökulma eri elämänkatsomusten erosta syntyneisiin sotiin.

Kriittistä diskurssia edustaa yhteensä 9 laulua (n. 4 %). Näistä 6 (66 %) on duurissa ja 3 (33 %) mollissa. Lauluissa esitetyn kritiikin ei voi katsoa vaikuttavan niiden sävellajiin, koska esimerkiksi kritiikin kohde (kaupallisuus, kiire) ja sitä myötä sen sävy vaihtelee eri lauluissa. Useassa kriittisyyttä ilmaisevassa laulussa voi kuitenkin ajatella siinä käytetyn duurisävellajin pyrkivän lieventämään sinänsä usein negatiiviseksi koettua kritiikkiä. Duurilauluesimerkkejä ovat *Sika* ja *On jouluyö, nyt laulaa saa*; mollilaulu esimerkiksi *Jouluksi kotiin*.

6.2.2 Köyhyysdiskurssi

Köyhyysdiskurssiin kuuluvat aineistosta löytyneet yksittäistä mainintaa laajemmat köyhyyden kuvaukset. Joulunvieton negatiiviset puolet eivät yleensäkään ole joululauluissa paljon esillä, siksi ei ole ihme, että köyhyysdiskurssia löytyi aineistosta vähänlaisesti. Köyhyysdiskurssin kanssa puhuttiin usein vaatimattomuudesta, anteliaisuudesta, jostakin kristillisyyden puolesta tai näistä kaikista yhtä aikaa, jolloin köyhyys muodostui kuin välineeksi, taustaksi tai syyksi jouluun liittyvälle (normien mukaiselle) eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävälle käytökselle. Joissakin lauluissa on mainittu köyhyys tai köyhät vastakohtana rikkaudelle tai yltäkylläisyydelle ikään kuin kaunokirjallisena tehokeinona, kuten esimerkiksi tunnetussa laulussa *En etsi valtaa, loistoa,* jossa sanotaan ”Luo köyhän niin kuin rikkahan / saa, joulu ihana!” Laulussa ei kuitenkaan kuvailla köyhiä tai köyhyyttä tarkemmin, minkä vuoksi sitä ei lueta mukaan köyhyysdiskurssiin. Sen sijaan esimerkiksi laulussa *Kreeta Haapasalon joululaulu* köyhyys on olennaisempi osa laulussa kuvaillusta ympäristöstä, kuten esimerkki (6) osoittaa:

> (6) Tuli tuikkaa pärehessä, / ei oo siinä perehessä / lampun loistoa - - alastonna paljahalla / viettää lapset lattialla / joulun aattoa. - - vaan ei [ole] syötävää.

Päreen käyttämien lampun sijaan, paljas lattia ja vaatteettomat lapset, joilla ei ole syötävää, ovat kaikki merkkejä äärimmäisestä köyhyydestä, joka on olennainen osa kyseisen laulun keskeistä sanomaa. Köyhyys toimii laulussa pohjana ja perusteluna jouluun kuuluvalle armeliaisuudelle ja anteliaisuudelle. Eskola ja Suorantakin (1998, 203) toteavat erään diskurssianalyysia käsittelevän esimerkkinsä yhteydessä, että ”Joulun katektinen merkityshän on se, että kaikkien pitää olla armeliaita heikompiaan kohtaan”.

Muita lauluja, joista köyhyysdiskurssia voi löytää, ovat esimerkiksi *Nipsun ja Hipsun joulupuuro*, jonka viimeisessä säkeistössä kerrotaan, että ”Hiirillä joskaan ei ole koskaan kultaa loukossaan” ja kysytään ”köyhyyskö joulun nautinnon / riistäisi siltä, ken syntyissä sai jo niin laihan kukkaron?” Köyhyyttä ilmaistaan sekä kullan puuttumisella ja laihan kukkaron maininnalla, samalla kun vedotaan laulun kuulijaan kysymyksellä, pitäisikö joulusta nauttimisen olla vain niiden etuoikeus, joilla on siihen itsellään varaa. Sadunomaiseen ympäristöön siirretty laulun tarina tontuista, jotka avustavat köyhää hiiriperhettä, edustaa köyhyysdiskurssia, johon lisätään avustamisen näkökulma.

Epäsuoremmin köyhyyttä ilmaistaan laulussa *Jouluyön hiljaisuus*, jossa laulussa kuvatun henkilön köyhyys tulee ilmi oikeastaan vain siitä seikasta, ettei hänellä ole paikkaa, jonne mennä jouluna: ”Yksi vain kulkija tuo / porttikongista hamuaa suojaa. / Jouluyön hiljaisuus, / yksinäinen vain kujalla kulkee”. Yksinäisyys sen juhlan aikana, jolloin on tapana viettää aikaa muiden ihmisten kanssa korostaa kuvatun henkilön haavoittuvaista asemaa porttikongista suojaa hakevana kulkijana ja vahvistaa kuvaa köyhyydestä.

Köyhyysdiskurssia tavataan 9 aineiston laulussa. Köyhyysaiheen negatiivisesta sävystä huolimatta siihenkin kuuluvista lauluista 5 (56 %) on sävelletty duurisävellajiin ja 4 (44 %) mollisävellajiin. Tämä todentaa jälleen sitä ajatusta, että yksittäinen diskurssi ei välttämättä määrittele koko laulun sävellajia ja toisaalta sitä, että negatiivisia aiheita on saatettu välillä pyrkiä pehmentämään esimerkiksi sävellajivalinnalla. Duuriin on sävelletty esimerkiksi *Nipsun ja Hipsun joulupuuro* ja molliin *Kreeta Haapasalon joululaulu*.

6.2.3 Parisuhdediskurssi

Parisuhdediskurssilla tarkoitetaan mainintoja olemassa olevasta romanttissävyisestä parisuhteesta. Maininnat voivat olla sävyltään positiivisia, kuten laulussa *Rekiretki*: ”reessä kyllä viihtyy. / Käsi käteen eksyy, totta kai! - - joka hetki on kuin sunnuntai.”. Reessä viihtymisen yhdeksi syyksi tarjotaan itsestään selvää käsien yhteen eksymistä eli kanssaolijan kädestä pitelemistä. Partikkeliketju ”totta kai” pyrkii vakuuttamaan laulun kuulijan siitä, että rekiretkellä tapahtuva käsi kädessä istuminen on täysin odotuksenmukainen asiaintila. Rinnastus sunnuntaihin viittaa käsitykseen sunnuntaista lepo- tai vapaapäivänä, joka koetaan miellyttävänä.

Parisuhteeseen saatetaan viitata myös surun tai kaipauksen yhteydessä, kuten esimerkiksi laulussa *Joulu ensimmäinen*, jossa ensin todetaan, että ”On joulu ensimmäinen, / kun yksin vietän mä sen.” Vihje siitä, että kyseinen joulu on ensimmäinen yksinäinen joulu viittaa siihen, että edelliset on

vietetty jonkun toisen henkilön tai perheen kanssa. Päättyneeseen ihmissuhteeseen viitataan laulussa hieman kierrellen (esimerkki 7):

> (7) Tää joulu ensimmäinen / on haikein; tiedä mä en, / sua ilman kuinka olla voin. / Yhtä toivon minä vaan: / et rakkaan nähdä saan / mä joskus vielä uudestaan.

Tekstin voisi tulkita tarkoittavan muutakin ihmissuhdetta kuin parisuhdetta, mutta sanan ”rakas” voi käsittää konventionaalisesti viittaavan nimenomaan romanttiseen parisuhteeseen, mikä perustelee laulun kuulumisen juuri parisuhdediskurssiin. Kyseinen laulu ilmaisee surua parisuhteen päättymisestä edellä mainitun katkelman sisältämän olemisen epätietoisuuden ilmaisemisen kautta, mutta myös myöhemmin ilmaisussa ”jouluni on tää / nyt täynnä tyhjää ikävää.” Suora ikävän sanallistaminen kertoo tähän ihmissuhteeseen liittyvistä surumielisistä tunteista. Laulu on sävelletty hieman yllättäen duuriin, mikä mahdollisesti pyrkii lieventämään sanallisia surun ja ikävän ilmauksia.

Parisuhdediskurssia käsitellään 9 laulussa. Siihen voisi kuvitella kuuluvan vain duurilauluja (kuten *Rekiretki* ja *Joulu ensimmäinen*), mutta lauluista 2 (22 %) on mollissa (esim. *Lumilinna*) ja 1 (11 %) vaihtuvassa sävellajissa. Tätä selittää parisuhdediskurssin yhdistyminen esimerkiksi *kaipaus*- tai *kuolemadiskurssiin*.

6.2.4 Yhteishenkidiskurssi

Yhteishenkidiskurssi viittaa lauluihin, joissa kerrotaan tai viitataan perhe- tai sukulaisyhteisön ulkopuolella tapahtuvaan yhteisöllisyyteen tai yhdessä toimimiseen tärkeänä osana laulua. Yksi tämän diskurssin haasteista on, että sitä ei kovin usein ilmaista suorasanaisesti, mutta sitä voi tulkita löytyvän ”rivien välistä” (tulkinnanvaraiset ilmaukset jätettiin kuitenkin huomiotta). Yhteishenki on kuitenkin ilmiönä sellainen, joka liittyy hyvin luontevasti suomalaiseen perhekeskeiseen joulunviettoon.

Esimerkiksi laulussa *Joulupukki, joulupukki* viitataan ”joukkoon” kilttejä lapsia, kun todetaan ”tääl’ on myöskin kiltit lapset / - - vietä iltaa joukossamme”, ja joukon tiiviys ja yhteisöllisyys korostuu runsaan monikollisen puheaktipronominin *me* (ja siihen liittyvien possessiivisuffiksien) käytöllä kautta koko laulun. Laulun lopussa tuodaan ilmi, etteivät puhujina toimivat lapset kuulu yhteen perheeseen toteamalla, että joulupukki on seuraavanakin jouluna ”tervetullut meidän kouluun”, eli kyse on institutionaalisesta yhteisöstä, koulun tai koululuokan lapsista.

Toisenlainen esimerkki yhteisöllisyydestä löytyy laulusta *Joulukirkkoon*, jossa koko laulun taustana on siinä kuvatun yhteisön yhteinen joulunviettotapa, joulukirkko, ja sinne kulkeminen. Tämän lisäksi laulussa kuvataan myös yhteisöllisyyteen kiinteästi kuuluvaa toisten auttamista tai

elämän helpottamista mainitsemalla kehotus ”Taavetti ja Tiina, / nouskaa kannoille!”, eli matkalla satunnaisesti tavattujen, nimeltä tunnettujen henkilöiden pyytäminen nousemaan reen kannoille ja täten heidän kirkkomatkansa helpottaminen voidaan myös tulkita yhteisöllisyyden osoitukseksi.

Yhteishenkidiskurssiin luetaan 19 laulua (n. 9 %). Näistä selkeä enemmistö, 16 laulua (84 %) on duurissa, 2 (11 %) mollissa ja 1 laulun sävellaji vaihtelee. Yhteishenki koetaan luonteeltaan positiiviseksi ilmiöksi, siksi tulos ei yllätä. Duurilauluja ovat esimerkiksi *No onkos tullut kesä* ja *Joulukirkkoon*, mollilaulu taas *Lumeen jäljet jää*.

6.2.5 Aihealue perhe

Perhe on aiheena joululauluissa hyvin yleisesti esillä, hyvin usein taustana tapahtumille. Varsinkin tämän taustalla olemisen ominaisuuden vuoksi tätä aihealuetta ei määritelty diskurssiksi. Mahdollisesti perhesuhteiden jatkuvaa alleviivaamista ei ole koettu tarpeellisena sen niin ilmeisen itsestäänselvyyden vuoksi. Perheaihetta on kuitenkin käsitelty joululauluissa myös normittavan kehottavaan sävyyn, kuten laulussa *Taas herttainen henkäys käy yli maan*, jossa todetaan ”Kodin juhlahan jouluinen juhlamme on, kodin piirissä viettää se pitää!” Perhe käsitteenä tarkoittaa tässä tutkimuksessa maallisia perhesuhteita, eikä siihen ole luokiteltu mukaan lauluja, joissa puhutaan esimerkiksi Neitsyt Marian ja Jeesuksen välisestä sukulaisuussuhteesta. Perhesuhteita ja perheenjäseniä mainitaan erittäin monissa lauluissa. Oleellisesti aihe on esillä ainakin lauluissa *Kun joulu on*, *Kreeta Haapasalon joululaulu*, *Varpunen jouluaamuna, Taas kaikki kauniit muistot*, *Konsta Jylhän joululaulu* ja *Sika*.

6.3 Eettinen diskurssi

Eettiseen diskurssiin kuuluvat ne laulut, jotka ottavat kantaa siihen tai kuvailevat, minkälainen olisi hyvä ihminen, hyvä elämä tai sovelias joulunviettotapa. Tähän diskurssiin luokiteltiin myös ne laulut, joissa annetaan elämänohjeiksi tulkittavia kehotuksia niiden saavuttamiseksi. Tämän kaltaiset pohdinnat erottuvat selkeästi omaksi osa-alueekseen, erilleen *ontologisesta*, joulun olemukseen itseensä keskittyvästä diskurssista. Osadiskursseista osa suhtautuu jouluun ontologisten diskurssien tapaan normittavasti, mutta normittaminen kohdistuu enemmän joulunviettäjään ja hänen arvoihinsa kuin jouluun juhlana. Eettiseen diskurssiin kuuluvat osadiskurssit *elämänohje-*, *kiltteys-* ja *vaatimattomuusdiskurssi* sekä aihealue *anteliaisuus* (ks. Kuvio 7.).

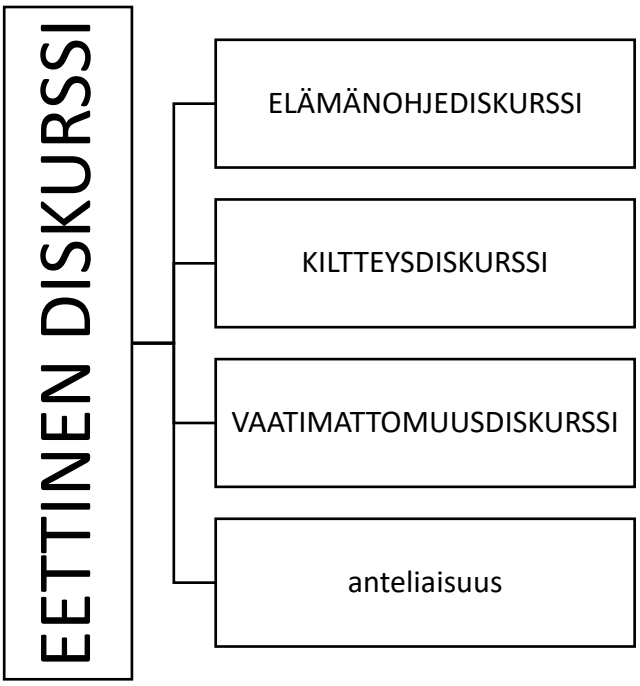

Kuvio 7. Eettisen diskurssin osadiskursseja ja aihealueita.

6.3.1 Elämänohjediskurssi

E*lämänohjediskurssi* on eettisen diskurssin osadiskursseista laajin ja rajaukseltaan epämääräisin, ja se on ainoa osadiskurssi, jolla on lisäksi omaksi alaryhmäkseen erottuva aihealue *carpe diem*. Siihen luokiteltiin ne laulut, joissa sanoituksesta oli selkeästi erotettavissa jonkinasteinen yleisluontoinen elämää ohjeistava kehotus, joka samalla normittaa elämää tai vain joulunviettoa. Laulujen sisältämät elämänohjeet sisältävät runsaasti implisiittisiä vihjeitä siitä, minkälaiseen suuntaan laulun kokijan tulisi elämäänsä suunnata.

Elämänohjeita sanoitetaan esimerkiksi käyttämällä imperatiivimuotoista predikaattia, kuten laulussa *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset*, jossa laulun lopussa kehotetaan ”oi tähtisilmät, loistakaa!”. Tämän laulun sisältämä elämänohje, kehotus tähtisilmiä eli lapsia loistamaan eli esimerkiksi säilyttämään elämäniloaan, on muodoltaan pidempi kuin viimeinen rivi; sitä on pohjustettu edellisissä säkeistöissä, mutta sen täsmällistä kokonaisuutta ei analysoida tässä tutkimuksessa. Neuvovaan tai toteavaan sävyyn annettu elämänohje löytyy myös laulusta *Joulumaa*, jossa todetaan (esimerkki 8):

> (8) itsestäni etsittävä on mun joulurauhaa. - - Onnea kun mikään mylly valmiiksi ei jauha – / itsestään on löydettävä ihmisen vain rauha.

Predikaatin passiivimuotoinen VA-partisiipin ”on etsittävä - - on löydettävä” modaalinen tulkinta ilmaisee selkeää velvollisuutta tehdä niin kuin laulussa kehotetaan ja on näin ollen elämää koskeva ohje. Laulun ohjeistava tai velvoittava sävy syntyy myös laulun kokemisen kautta: laulun

kuullessaan tai varsinkin laulaessaan kuulija tai laulaja saa kokemuksen, että sanoituksessa mainittu ”itse” on kuulija tai laulaja itse.

Hienovaraisemmin ilmaistu elämänohje löytyy laulusta *Me käymme joulun viettohon*. Sen viimeisessä säkeistössä sanotaan, että ”Oi ystävät, jos myöskin me - - veisimme kullan, mirhamin / tuon rakkaan lapsen luo”. Tässä adverbiaalikonjunktio ”jos” toimii ehdotusta lieventävänä lausumapartikkelina, joka yhdistettynä predikaatin konditionaalimuotoon luo virkkeeseen vetoavan tai jopa aavistuksen käskevän sävyn olematta kuitenkaan suora käsky. Ehdotus viedä kultaa ja mirhamia, eli jouluevankeliumin tarinaa tulkiten lahjoja ”rakkaalle lapselle” eli Jeesukselle, kehottaa epäsuorasti laulun kokijaa kääntymään enemmän kohti kristillisyyttä. Laulussa ilmaistu kaupallisuuden kritiikki (luku 6.2.1) on myös käsitettävissä elämänohjeeksi.

Elämänohjediskurssiin liittyy tiiviisti tunnettua *carpe diem* -ilmausta esiin tuovat laulut. Tämän latinankielisen lausahduksen suomenkielinen vastine on ”tartu hetkeen”. Ilmauksen yleisesti tunnettu intertekstuaalinen sisältö kuvaa tätä ajatusta kuvaavien laulujen sanomaa: useissa lauluissa joulun ainutlaatuisuuden toteamisen sijaan (vrt. *täyttymysdiskurssi,* luku 6.1.4) kehotetaan nauttimaan sen hengestä juuri nyt. Ero ei ole suuri, ja joidenkin laulujen kohdalla on tulkinnanvaraista, onko joulun ihailussa kyse toteavasta vai vetoavasta sävystä. Tämän tulkinnanvaraisuuden vuoksi kyseistä ajattelumallia ei määritelty omaksi diskurssikseen, mutta se katsottiin kuitenkin huomion arvoiseksi tarkkailun kohteeksi. Hetkeen tarttumiseen kehottamista ilmaistaan esimerkiksi (jo elämänohjeisiin yleisestikin liittyvässä) laulussa *Tuikkikaa, oi joulun tähtöset*, jossa muistutetaan hyvien hetkien ainutlaatuisuudesta, mutta myös väliaikaisuudesta: ”Kerran loppuun satu joulun saa - - siks’ oi tähtisilmät, loistakaa!”. Joulun loppuminen on painava syy tähtisilmien loistaa juuri nyt, eli tarttua käsillä olevaan hetkeen.

Useissa tapauksissa hetkeen tarttumisen välttämättömyyttä korostettiin käyttämällä puhehetkiviitteistä ajankohdan adverbia *nyt*. Esimerkiksi laulussa *Joulu tullut on* todetaan, että ”Nyt juhla on suuri ja herttaisin - - Nyt kuollehet nousevat sielutkin”. Kyseisen adverbin toistaminen korostaa laulun puhehetken merkittävyyttä, mikä yhdistettynä seuraavan säkeistön joulun aikaa ylistäviin ja henkeviin sanankäänteisiin luo vaikutelmaa kehotuksesta nauttia kyseisestä hetkestä: ”Oi, kuuletko laulua enkelten / nyt rintasi kammiosta? / Ja eikä jo tähtönen taivainen / myös sielusi silmihin loista”.

Omaksi lähes lentäväksi lausahduksekseen on noussut laulun *Tonttupolkka* toteamus ”joulu on harvoin vaan.” Siinä puhekielimuotoinen eksklusiivinen fokuspartikkeli ”vaan” (yleiskielessä *vain*) vahvistaa lauseessa kuvattua asiaintilaa, eli joulun ilmenemistä vain harvoin. Tähän vedoten

laulussa kehotetaan kuulijaa tai laulajaa soittamaan ja olemaan kainostelematta, eli toimimaan meneillään olevalla hetkellä, minkä voi tulkita todentavan hetkeen tarttumisen ajatusta.

Jonkinlaisia elämänohjeita esitetään 50 aineiston laulussa (n. 23 %). Elämänohjeiden esittäminen on pyritty pitämään ulkoisilta puitteiltaan pääosin positiivisen sävyisenä, sillä diskurssin lauluista 37 (74 %) on duurissa, esimerkiksi *Arkihuolesi kaikki heitä* tai *Joulumaa*. Mollissa kulkee 11 (22 %), esimerkiksi *Konsta Jylhän joululaulu* ja vaihtuvassa sävellajissa 2 laulua (4 %).

6.3.2 Kiltteysdiskurssi

Kiltteyden toivomus tai vaatimus liittyy hyvin yleisesti jouluun, ja sitä esitetään varsinkin lapsille. *Kiltteysdiskurssilla* tarkoitetaan selkeästi ilmaistuja toiveita tai ehdotuksia siitä, että kiltteys olisi toivottu luonteenominaisuus tai käyttäytymisen muoto. Kilttinä olemisen toive on hyvin perinteinen, ja jo ohimenevä maininta siitä voi vahvistaa käsitystä ilmiön yleisestä tunnettavuudesta ja syvyydestä. Tästä esimerkkinä on laulu *Joulupukki, joulupukki*, jossa laulun puhujina toimivat lapset itse toteavat ”tääl’ on myöskin kiltit lapset”, jonka jälkeen joulupukki omassa vastauspuheenvuorossaan käyttää samaa adjektiivia kiitellessään: ”Kiitos, kiitos, kiltit lapset”. Kyseinen laulu ei syvällisesti kommentoi kiltteyden vaatimusta tai toivetta, mutta esittää sen itsestäänselvyytenä. Lasten puheenvuorossa käytetty inklusiivinen fokuspartikkeli ”myöskin” voisi paikkansa vuoksi (VISK 2020 § 839) viitata siihen, että täällä on muitakin ihmisiä tai lapsia kuin kilteiksi määriteltävät lapset, mutta se oletettavasti korostaa aiemmin laulussa viitattuun pelkäämisen mahdollisuuteen: ”Käypä tänne, emme pelkää! / Oothan meille vanha tuttu”. Suomalaisessa perinteessä joulupukki oli aiemmin pelottava hahmo, jota oli syytäkin pelätä, mutta tämän laulun puhujina toimivilla lapsilla on turvanaan sekä se, että pukki on heille ennalta tuttu, että se, että he ovat ”myöskin” kilttejä.

Kiltteysdiskurssia voidaan ilmaista joululauluissa myös kasvattavalla otteella, joko suorina kysymyksinä, ehdotuksina tai vihjauksina. Laulussa *Onko täällä kilttejä lapsia?* kiltteysdiskurssi ilmenee selkeästi jo laulun nimessä ja aloitussanoissa toistettuna tiedusteluna paikan päältä löytyvien lasten luonteenlaadusta. Laulun alussa tiedustellaan ”Onko täällä kilttejä lapsia / joille lahjoja antaa vois?”. Lauseen syntaktinen rakenne viittaa siihen, että ”lapsia” määrittävä adjektiivi ”kiltti” on se ehto, jolla mainitut lahjat olisi mahdollista luovuttaa. Laulu jatkuu:” Jos ette vielä tiedä, / niin pukki ei siedä tuhmia ollenkaan.” Substantivoitu adjektiivi ”tuhma” tarkoittanee nimenomaan tuhmia lapsia sen perusteella, että sitä edeltävässä virkkeessä esitetään sanapari ”kiltit lapset”. Laululla siis pyritään puhuttelemaan lapsia ja välittämään heille informaatiota siitä, minkälaisilla luonteenominaisuuksilla varustettuja lapsia pukki sietää (kiltti) tai ei (tuhma). Laulun jatko pyrkii varmistamaan sen, että

kiltteyden vaatimus otettaisiin varmasti vakavasti ensin kysymällä uudelleen ”Onko täällä kilttejä lapsia?”, jonka jälkeen todetaan seuraus sille, mikäli kilttejä lapsia ei löydy: ”Muuten lahjani vien mä pois.” Kasvattava ote näkyy virkkeen sisältämässä uhkauksessa viedä pukin tuomat, mahdollisesti odotetut lahjat pois, mikäli kiltteyden ehto ei täyty.

Kiltteysdiskurssia löytyy myös lauluista, joissa sitä ei suoraan mainita. Laulussa *Tonttu Torvinen* kuvataan tontun toimintaa (esimerkki 9):

> (9) Hän urkkii, kurkkii, vakoilee ja sitten raportoi, / kelle pukki tänä vuonna lahjat antaa voi. - - eikä mikään ilkeys pois listoistansa jää.

Esimerkissä (9) mainittu kurkkiva ja pukille raportoiva tonttu on osa perinteistä joulun tarustoa. Kuvailemalla tontun toimintaa ja mainitsemalla sen, että juuri ilkeydet lisätään pukille lähetettävään listaan, muistutetaan laulun kuulijoita siitä, että ilkeydet huomataan ja muistetaan. Myöhemmin täsmennetään, että ”[hän] kaikki hyvät työtkin nauhoittaa. / On pukki silloin mielissään / ja lahjoja tuo”, eli laulun kuulijaa kannustetaan hyviin töihin, mikä on rinnastettavissa kiltteyteen. Kiltteyden suorana seurauksena on joulupukin mielissään tuomat lahjat.

Kiltteysdiskurssia on löydettävissä 13 laulusta (n. 6 %), ja ne ovat kaikki duurilauluja. Kiltteys on ominaisuutena toivottava ja itsessään positiiviseksi mielletty, siksi tulos on odotettu.

6.3.3 Vaatimattomuusdiskurssi

Vaatimattomuusdiskurssilla tarkoitetaan vaatimattomuuden ilmauksia, joita jollakin tavalla arvotetaan sopivaksi, hyväksi tai oikeaksi. Eettiseen diskurssiin se asettuu sen ajattelutapansa vuoksi, että vaatimattomuus normitetaan nimenomaan moraalisesti oikeaksi tai hyväksi valinnaksi. Vaatimattomuutta viestitään joululauluissa monella eri tavalla ja monin eri keinoin. Yksi tyypillinen tapa on korostaa talojen, henkilöiden tai asioiden pienuutta ja siten fyysistä vaatimattomuutta, kuten esimerkiksi laulussa *Sylvian joululaulu*, jossa mainitaan kuusten kirkkaasti luovan loistoaan ”jo pirtteihin pienoisihin”. Sekä sana pirtti että pienoinen luovat kuvaa vaatimattomasta asumuksesta (sanavalintaan on saattanut vaikuttaa allitteraation tavoittelu, ja alkuperäistekstissä puhutaan tällä kohtaa lapsista; toisinaan tässä kohdassa lauletaankin ”piltteihin pienoisihin”).

Muita muun muassa pienuuden korostamisella vaatimattomuutta ilmaisevia lauluja ovat esimerkiksi *Helkkää pienet tiu’ut*, *Pieni enkeli* ja *Pieni joulukuusi*. Pieneen ja vaatimattomaan asumukseen taas viittaa esimerkiksi laulun *Mökit nukkuu lumiset* nimessä ja aloitussanoissa mainittu ”mökki”. Kyseinen laulu ilmaisee vaatimattomuuden diskurssia myös nostamalla esiin abstraktit ja aineettomat lahjat, joita luetellaan vaihtoehdoksi rahalla ostettaville (esimerkki 10):

(10) Ei hän anna makeita / eikä leikkikaluja - - jouluenkel' tuo - - puhtahia aatteita, / kultaisia kuvia / Suomen lasten sydämiin / mökkihin ja palatsiin.

Rahalla ostettavien eli aineellisten ”makeiden” ja leikkikalujen erikseen mainitseminen asioina, joita jouluenkeli ei tuo, korostaa niiden jälkeen mainittujen ”puhtahien aatteiden” ja ”kultaisten kuvien” arvoa. Vaikka vastakkain asetellut aineelliset ja aineettomat lahjat on mainittu eri virkkeissä, on niiden keskinäisessä järjestyksessä hyödynnetty informaatiorakennetta ja teeman ja reeman painoarvoa, eli arvokkaampana esitettävä asia mainitaan vasta tutun ja asian jälkeen. Vaatimattomuuden diskurssi näkyy myös siis aineettomien lahjojen nostamisena aineellisia asioita arvokkaammiksi. Samankaltainen aineettomien lahjojen arvostaminen on esillä laulussa *Tuo meillekin jouluksi lunta,* jossa aineellisten lahjojen sijaan toivotaan pukilta lahjaksi lunta ”etelään” eli ilmeisesti Etelä-Suomeen.

Monissa vaatimattomuuden diskurssia ilmaisevissa lauluissa vaatimattomuuden lähde on kristillisyydessä. Jouluevankeliumin välittämä ajatus vaatimattomasta ja karusta tallista Jumalan pojan synnyinpaikkana siirtää saman vaatimattomuuden vaatimuksen tai toiveen muuhunkin joulunviettoon. Laulussa *Joulu on taas* kerrotaan, että ”Et löydä kultaa, et juhlapöytää, / löydät vain seimen ja tallin koruttoman.” Kullan ja juhlapöydän rinnastamisen seimeen ja koruttomaan talliin voi tulkita pyrkimykseksi vähentämään ensiksi mainittujen asioiden itseisarvoa ja tavoiteltavuutta ja sitä kautta vaatimattomuuden pyrkimystä. Samansuuntaista kristillisiin arvoihin perustuvaa vaatimattomuuteen kannustamista voi tulkita näkyvän laulussa *En etsi valtaa, loistoa*, jossa niin ikään rinnastetaan ”valta, loisto ja kulta” ”taivaan valon” ja rauhan kanssa ja jälkimmäisiä ohjataan tavoittelemaan (”ma pyydän”) ensimmäisten kustannuksella (”en etsi”).

Vaatimattomuuden diskurssia on selkeästi löydettävissä 41 laulusta (19 %). Tässä diskurssissa lauluista 23 (56 %) on duurisävellajissa, 15 (37 %) mollisävellajissa ja 3 laulussa (7 %) sävellaji vaihtelee (esim. *Mökit nukkuu lumiset*). Sävellajin valinta vaikuttaisi tämän vaihtelun perusteella laulukohtaiselta ja tähän diskurssiin varsinaisesti liittymättömältä. Duurilauluja ovat esimerkiksi *En etsi valtaa, loistoa* ja *Me käymme joulun viettohon*, mollilauluja taas *Kirje joulupukille* tai *Pieni enkeli*.

6.3.4 Aihealue anteliaisuus

Eettiseen diskurssiin katsotaan kuuluvaksi myös aihealueeksi määritelty kokonaisuus *anteliaisuus*. Anteliaisuus on ilmiönä abstrakti, eikä sitä katsottu tämän tutkimuksen puitteissa tarpeelliseksi määrittää erityisen selvärajaisesti tai tarkasti, joten sitä tarkasteltiin vain hyvin yleisellä tasolla.

Anteliaisuutta käsitellään tai ilmaistaan muun muassa lauluissa *Varpunen jouluaamuna*, *Hajamielinen joulupukki* ja *Metsän joulu*.

6.4 Sentimentaalinen diskurssi

Sentimentaaliseen diskurssiin kuuluu erilaisiin tuntemuksiin ja affekteihin liittyviä osadiskursseja. Tuntemukset ja affektit saattavat olla tätä diskurssia edustavissa lauluissa varsinaisena aiheena, kuvailun kohteena tai vallitsevana olotilana. Sentimentaaliseen diskurssiin kuuluvat *isänmaallisuusdiskurssi*, *kaipausdiskurssi*, *kuolemadiskurssi*, *muisteludiskurssi* ja *yksinäisyysdiskurssi* sekä aihealue *mystisyys* (ks. Kuvio 8.). Näille osadiskursseille on tyypillistä, että ne esiintyvät usein yhdessä, esimerkiksi kuolemadiskurssi kaipaus- tai muisteludiskurssin kanssa.

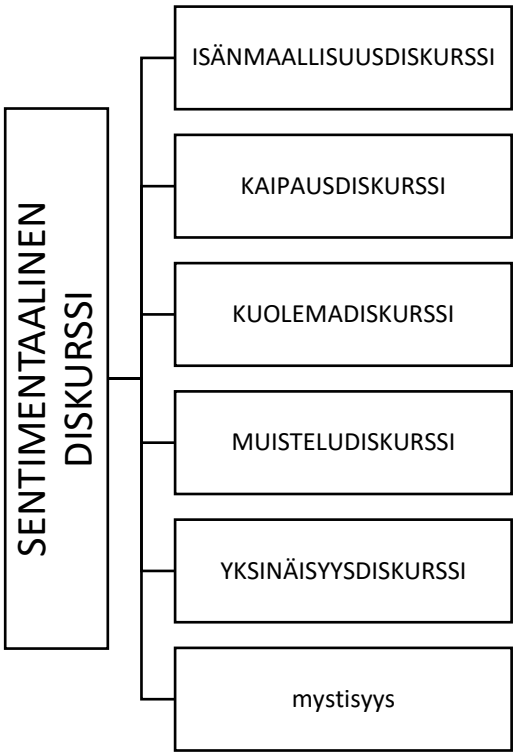

Kuvio 8. Sentimentaalisen diskurssin osadiskurssit ja aihealueet.

6.4.1 Isänmaallisuusdiskurssi

Isänmaallisuusdiskurssia edustavissa lauluissa ilmaistaan kiintymystä tai arvostusta isänmaahan (Suomeen) tai pyritään vahvistamaan tätä tunnetta. Niissä voidaan myös sanoittaa Suomessa (tai yleisemmin viitattuna Pohjolassa) elämän tai olosuhteiden olevan jollakin tapaa erityisen hyvät, kenties paremmat kuin jossakin muualla. Diskurssiin laskettiin mukaan myös ne laulut, joissa

mainittiin Suomi, mahdollisesti ikään kuin markkinointimielessä, tai joissa toivottiin esimerkiksi siunausta kansalle niin, että sen voi selkeästi käsittää tarkoittavan Suomen kansaa.

Kiintymystä tai arvostusta sanoitetaan selkeästi esimerkiksi laulussa *Sylvian joululaulu*, jonka viimeisessä säkeistössä todetaan: ”Sen vertaista toista en mistään ma saa – / on armain ja kallein mull’ ain Suomenmaa.” Suomi luokitellaan kaikkein ”armaimmaksi” ja ”kalleimmaksi”, jonka veroista ei löydy mistään muualta, eli kiintymyksen ja isänmaallisuuden astetta voi sanoa erittäin korkeaksi. Toinen esimerkki kiintymystä ja arvostusta ilmaisevasta, tai sen nostamiseen tähtäävästä laulusta on *Sinivalkoinen joulu*, joka alkaa heti laulun paikantamisella: ”Suomeen saapui joulujuhla jälleen.” Tarkasti määritellyn paikan mainitseminen sitoo koko laulun sanoman tiiviisti siihen, koska se on katsottu erikseen mainitsemisen arvoiseksi. Isänmaallisuutta lähestytään laulussa varsinkin joulun värimaailman kautta, kun todetaan, että korttiin ”värit valittiin / kaikkein kauneimpiin, noihin sinivalkoisiin.” Sinivalkoinen, eli Suomen lipun värit, ilmaisevat vahvaa isänmaallista symboliikkaa ja kaikkein kauneimmiksi arvottaminen vahvaa arvostusta ja mahdollista kiintymystä.

Yksi tapa ilmaista isänmaallista diskurssia on nostaa esiin ajatusta, jonka mukaan juuri Suomessa asiat ovat erinomaisen hyvin. Tämänkaltainen ajatus sisältyy lauluun *Santtu-saunatonttu*, joka kertoo pienen tarinan etelänmatkaan pettyvästä saunatontusta (esimerkki 11).

> (11) [Tonttu] siivouksen tehtyään / päättää lentää etelään. Hän nähdä tahtoo sen, / onko kummoinen / joulu alla palmujen.

Jo laulun alkuasetelmassa esimerkissä (11) mainittu adjektiivi ”kummoinen”, jonka käyttö on vakiintunut kielteisiin yhteyksiin, viittaa siihen, että lopputulos ei välttämättä tule olemaan yksiselitteisesti miellyttävä. Tarinassa tonttu toteaakin etelän muovikuusen ja lein jouluun sopimattomiksi ja kotimaan saunapirtin ja tutun lanttulaatikon nautinnollisimmiksi. Lopuksi sanoitetaan selkeästi: ”joulu Pohjolassa kuitenkin / hälle on se ylivertaisin.” Kotimainen joulu todetaan siis selvästi ylivertaisimmaksi eli parhaimmaksi.

Isänmaallisuutta yhdistetään kristillisiin näkemyksiin esimerkiksi lauluissa *On hanget korkeat, nietokset* ja *Sa juhla talven keskellä*. Näissä lauluissa pyydetään maalle tai kansalle siunausta tai suojelua. Ensiksi mainitussa sanotaan viidennessä säkeistössä ”Oi anna, Jumala, armoas, - - Ja kansaa suojaa sun voimallas”, eli suojaa, suojelua pyydetään kansalle (luomiskonteksti viittaa selkeästi Suomen kansaan) taivaallisilta voimilta, tässä suoraan Jumalalta, jolloin isänmaallinen diskurssi yhdistyy kristilliseen. Laulussa *Sa juhla talven keskellä* esitetään myös selkeä pyyntö kolmannessa säkeistössä: ”Oi Jeesus, sulje huomahas tää kallis Suomenmaa, / sen kansaa anna

armostas sanasi valistaa.” ”Huomaan sulkemisella” tarkoitetaan turvassa ja suojassa olemista (KS 2020); tällä kertaa Suomen maalle ja sen kansalle pyydetään suojelua ja armoa Jeesukselta.

Isänmaallisuusdiskurssia esiintyy 10 laulussa (n. 5 %). Näistä 6 (60 %) on duurilauluja (kuten *Santtu-saunatonttu* tai *Sa juhla talven keskellä*), 3 (30 %) mollilauluja (esim. *Sylvian joululaulu*) ja yhdessä laulussa (10 %) sävellaji vaihtelee. Isänmaallisuus on käytännössä kaikissa lauluissa vain sivumennen mainittu, eli se ei diskurssina vaikuta suuresti lauluun kokonaisuutena. Tällöin voi ajatella sen sävellaji-ilmentymien olevan lähinnä sattumanvaraisia.

6.4.2 Kaipausdiskurssi

Kaipausdiskurssiin sisältyvät laulut, jotka ilmentävät jonkin asian tai henkilön ikävöimistä, tai joissa esitetään tai on olemassa jokin toive, jonka täyttymistä kaivataan. Kaipaus voidaan kohdistaa esimerkiksi perhesuhteisiin, muihin ihmissuhteisiin, kristillisiin ilmiöihin tai menneeseen aikaan ja tapahtumiin. Hyvin usein kaipaus ilmaistaan selväsanaisesti, mutta ei aina. Selväsanainen kaipauksen ilmaus löytyy esimerkiksi laulusta *Konsta Jylhän joululaulu*, jonka toisessa säkeistössä todetaan ”Sitä [äidin hautaa] katsovi silmin niin kaipaavin,”. Selkeästi ilmaistu kaipaus kohdistuu menehtyneeseen perheenjäseneen, jolloin kaipausdiskurssi yhdistyy muun muassa *kuolema-* ja *muisteludiskurssiin*. Kaipaus voidaan liittää myös abstrakteihin kohteisiin, kuten laulussa *Näin sydämeeni joulun teen*, jossa ”ikuisuutta kaipaa avoin mieli.” Kaipauksen kohde, ”ikuisuus”, voidaan käsittää filosofisena, esimerkiksi jonkinasteiseen eksistentiaaliseen kriisiin liittyvänä ilmiönä, mutta laulun jatkon perusteella (kertosäkeessä todetaan ”mieleen hiljaiseen / taas Jeesus-lapsi syntyy uudelleen.”) sillä viitattaneen kristillisiin arvoihin. Tässä laulussa kaipausdiskurssi yhdistyy siis *kristilliseen diskurssiin*. Kaipausta ilmaistaan suoraan myös laulussa *Talvi-iltana*, jonka viimeisessä säkeistössä sanotaan ”Lapsi kauan kaihoten / katsoo ikkunalla.” Lapsen kaihon eli kaipauksen kohdetta ei mainita, mikä on epätyypillistä kaipausdiskurssia ilmentävissä lauluissa. Kauan ikkunasta kaihoten ulos katseleva lapsi luo kuitenkin voimakkaan mielikuvan kaipauksen tunteesta.

Epäsuora kaipauksen ilmaus löytyy esimerkiksi laulusta *Tähti, tähdistä kirkkain*, jossa sanotaan ”Kuin kauan sitten, taaskin lapsen mielin avoimin / mä hiljentyä jouluun tahtoisin.” Laulun puhuja ilmaisee toiveen kyetä hiljentymään jouluun samalla tavoin kuin joskus ennen, lapsena. Toiveen ilmaisevan lauseen predikaatti *tahtoa* ilmaisee toiveen merkityksellään, mutta lisäksi se on ei-implikatiivinen (VISK 2020 § 1561), eli tahtomisen kohteen (hiljentymisen) toteutuminen jää epävarmaksi. Tätä epävarmuuden astetta täydentää vielä predikaatin konditionaalimuoto, jolla tiedetään olevan toteutumattoman modaliteetin tulkinta (VISK 2020 § 1594). Laulussa ilmaistavaa

toivetta voi tulkita kaipaavaksi esimerkiksi tällä perusteella, että sen toteutuminen on niin epävarmaa. Tämän ajatuksen taustalla on oletus, että toteutumisen suurempi epävarmuus aiheuttaisi enemmän ristiriitaisia tai negatiivisia tunteita kuin niiden toiveiden, joiden toteutuminen on suhteellisen varmaa.

Toinen esimerkki toiveesta, jonka voi tulkita epäsuoraksi kaipauksen ilmaukseksi löytyy laulusta *Tule rakkaus ihmisrintaan*, jossa toive tai kaipauksen kohde ilmaistaan laulun nimessä ja alkusanoissa: ”Tule rakkaus ihmisrintaan, / kotis oikea onhan se vain.” Tässä kyseinen kehotus itsessään voidaan tulkita toiveen ilmaukseksi sen julkilausumisen kautta, koska sitä ei olisi syytä esittää ääneen, ellei kyseinen tunne puuttuisi elämästä. Tosin laulun ensimmäisessä lauseessa ilmaistu kehotus tai toive sisältää velvoituksen merkityksen, eikä siinä käytetty predikaattikaan ilmaise epävarmuutta vaan se on dynaaminen, joten lauseen voisi tulkita myös esimerkiksi iloiseksi kehotukseksi. Tässä tapauksessa laulun kokonaismuoto, sanoituksen ja melodian yhteisvaikutus, antaakin sanomalle lisämerkitystä: laulun melodia kulkee mollissa, mikä luo kehotukselle toivovaa ja kaipaavaa sävyä ja vahvistaa tulkintaa siitä, että kehotuksen lopputulos ei ole välttämättä varma.

Kaipauksen diskurssin laulujen (34 laulua, 15 %), olettaisi ennakolta esiintyvän useammin mollissa kuin duurissa. Lievä enemmistö, 16 (47 %) on kuitenkin duurilauluja, kuten *Lumivalkeaa* ja *Lapsuusjoulut*, ja 14 (41 %) mollilauluja, kuten *Talvi-iltana* tai *Konsta Jylhän joululaulu*. Vaihtuvaan sävellajiin on sävelletty 4 (12 %) laulua, esimerkiksi *Tähti, tähdistä kirkkain*. Kaipausta ei siis ainakaan sävellajivalinnalla luokitella yksiselitteisesti negatiiviseksi tunteeksi. Toisaalta monissa tämän diskurssin lauluissa kaipaus ei myöskään ole hallitsevin aihe, vaan yksi aiheista muiden joukossa.

6.4.3 Kuolemadiskurssi

Kuolemadiskurssi lienee yksi syy siihen, miksi suomalaisia joululauluja pidetään synkkinä tai surullisina. Se yhdistyy usein *kaipaus*-, *muistelu*- tai *yksinäisyysdiskursseihin*. Tähän diskurssiin kuuluvat ne laulut, joissa käsitellään kuolemaa, mikä tapahtuu useimmiten epäsuorasti, erilaisilla eufemismeilla. Diskurssin luokiteltiin mukaan myös laulut, joissa kerrotaan suomalaisille erittäin tavallisesta tavasta käydä jouluna hautausmaalla, koska niissä kuolema on läsnä taustalla.

Laulussa *Joulurauhaa* kuolemadiskurssi on varsin hallitseva, koska sitä käsitellään useassa säkeistössä. Ensimmäisessä säkeistössä muistellaan lapsuuden jouluja ja käyntejä kylän laidalla asuvan vanhan naisen luona. Toisessa säkeistössä ollaan nykyajassa, jossa löydetään ”ikkunat pimeät

- - pihan aution, hiljaisen.” Jo pimeällä ja autioituneella talolla ja pihalla voidaan viitata kuolemaan, mutta se varmistuu laulun jatkuessa (esimerkki 12):

> (12) Kertoi naapuri vanhuksen tienneen / minun aattona tulevan; / oli toivonut hän kummullensa / joulutähden mun laskevan.

Esimerkissä (12) todetaan naapurin välittävän tiedon laulun puhujalle vanhan naisen kuolemasta. joka ilmaistaan kertomalla tämän viimeisestä toiveesta saada puhujalta joulutähti ”kummullensa” eli haudalleen. Kuolemaa ei siis sanoiteta suoraan, vaan hautausmaahan viittaavalla kiertoilmauksella. Viimeisessä säkeistössä kerrotaan vielä tästä hautausmaalla käynnistä.

Vähemmän hallitseva esimerkki kuolemadiskurssista löytyy laulusta *Lumivalkeaa*, jossa toivotaan ensin ”että löytyy yhteys sukupolviin menneisiin”, eli kuolleista sukulaisista käytetään eufemismia ”menneet sukupolvet”. Tämän jälkeen esitetään retorinen kysymys: ”Mikä on sen kauniimpaa kuin aattoilta tää, / jolloin kirkkomaalla loistaa tuhat kynttilää.” Kirkkomaalla eli hautausmaalla loistavat kynttilät ovat konkreettinen osoitus siitä, että on haluttu muistaa kuolleita sukulaisia tai ystäviä. Hautausmaasta puhutaan myös laulussa *Lapsuusjoulut,* jossa todetaan äidin ja isän jouluaskareiden muistelun jälkeen, että ”Nyt on poissa kummatkin”, eli kuolemaa ilmaistaan fraasilla ”olla poissa”. Fraasin merkitys vahvistetaan myöhemmin kertomalla kynttilöiden viemisestä hautausmaalle. Joissakin lauluissa voidaan kuolemasta puhua tosin suoraankin, kuten laulussa *Hei mummo*, jossa todetaan vain ”Mies kuoli”.

Kuolemaan voidaan viitata puhumalla taivaasta, kuten laulussa *Varpunen jouluaamuna*, jossa suomennoksessa sanotaan ”En mä ole, - - tästä maasta. / Olen pieni veljesi, tulin taivahasta.” (Topeliuksen oma ilmaus on suorempi: ”Jag är ju din lilla bror, som dog bort i våras.”) Taivaaseen viitataan myös laulussa *Joulun odotuksessa*, jossa kuolemadiskurssi on hyvin vähäisessä roolissa ja viittaus siihen erittäin hienovarainen, jopa tulkinnanvarainen. Laulussa lapset pohtivat illalla sitä, minkälainen joulu mahtaa enkelilapsilla olla taivaassa. Laulun lopussa asetelma käännetään toisin päin, jolloin pohditaan sitä, ”Miettineekö valkohenki, enkel’ Jumalan: / lapsi mainen, pian saavut, ikuisehen jouluun joudut, tupaan taivahan.” Laulussa siis mietitään, mahtavatko enkelit taivaassa lapsia katsellessaan ajatella, että ”pian” lapset saapuvat ”taivaan tupaan”, jossa vallitsee ikuinen joulu. Tulkinnan varaa on erityisesti ajan adverbissa ”pian”: sillä voidaan tarkoittaa sitä, että oletetaan lasten kuolevan usein nuorina, tai sitä, että enkelien näkökulmasta katsottuna maallisten ihmisten kuoleminen saattaa tapahtua ”pian”. Joka tapauksessa ”taivaan tupaan saapuminen” on käsitettävissä kuoleman eufemismiksi. Laulu ilmentää enkeleistä ja taivaasta puhuessaan myös *kristillistä diskurssia*.

Kristillisen diskurssin kautta kuolemaa voi lähestyä esimerkiksi viittaamalla taivaaseen paikkana, jossa kuolleiden oletetaan oleskelevan (kuten laulussa *Joulun odotuksessa*), tai kuoleman jälkeen tapahtuvan jälleennäkemisen mahdollisuuden kautta. Laulussa *Joulu ensimmäinen* laulun puhuja toivoo sitä, että ”rakkaan nähdä saan mä joskus vielä uudestaan.” Kyseinen toive voisi kohdistua myös esimerkiksi ulkomaille muuttaneeseen henkilöön, mutta viittaus kuolemaan on fraasin jatkossa: ”Siihen yksin vain kun, Luojani, / sä kerran vastauksen antaa voit.” Maininta siitä, että rakkaan uudestaan näkemisen voi tietää vain Luoja, vihjaa menetyksen olevan lopullinen ja mahdollisen tulevan jälleennäkemisen tapahtuvan tuonpuoleisessa.

Kuolemadiskurssi yhdistyy kristilliseen diskurssiin myös lauluissa, joissa käsitellään Jeesuksen elämänkaarta. Esimerkiksi laulussa *Rauhaa, vain rauhaa* Kerrotaan ensin ”lapsosesta”, jota Maria tuutii, eli Jeesuksesta. Laulun toisessa säkeistössä viitataan kuolemaan ristin ja pääsiäisen kautta: ”Kaukainen risti varjonsa luo, - - Pääsiäisaamu tuskan kerran poistaa”. Yleistieto kristinuskosta auttaa ymmärtämään ristin ja pääsiäisen yhteyden kuolemadiskurssiin. Kyseisessä laulussa kuolemadiskurssi yhdistyy kristillisyyden lisäksi *hiljentymisen diskurssiin* sen mainitseman ”rauhan” kautta. Toinen lähestymistapa kristillisyyden ja kuoleman yhdistämiseen löytyy niin ikään Jeesuslapsesta kertovasta laulusta *Ja neitsyt pikkupoijuttansa*, joka on alusta lähtien melodialtaan surumielinen. Siinä sanoitetaan surua suoraan mainitsemalla, että ”äidillä on kyynelissä silmä.” Toisessa säkeistössä laulussa mainittu äiti (eli Maria) kysyy: ”Oi, oi poikaseni, ristinkö ne sulle rakentaa?” Jälleen maininta rististä nostaa lauluun mukaan kuolemadiskurssin, joka siis yhdistetään tässä laulussa suruun. Tämä on ainoa laulu aineistossa, jossa kristilliseen diskurssiin yhdistettyä kuolema-aihelmaa käsitellään suoran surun ilmauksen kautta. Surun suorasanaiset ilmaukset yhdistyvät muutenkin aineistossa erittäin harvoin kuolemadiskurssiin. Erikoinen poikkeus kuolemadiskurssissa on myös satiirinen laulu *Sika*, jossa käsitellään tuotantoeläimen kuolemaa.

Kuolema on aihe, jonka olettaisi poikkeuksetta esiintyvän vain surumielisen melodian yhteydessä eli mollissa. Diskurssin 19 laulusta (9 % aineistosta) lievä enemmistö (9 laulua, 47 %) kulkee kuitenkin duurissa, kuten esimerkiksi laulut *Sika*, *Rauhaa, vain rauhaa*, *Lasten joulu* ja *Lumivalkeaa*, jotka käsittelevät kuolemaa yhtenä aiheenaan. Molliin on sävelletty 8 (42 %) laulua, esimerkiksi *Varpunen jouluaamuna,* ja vaihtuva sävellaji löytyy 2 laulusta (11 %).

6.4.4 Muisteludiskurssi

Muisteludiskurssiin kuuluvissa lauluissa muistelun kohteena voi olla yksilöidysti laulun puhujan oma lapsuus, erityisesti lapsuuden joulut, tai sitten yleisemmin mennyt aika. Monista lauluista

muisteludiskurssiin kuuluminen on nähtävissä jo nimestä, kuten lauluissa *Taas kaikki kauniit muistot*, *Muistojen kultaamat joulut*, *Näin lapsuusjouluina laulettiin*, *Entisajan joulu* tai *Lapsuusjoulut*. Näissä kaikissa muisteleminen kohdistuu laulun puhujan omiin lapsuusmuistoihin.

Muistelemista tai muistoja käsitellään myös lauluissa, joissa kerrotaan menehtyneistä perheenjäsenistä tai tutuista ihmisistä. Tällöin muisteludiskurssi yhdistyy *kuolema-* tai *kaipausdiskurssiin*. Muisteleminen voidaan sanoittaa suoraan, kuten esimerkiksi laulussa *Toive*, jossa sanotaan ”muistan ystävää” ja ”jäi susta elämään / niin kauniit muistot”. Tässä muistelemista ilmaistaan sekä verbimuodolla ”muistan” että substantiivilla ”muistot”. Epäsuorasti muistelua ilmaistaan esimerkiksi laulussa *Konsta Jylhän joululaulu*, jonka tapahtumissa lapsi käy äitinsä haudalla ja siinä miettii ”Koska joulun hän saa, / koska voi naurahtaa / kera muiden taas kuin ennenkin?” Tässä muistelemisen aspekti tulkitaan näkyvän erityisesti vertailevassa ajanilmauksessa ”kuin ennenkin”. Laulun kertoja mainitsee ”joulun - - kuin ennenkin” sekä muiden kanssa nauramisen ”kuin ennenkin”, eli hänellä on menneisyydessä ollut vertailukohtia nykyhetkeen, jolloin hänen voi tulkita muistelevan niitä kyseisellä vertailuhetkellä.

Muisteleminen voidaan yhdistää myös *kristilliseen diskurssiin* kuten laulussa *Tule joulu kultainen*, jossa sanotaan ”Sadun lailla taaskin kuvat mieliin nousee vanhan maan. / Aasit, lampaat, härkäin tuvat - -” ja toisessa säkeistössä ”Joka joulu muistot palaa samaan vanhaan tarinaan.” Eli muistelu kohdistuu siihen, kuinka laulun puhuja joskus kauan sitten on jo kuullut kerrottavan tätä tarinaa ensimmäisestä joulusta (eli Jeesuksen syntymästä), ja viittaa siis puhujan omaan menneisyyteen.

Muisteludiskurssista enemmistö on duurilauluja: 24 laulusta 11 (46 %) kulkee duurissa, 7 (29 %) mollissa ja 6 laulussa (25 %) sävellaji vaihtelee. Sävellajivalinta voi tietyissä tapauksissa korostaa muistelemisen positiivista sävyä, kuten lauluissa *Entisajan joulu* tai *Muistojen kultaamat joulut*. Muisteludiskurssiin kuuluvien laulujen ajoittumisessa näkyy myös sellainen mielenkiintoinen yksityiskohta, että kaikkein uusimmat laulut (2005 jälkeen sävelletyt) ovat kaikki yhtä lukuun ottamatta mollisävellajiin sävellettyjä (esimerkiksi *Hei, mummo* tai *Joulunäytelmä*).

6.4.5 Yksinäisyysdiskurssi

Yksinäisyysdiskurssi viittaa lauluihin, joissa kuvataan yksinäisyyden tunnetta joko puhujan oman kokemuksen tai ulkopuolisen kertojan kautta. Yksinäisyysdiskurssi yhdistyy usein *kaipaus- muistelu-* tai *kuolemadiskursseihin*. Usein yksinäisyys ilmaistaan selväsanaisesti, kuten laulussa *Joulu ensimmäinen*, joka alkaa sanoilla: ”On joulu ensimmäinen, / kun yksin vietän mä sen.” Tämän lauseen

alussa viitataan intertekstuaalisesti Raamattuun, niin kutsuttuun ensimmäiseen jouluun, eli Jeesuksen syntymän aikaan, ja myös 1800-luvulla julkaistuun, tunnettuun englantilaiseen joululauluun The First Nowell (Joulu ensimmäinen tuo). Runsaasti intertekstuaalisia viittauksia sisältävän fraasin (”joulu ensimmäinen”), lässähdyttämisen ja raamatullisen tulkinnan mitätöimisen heti seuraavassa lauseessa (joulu, joka vietetäänkin yksin), voi nähdä korostavan laulun puhujan yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä. Minäpuhujan sanoittamasta yksinäisyydestä kertovat myös esimerkiksi laulut *Joulun tarina* ja *Toive.*

Ulkopuolisen kertojan kuvaamaa yksinäisyyttä löytyy esimerkiksi lauluista *Konsta Jylhän joululaulu*, *Hei mummo* tai *Jouluyön hiljaisuus*, joissa kaikissa kuvataan ensin hiljaista ja rauhoittunutta ympäristöä. Viimeksi mainitussa kerrotaan sitten: ”Yksi vain kulkija tuo - - yksinäinen vain kujalla kulkee.” Suorasanaisesti määritelty yksinäisyys saa vahvistusta eksklusiivisen fokuspartikkelin ”vain” käytöstä. Muissakin esimerkkilauluissa yksinäisyys sanallistetaan suoraan, mutta se saa samaan tapaan vahvistusta korostesanoista tai laulujen kuvaamista tapahtumista ja tunteista.

Yksinäisyysdiskurssi on sävellaji-ilmentymiltään diskursseista surumielisin, sillä duurissa on sen 9 laulusta (4 % aineistosta) vain 2 (22 %). Molliin on sävelletty lauluista 5 (56 %) ja vaihtuvaan sävellajiin 2 (22 %). Yksinäisyyttä ei yleensä pidetä positiivisena asiana, siksi duuriin sävelletyt yksinäisyysdiskurssin laulut ovat kiinnostavia. Toinen niistä, *Joulu ensimmäinen*, joka siis käsittelee kumppanin menehtymisen vuoksi yksin vietettävää joulua, on aiheeltaan ja diskursseiltaan kiistatta murheellinen. Toisessa taas kuvaillaan yksinäisen ihmisen joulunviettoa ja vedotaan kuulijaan toiveella *Jos aikaa antaa vois*. Molemmissa tapauksissa voi tulkita sävellajivalinnan pyrkivän keventämään laulun surullista aihetta ja vaikuttavan näin laulusta muodostuvaan kokonaisvaikutelmaan.

6.4.6 Aihealue mystisyys

Mystisyyteen viitattiin useissa joululauluissa, mutta niiden esittämistavat eivät olleet niin yhtenäisiä, että aiheen olisi voinut määritellä diskurssiksi. Ilmiönä se on kuitenkin kiinnostava ja melko itsenäinen, minkä vuoksi esiintymiä haluttiin tästä huolimatta tarkastella. Mystisyyden ilmenemisen kriteerit eivät tässä tutkimuksessa muotoutuneet täysin johdonmukaisiksi, koska aihealuetta ei tutkittu yhtä perusteellisesti kuin diskursseja. Mystisyyteen viittaaviksi laskettiin esimerkiksi laulut, joissa käsitellään jotakin selittämätöntä, kuten laulussa *Aavistus*; laulut, joissa puhutaan taioista, kuten laulussa *Lumilinna* tai laulut, joissa puhutaan salaisesta, salatusta tai salaisuuksista, kuten laulussa

Tonttu Torvinen. Kristillisyyteen liittyvää mystiikkaa ei luokiteltu tähän aihealueeseen mukaan, koska sen koetaan liittyvän kiinteämmin kristillisyyteen ilmiönä.

6.5 Kristillinen diskurssi

Kristillinen diskurssi on erittäin yleinen diskurssi ja määritelmältään laaja. Siihen on luokiteltu kaikki laulut, joissa käsitellään kristinuskon piiriin kuuluvia, eli sen oppien ja hengen mukaisia aihepiirejä ja ilmiöitä (KS 2021 s.v. *kristillinen*). Kristillisyys on erittäin syvällinen, monimerkityksinen, historiallisesti rikas ja monitulkintainen aihe, minkä vuoksi tätä diskurssia olisi mahdollista avata useasta eri näkökulmasta, mutta tässä tutkimuksessa on tarkoituksellisesti pyritty käsittelemään kristillisyyttä yleisenä ilmiönä ja pitämään osadiskurssien määrä pienenä, että se olisi paremmin vertailtavissa muiden diskurssien kanssa. Kristillisiä aiheita on käsitelty lauluissa esimerkiksi toivon, armon tai kiitollisuuden näkökulmista tai julistavaan tai opettavaan sävyyn. Näitä ei kuitenkaan ole eritelty omiksi aihealueikseen, koska monia näkökulmia sivutaan esimerkiksi *ontologisen* tai *sentimentaalisen* diskurssin kautta.

Kristillinen diskurssi eroaa ryhmittelyperusteiltaan hieman muista päädiskursseista. Muilla päädiskursseilla niiden kokoava nimitys on muotoutunut diskurssien ryhmittelyn jälkeen sen perusteella, mikä osadiskursseja on vaikuttanut yhdistävän. Sen sijaan kristillisen diskurssin lauluista osa ei kuulu selkeisiin osadiskursseihin lainkaan, vaan ne luokiteltiin omaksi kokoavaksi aihealueekseen *muu kristillinen sisältö*, joka muista diskurssiluvuista poiketen esitellään ennen varsinaisia osadiskursseja. Varsinaiset osadiskurssit ovat *evankeliointidiskurssi* ja *todellisen merkityksen diskurssi* (ks. Kuvio 9.).

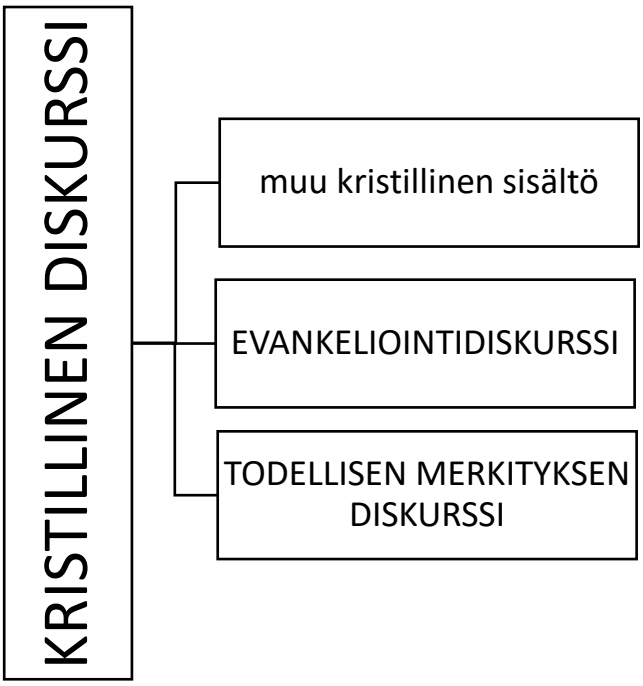

Kuvio 9. Kristillisen diskurssin osadiskurssit ja aihealue.

6.5.1 Muu kristillinen sisältö

Tähän aihealueeseen luokiteltiin sekä ne laulut, jotka eivät kuuluneet erikseen määriteltyihin osadiskursseihin, että ne laulut, joista ei vaikuttanut löytyvän muuta selkeää diskursiivista sisältöä kuin kristillisyys. Esimerkiksi laulu *Joulun kellot*, joka alkaa sanoilla ”Joulun kellot kumahtaa”, kuvailee ”juhlamiellä” kiiruhtavan kansan joulumietteitä ”temppelissään” eli kirkossa. Laulu toteaa kellojen kutsuvan ihmisiä, ”joill’ on kaipuu, / joiden toiveet haipuu / syntitaakkojensa taa.” Myöhemmin kutsutaan ihmisiä myös sanalla ”kiusattu”. Tässä laulussa joulu voidaan siis nähdä juhlana, jolloin ihmisillä on mahdollisuus pohtia syntejään ja mahdollisesti sitä kautta suhdettaan Jumalaan, eli sävy on filosofinen ja synkähkö. Positiivisempi sävy taas on laulussa *Jouluna*, joka alkaa sanoilla ”Hyvän tahdon sanomaa”. Siinä kerrotaan, kuinka ”hyvän tahdon sanomaa” voivat ”kajahtaa”, ”tuikahtaa” tai ”julistaa” eri jouluun liittyvät asiat (kellot, tähti ja ihme), minkä seurauksena tätä sanomaa kuuleva ihminen voi tuntea joulumieltä. Positiivinen sävy syntyy ”hyvän tahdon” olemisesta laulun keskipisteenä.

Usein kristillisiä aiheita esiintyy kuitenkin toisten diskurssien yhteydessä, kaikkein useimmin *ontologiseen diskurssiin* kuuluvien aihealueiden *tunnelma* (hiljentymisen diskurssi), *lasten juhla* ja *luonto* kanssa. Tunnelmallisia ja kristillisiä lauluja on hyvin runsaasti, esimerkkeinä voisi mainita laulut *En etsi valtaa, loistoa*, *Joulupuu on rakennettu*, *Jouluilta* tai *On hanget korkeat, nietokset*.

Näissä kaikissa kuvataan rauhallista tunnelmaa ja puhutaan kristillisistä elementeistä, kuten (mainitussa järjestyksessä) ”taivaan valosta”, Jeesuksesta, seimestä ja kristityistä tai Jumalan armosta. Lasten juhla -aiheeseen kristillisyys voi liittyä Jeesuksen syntymän kautta tai kun puhutaan muuten Jeesus-lapsesta, kuten esimerkiksi laulussa *Rauhaa, vain rauhaa*, jossa kerrotaan ”Rauhaa, vain rauhaa kellot ne soi, / lapselle rauhaa, ne rauhaa soi.” Myöhemmin laulussa täsmentyy, että mainittu lapsi on varmasti Jeesus-lapsi, kun mainitaan ”enkelin laulu” ja ”seimi”. Monissa lauluissa yhdistetään kristillisyys myös muuten lasten joulun juhlintaan, kuten esimerkiksi laulussa *Joulupuu on rakennettu*, jossa joulupuun ”ympärillä lapsukaiset laulelevat sulosti” ja myöhemmin kiitetään Jeesusta. Luonnon kuvailua ja kristillisyyttä yhdistetään esimerkiksi lauluissa *Kun joulu on*, *On hanget korkeat, nietokset* tai *Varpunen jouluaamuna*.

Mielenkiintoista on myös se, minkä diskurssien tai aihealueiden kanssa kristillisiä aiheita ei esiinny lainkaan. *Ilonpito-* tai *kiltteysdiskurssi* eivät esiinny minkään kristillisen diskurssin laulussa, kuten ei myöskään *ahkeruutta* käsittelevät laulut. *Elämänohjeita* kristillisissä lauluissa käsiteltiin jonkin verran, mutta *carpe diem* -tyylisiä ohjeita vain kerran, laulussa *Joulu tullut on*, jossa kristillisinä elementteinä mainitaan ”laulu enkelten” ja ”tähtönen taivainen” (carpe diem luku 6.1.3).

Muuta eli yleistä kristillistä sisältöä on 19 laulussa (n. 9 %). Näistä 10 laulua (53 %) on duurissa, kuten *On hanget korkeat, nietokset* tai *Rauhaa, vain rauhaa*, seitsemän (37 %) mollissa, kuten *Kun joulu on*, ja kaksi laulua vaihtuvassa sävellajissa.

6.5.2 Evankeliointidiskurssi

Evankeliointidiskurssiin kuuluvissa lauluissa välitetään tietoa kristillisen uskon perussanomasta, eli evankeliumista. Niissä kerrotaan kristillisistä opeista, arvoista tai perustapahtumista usein opettavaiseen tai muistuttavaan sävyyn. Vuolio (1981, 91) kertoo, että alkujaan jouluvirret olivat latinankielisiä ja sisällöltään teologisia. Näin ollen on jopa luontevaa, että tietynlainen julistavuus tai opillisuus on säilynyt uudemmissakin hengellisissä joululauluissa.

Esimerkiksi laulu *Mä kanssa paimenten* alkaa kertomalla ”Mä kanssa paimenten - - käyn lasta katsomaan - - Mun tähteni syntyi hän tänne.” Laulussa siis sekä luetellaan seimitapahtumiin liittyviä elementtejä (paimenet, joulutähti, enkelkuoro), että välitetään niiden yhteydessä informaatiota siitä, minkälaisia opillisia merkityksiä kristinuskolla on, kuten äskeisessä lainauksessa esitetty syy sille, miksi Jeesuslapsi syntyi seimeen (jokaisen ihmisen vuoksi). Myöhemmin laulussa kerrotaan lisäksi, että ”Herra armossaan / tuo rauhan maailmaan” ja ”Hän (Jeesus) kaikkensa uhrasi mulle.”, eli

muistutetaan kuulijaa evankeliumin perusajatuksista, armosta, rauhasta ja uhrauksesta. Tähän diskurssiin kuuluvat laulut muistuttavat paljon toisiaan tältä ominaisuudeltaan.

Evankeliointidiskurssia on löydettävissä 28 laulusta (n. 13 %). Tämä diskurssi on musiikilliselta sävyltään enemmän positiiviseen viittaava, sillä lauluista 20 (71 %) on duurissa, 6 (21 %) mollissa ja 2 (7 %) vaihtuvassa sävellajissa. Duurilauluja ovat esimerkiksi *Jo joutuu ilta* tai *Enkelien joululaulu*, mollissa taas *Seimellä*.

6.5.3 Todellisen merkityksen diskurssi

Todellisen merkityksen diskurssilla tarkoitetaan lauluja, joiden viesti on, että todellisen tai oikean joulun ytimenä on kristillinen sanoma Jeesuksesta ihmiskunnan vapahtajana. ”Joulun todellinen merkitys” on jo suhteellisen vakiintunut sanontatapa jouluun liittyvissä diskursseissa. Toisinaan sen tilalla näkee käytettävän myös ilmauksia ”joulun todellinen sanoma” tai ”joulun oikea sanoma”. Tässä diskurssissa siis normitetaan, että Jeesukseen keskittyminen määrittää oikean joulun, kun taas vain maallisiin asioihin keskittyvä joulu, jonka puitteissa ei muisteta Jeesusta, ei ole samalla tavalla oikea. Diskurssi eroaa *ontologiseen diskurssiin* kuuluvasta *täyttymyksen diskurssista* (luku 6.1.4) siinä, että täyttymyksen diskurssissa joulu tuo täyttymyksen juhlana, kun taas todellisen merkityksen diskurssissa jouluun mahdollisesti liittyvä täyttymyksen tunne johtuu Jeesuksesta joulunvieton keskipisteenä. Nämä kaksi diskurssia voivat kuitenkin löytyä samasta laulusta, jos siinä erikseen ilmaistaan sekä joulun itsessään tuovan elämään täyttymyksen tunteita, että Jeesuksen olevan joulun todellisen sisällön. Tästä esimerkkinä toimii laulu *Kun joulu on*, jossa ensin toisessa säkeistössä ilmaistaan täyttymyksen diskurssin piiriin kuuluva ajatus, jonka jälkeen viimeisessä säkeistössä tästä ajatuksesta erillisenä mainitaan, että ”seimi, pahnat ja tähti yllä / ne silmiin kalleina kangastaa! / Siks mieli hellä on kristityllä ”, eli Jeesukseen liittyvät asiat (seimi, pahnat ja tähti) ovat laulun puhujalle kalliita eli tärkeitä asioita ja kristityn hellän mielen selittäjiä.

Joissakin lauluissa ajatus joulun todellisesta merkityksestä tuodaan esiin vailla muita vaihtoehtoja. Esimerkiksi laulussa *Joulurukous* todetaan, että ”Vain pieni piltti taivainen oikean joulun tuo”. Eksklusiivinen fokuspartikkeli ”vain” korostaa lausuman ilmaiseman asiaintilan ehdottomuutta: pieni piltti taivainen eli Jeesus on ainoa, joka voi tuoda oikean joulun. Kaikki tähän diskurssiin kuuluvat laulut eivät kuitenkaan ilmaise kantaansa yhtä jyrkästi. Esimerkiksi laulussa *Joulupuu on rakennettu* lähestytään asiaa kiitoksen kautta: ”Kiitos sulle, Jeesuksemme, - - kun sä tulit vieraaksemme”. Joulun todellinen sanoma, Jeesus vieraana ja sitä kautta joulunvieton olennaisena osana, esitetään itsestään selvänä aloittamalla suoraan kiitoksella siitä, että hän on tullut vieraaksi.

Itsestäänselvyyteen viittaa myös partikkeli ”kun”, jota käytetään tässä kiitosta perustelevana tai selittävänä lausumapartikkelina. Laulussa mainitaan myös, että Jeesus on ”paras joululahjamme”, jolloin yksilöivä superlatiivi ”paras” korostaa Jeesuksen tärkeyttä joulunvietolle. Kyseisen laulun kaksi viimeistä, harvemmin laulettavaa säkeistöä täydentävät ja perustelevat Jeesuksen merkitystä todellisen joulun sisältönä toteamalla esimerkiksi, että ”Tullessasi toit sä valon, - - autuuden ja anteeksannon” ja lopuksi pyytämällä ”Siunaa, Jeesus, joulumme!”.

Todellisen merkityksen diskurssi yhdistyy toisinaan *kriittiseen diskurssiin* (luku 6.2.1), kuten laulussa *Me käymme joulun viettohon*, jossa siis kritisoidaan sitä, että joulun todellinen sanoma unohtuu ”maisten miettehien” tieltä. Laulu viittaa Jeesukseen lapsena, joka ”taivaisen tuo kirkkauden” ja esittää syytöksen, että ”Laps hankeen hukkuu, unhoittuu”, kun sekä rikkaiden että köyhien ”aatokset ja mielen” täyttävät nämä maalliset mietteet. Muistuttamalla laulun kuulijaa Jeesuksen tuomasta taivaisesta kirkkaudesta, ja esittämällä syytöksen hänen unohtamisestaan maallisten asioiden vuoksi laulu pyrkii vetoamaan kuulijan tunteisiin. Todellisen merkityksen, eli Jeesuksen muistamisen tärkeyttä pyritään korostamaan myös arvottamalla maalliset mietteet ilmauksella ”turhuuden turhuus”. Retorisena keinona käytetään tässä toistoa, jolla voidaan pyrkiä osoittamaan ilmauksen intensiteettiä. Ilmaus viittaa myös intertekstuaalisesti Raamatussa olevaan Saarnaajan kirjaan, jossa pohditaan elämän mielekkyyttä ja kuoleman väistämättömyyttä. Tämäkin laulu siis ottaa voimakkaasti kantaa siihen, minkälainen joulunvietto on oikeanlaista.

Todellisen merkityksen diskurssi on hyvin yleinen. Sitä on löydettävissä 90 laulusta (n. 41 %). Joulun todellista merkitystä kuvataan mieluummin duurissa (56 laulua, 62 %) kuin mollissa (27; 30 %). Lauluista 7 (8 %) on sävelletty vaihtuvaan sävellajiin. Duurisävellajin voi ajatella vahvistavan joulun todelliseen merkitykseen ja kristilliseen eetokseen liittyvää ajatusta evankeliumista ilosanomana. Sitä käytetään esimerkiksi lauluissa *Tule, joulu kultainen* ja *Joulu, joulu tullut on*. Myös laulun *Me käymme joulun viettohon* kriittinen näkökulma pehmennee hieman siinä käytetyn duurisävellajin vaikutuksesta. Mollisävellajin taas voi tulkita luovan tätä diskurssia sisältäviin lauluihin jonkinlaista paatoksellista vakavuutta (esim. *Kun joulu on* tai *Joulupuu on rakennettu*).

6.6 Diskurssien kvantifiointi: yhteenveto

Viidessä päädiskurssissa on yhteensä 18 eri osadiskurssia (joista osa koostuu useammasta aihealueesta) sekä 7 erillistä osadiskursseihin kuulumatonta aihealuetta. Osatekijöiltään laajin on *ontologinen diskurssi*, johon sisältyy neljä osadiskurssia ja yhteensä 11 eri aihealuetta. Seuraavaksi laajin on *sentimentaalinen diskurssi* (5 osadiskurssia ja 1 aihealue), tämän jälkeen *yhteiskunnallinen*

diskurssi (4 osadiskurssia ja 1 aihealue), jonka jälkeen *eettinen diskurssi* (3 osadiskurssia ja 2 aihealuetta) ja suppein *kristillinen diskurssi* (2 osadiskurssia). Ontologisen diskurssin osadiskurssit (suuraakkosin) ja aihealueet (pienaakkosin) ovat myös lukumääräisesti suurimpia (ks. Taulukko 8.).

Taulukko 8. Diskurssit ja aihealueet suuruusjärjestyksessä.

diskurssi tai aihealue	päädiskurssi	lkm
HILJENTYMINEN	ontologinen	113
lasten juhla	ontologinen	99
TODELLINEN MERKITYS	kristillinen	90
luonto	ontologinen	63
TÄYTTYMYS	ontologinen	51
ELÄMÄNOHJE	eettinen	50
perhe	ontologinen	48
VALMISTAUTUMINEN	ontologinen	48
VAATIMATTOMUUS	eettinen	41
perinteet	ontologinen	39
KAIPAUS	sentimentaalinen	34
EVANKELIOINTI	kristillinen	28
ILONPITO	ontologinen	26
MUISTELU	sentimentaalinen	24
anteliaisuus	eettinen	21
YHTEISHENKI	yhteiskunnallinen	19
KUOLEMA	sentimentaalinen	19
muu kristillisyys	kristillinen	19
mystisyys	sentimentaalinen	17
KILTTEYS	eettinen	13
urbaani	ontologinen	11
ISÄNMAALLISUUS	yhteiskunnallinen	10
KRIITTISYYS	yhteiskunnallinen	9
KÖYHYYS	yhteiskunnallinen	9
PARISUHDE	yhteiskunnallinen	9
YKSINÄISYYS	sentimentaalinen	9

Aihealueisiin lukeutuu helpommin suurempi määrä lauluja kuin diskursseihin, koska niiden kriteeristö on diskursseja väljempää. Lukumäärältään suurin yksittäinen aihealue on *lasten juhla*, 99 laulua, joka kuuluu ontologiseen päädiskurssiin. Muita merkittäviä (myös ontologisia) aihealueita ovat *luonto*, *perhe* ja *perinteet*.

Lukumäärältään suurin osadiskurssi on *hiljentymisen diskurssi* (ontologinen päädiskurssi), jota tavataan 113 laulussa. Kristilliseen diskurssiin kuuluva *todellinen merkitys* on seuraavaksi suurin ryhmä, ja sitä esiintyy 90 laulussa. Varsinaisista diskursseista seuraavaksi suurimmat ovat *täyttymys* (ontologinen diskurssi), *elämänohje* (eettinen) ja *valmistautuminen* (ontologinen). Laulujen määrää ei ole kvantifioitu päädiskursseittain, koska lähes kaikissa aineiston lauluissa esiintyy samanaikaisesti useita eri diskursseja ja aihealueita, mikä tekee kvantifioidusta informaatiosta epärelevanttia ja liian epätarkkaa. Päädiskurssit on myös muodostettu jälkikäteen lauluista löytyneiden diskurssien pohjalta, jolloin niitä ei varsinaisesti voi pitää tekstilähtöisinä.

6.7 Diskurssien esiintyminen ajanjaksoittain

Ajanjaksoittain tarkasteltuna (ajanjaksot luku 4.1) diskurssien ja aihealueiden esiintymissä on suurta vaihtelua (ks. taulukko 9; oheinen taulukko on tekstialueelle liitettynä laajuutensa vuoksi hankalasti luettavissa, mutta sama taulukko löytyy myös Liitteestä 5.).

Taulukko 9. Diskurssien ja aihealueiden jakautuminen ajanjaksoittain.

(sarakkeet vasemmalta lähtien: hiljentyminen, ilonpito, valmistautuminen, täyttymys, lasten juhla, luonto, perinteet, urbaani; kriittinen, köyhyys, parisuhde, yhteishenki, perhe; elämänohje, kiltteys, vaatimattomuus, anteliaisuus; isänmaallisuus, kaipaus, kuolema, muistelu, yksinäisyys, mystisyys; evankeliointi, todellinen merkitys, muu kristillinen sisältö)

	Ontologinen								Yhteiskunnallinen					Eettinen				Sentimentaalinen						Kristillinen			YHT.	Lauluja
	HIL	ILO	VAL	TÄY	las	luo	peri	urb	KRI	KÖY	PAR	YHT	perh	ELO	KIL	VAA	ant	ISÄ	KAI	KUO	MUI	YKS	mys	EVA	TOD	muu	912	220
1650-luku																								1			1	1
1850-80-luku	3	2	1		3	2				1		2	1	2		1		1	1						1	1	22	5
1890-luku	3	1		4	3	3	1					1	2	2	1	1	1			1				2	5		24	8
1900-luku	6		1	4	2	3						1	1	1		1	2	2							4	2	30	6
1910-luku	10	2	5	4	8	5	3					2	5	6	2	1	3		1	1			1	4	8	3	74	19
1920-luku	6	1	2		4	5	1						2	1	1			1	1	2			1	1	2		31	9
1930-luku	11	4	3	6	12	9	4		1	1			2	4	2	4	1	2	2		1		1	3	12	1	86	24
1940-luku	6			2	6	3							1	4	1	5	1	1	1				2	1	6	2	42	11
1950-luku	12	3	2	6	8	5	3			1	1		6	6		7			4	1	1		1	5	14	3	89	25
1960-luku	3	5	6		11	6	5		1	2		2	5	3		5	4				1		1	3	7		70	18
1970-luku	7	2	5	1	9	2						1	7	4	3	3	2		3	1	3	1	1	3	6	1	65	17
1980-luku	3	4	7	1	7	2	3	1	4	3			3	4	3	4	3		2	3	1		1		8		67	15
1990-1995	12	1	7	6	8	6	7	3	2		1	2	5	7		7	1	1	5	1	4		1	4	8		99	21
1996-1999	15	1	4	8	7	8	3	3		1	4	4	2	5		1	2	1	9	4	5	4	5	1	4	3	104	20
2000-luku	13		5	8	8	3	7	2	1		3	3	5			1	1	1	4	4	6	4	2		5	2	88	18
2010-luku	3			1	3	1	2	2				1	1	1					1	1	2					1	20	3
YHT.	113	26	48	51	99	63	39	11	9	9	9	19	48	50	13	41	21	10	34	19	24	9	17	28	90	19		

Laulujen diskursiivisen sisällön runsaus vaihtelee eri ajanjaksoilla. Esimerkiksi 1890-luvulla kahdeksasta laulusta on löydetty yhteensä 24 eri diskurssia, kun taas 2010-luvun kolmessa laulussa niitä on ollut 20. Ilmiöiden ilmaantumisen tai poistumisen tarkastelu on niin ikään mielenkiintoista: esimerkiksi urbaaneja elementtejä löytyy aineiston lauluista vasta 1980-luvulta alkaen, parisuhdediskurssia löytyy enemmän 1900-luvun loppupuolen lauluista (vain 1 ennen 1990-lukua), yksinäisyysdiskurssi on keskittynyt 1990-luvun loppupuolen tietämiin ja kiltteysdiskurssia ei esiinny enää 1980-luvun jälkeen.

Diskurssit ja aihealueet, joita vaikuttaisi esiintyvän jokseenkin tasaisesti (jotkin tosin tasaisen satunnaisesti) tarkastelluilla ajanjaksoilla, ovat hiljentymisen, valmistautumisen, köyhyyden, elämänohjeiden, isänmaallisuuden ja todellisen merkityksen diskurssit sekä aihealueet lasten juhla, luonto ja perhe. Osa näistä on tasaisen esiintymisensä vuoksi myös erittäin yleisiä. Nykyaikaa kohti näyttäisivät vähenevän kiltteyden lisäksi ilonpidon, vaatimattomuuden ja evankelioinnin diskurssit sekä anteliaisuuden aihealue. Koko tarkastellun ajanjakson loppupuolelle painottuvat jo mainittujen urbaanien elementtien sekä parisuhde- ja yksinäisyysdiskurssin lisäksi täyttymyksen, kaipauksen, kuoleman ja muistelun diskurssit sekä aihealue perinteet, ja näistä osa vaikuttaisi olevan myös lisääntymässä nykyaikaa kohti (kuten myös hiljentymisdiskurssin osuus). Esimerkiksi kritiikki- ja

yhteishenkidiskursseilla sekä mystisyyden aihealueella ei näyttäisi olevan säännönmukaista kehityskulkua tarkastelluilla ajanjaksoilla.

Diskurssien suuren lukumäärän vuoksi ja joidenkin ilmiöiden satunnaisuuden tai pienen lukumäärän vuoksi vain osa diskursseista tai osa-alueista otetaan lähempään tarkasteluun. Näitä ovat *täyttymys* (ontologinen diskurssi) ja *joulun todellinen merkitys* (kristillinen diskurssi) toisiaan muistuttavan ilmiön maallisena ja hengellisenä vastineena sekä kristillisyyden ilmausten mahdollisen vähenemisen todentamiseksi; *luonto* ja *urbaani* ulkoisen ympäristön eräänlaisina vastakohtina tai mahdollisina ääripäinä, sekä eettisen diskurssin osadiskurssit *elämänohje*, *kiltteys* ja *vaatimattomuus* mielenkiintoisina ilmiöinä. Sentimentaalista diskurssia ei valita tarkasteluun pääasiassa sen vuoksi, että sitä ilmiönä muistuttavaa kokonaisuutta, affekteja, on käsitelty sisällönanalyysin yhteydessä (luku 5.3.3).

6.7.1 Täyttymys ja todellinen merkitys

Täyttymysdiskurssia (ontologinen diskurssi) ja *todellisen merkityksen diskurssia* (kristillinen diskurssi) on esiintynyt kaikilla tarkastelluilla ajanjaksoilla viimeistä lukuun ottamatta (ks. Kuvio 10.). Niiden osuutta tarkastellaan rinnakkain, koska joissakin lauluissa esiintyy näitä molempia diskursseja.

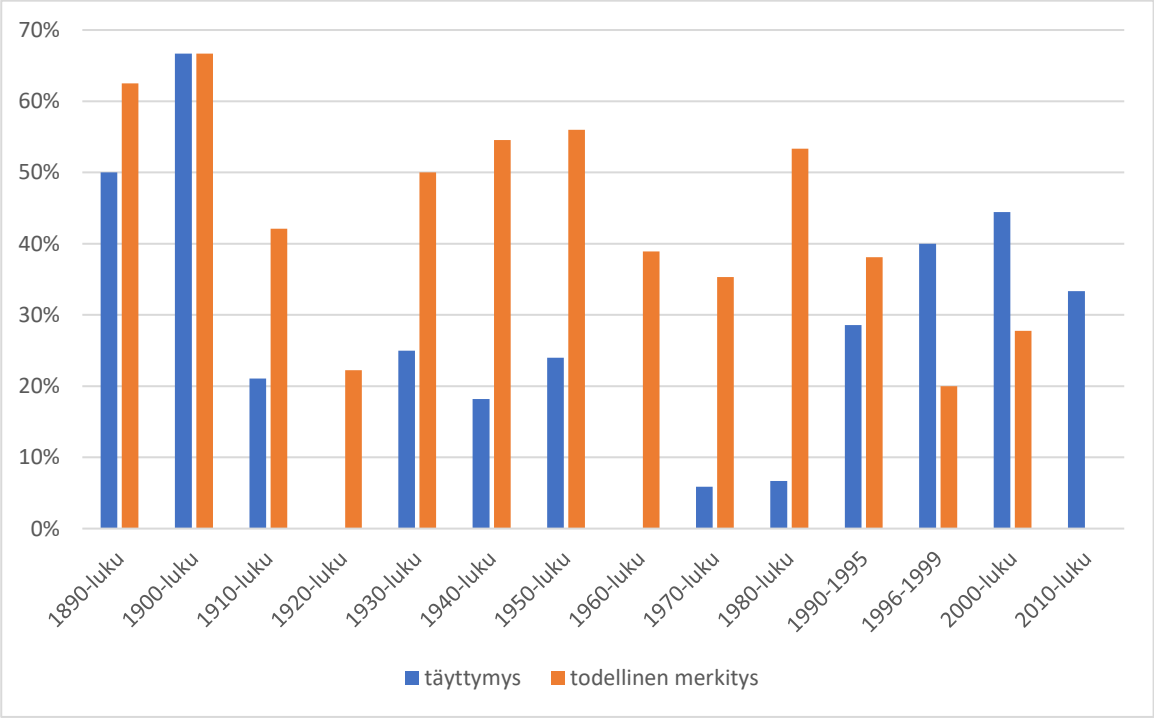

Kuvio 10. Täyttymyksen ja todellisen merkityksen diskurssien esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain.

Täyttymyksen diskurssin (keskimäärin 23 % aineiston lauluista) esiintyminen on kokonaisuutena vähäisempää ja epätasaisempaa kuin todellisen merkityksen diskurssin (keskimäärin 41 %). Mielenkiintoista on, että näitä molempia diskursseja on löytynyt 1890- ja 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lauluista runsaasti. Täyttymyksen diskurssin osuus vähenee selkeästi 1910- luvulta lähtien. 1920- ja 1960-luvuilla sitä ei tavata lainkaan ja näiden vuosikymmenten välissä keskimääräisesti, mutta 1970-luvulta lähtien osuus vaikuttaa kasvavan nykyaikaa kohti.

Todellisen merkityksen diskurssin prosentuaalinen osuus aineiston lauluista vaihtelee jonkin verran. 1920-luvulla ja 90-luvun loppupuolella tätä diskurssia ilmenee melko vähän, vain noin 20 % lauluista, kun taas 1900-luvun alkuvaiheessa ja 40–50- sekä 80-luvulla sitä on suhteellisen runsaasti, yli 50 % lauluista. Todellisen merkityksen diskurssi vaikuttaisi vähenevän 2000-lukua kohti tultaessa, tosin ei täysin tasaisesti. On periaatteessa mahdollista, että todellisen merkityksen diskurssi olisi joiltakin osin korvautumassa täyttymyksen diskurssilla (tai muilla diskursseilla), eli kristillinen sisältö on mahdollisesti vähenemässä joululaulujen aiheissa.

6.7.2 Aihealueet luonto ja urbaani

Aihealueet *luonto* ja *urbaani* poikkeavat toisistaan ajanjaksoittaisen esiintymisensä perusteella (ks. Kuvio 11.).

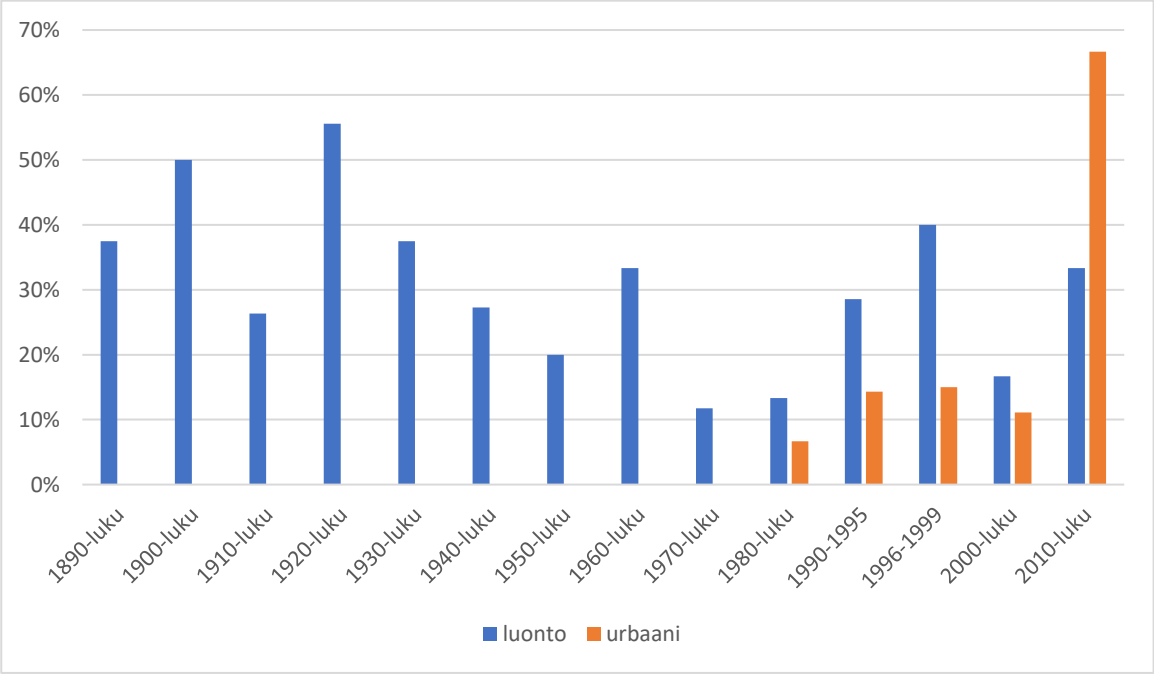

Kuvio 11. Diskursiivisten aihealueiden *luonto* ja *urbaani* esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain.

Luontoaiheita on aineistossa esillä kaikilla tarkastelluilla ajanjaksoilla, mutta niiden osuus vaihtelee satunnaisen oloisesti eri vuosikymmenillä. Luonto on ollut melko suosittu aihe kautta koko tarkastellun aikavälin, sillä ohimeneviä viittauksia luontoaiheisiin on vielä runsaammin, kuin tähän on poimittu. Ennen 1960-lukua luontoaiheita on kuitenkin ollut enemmän esillä kuin sen jälkeen.

Urbaanit aiheet tulevat mukaan joululauluihin 1980-luvulla, mutta niitä ei esiinny runsaasti, eikä niiden osuuden yhtäkkisestä kasvamisesta 2010-luvulla voi tämän aineiston perusteella tehdä luotettavia päätelmiä (2010-luvulta aineistossa on vain 3 laulua). Ei kuitenkaan vaikuta siltä, että urbaanit aiheet olisivat syrjäyttämässä luontoaiheita, koska niillä vuosikymmenillä, kun molempia aihealueita esiintyy, niiden osuudet näyttävät kasvavan ja vähenevän yhtenevän suuntaisesti.

Urbaanien ilmausten saapuminen joululaulugenreen osuu kiinnostavasti yksiin yhteiskunnallisen kontekstin kanssa. Suomen on kuvattu siirtyneen 1960-luvun lopun ja 1980-luvun alun välillä ”maaseutu-Suomesta” ”urbaani-Suomeksi” (ks. esim. Bagh 2007, 339; Meinander 2006, 196). Ensimmäinen selkeä maininta löytyy kyseisen kehityksen tasaannuttua vuodelta 1988 laulusta *Suutari ja vieras*, jonka voi kuvailla lähestyvän tätä aihealuetta varovaisesti, koska laulu sijoittuu vanhahtavaan kaupunkimiljööseen (vanha suutari asuu ”puodissaan”, jonka oveen voi kolkuttaa). 1990-luvulta lähtien urbaanit viittaukset ovat kuitenkin usein alleviivaavampia ja selkeämpiä: esimerkiksi 1990 sävelletty *Koivukuja viiden joulu* sijoittuu lähiöön, ja 2009 levytettiin joululaulu nimeltään *Hiljaisin Helsinki.* Aihepiiri vaikuttaa siis tulevan osaksi joululaulugenreä asteittain ja vähitellen.

6.7.3 Elämänohje, kiltteys ja vaatimattomuus

Eettisen diskurssin osadiskurssit *elämänohje*, *kiltteys* ja *vaatimattomuus* ovat mielenkiintoisia ilmiöitä, joista kaksi ensimmäistä on tunnistettavissa suhteellisen itsestään selvinä joulun diskursseina, mutta viimeinen, vaatimattomuus hieman yllättävämpänä löytönä. Ajanjaksoittain niiden esiintymissä on suurta vaihtelua (ks. Kuvio 12.).

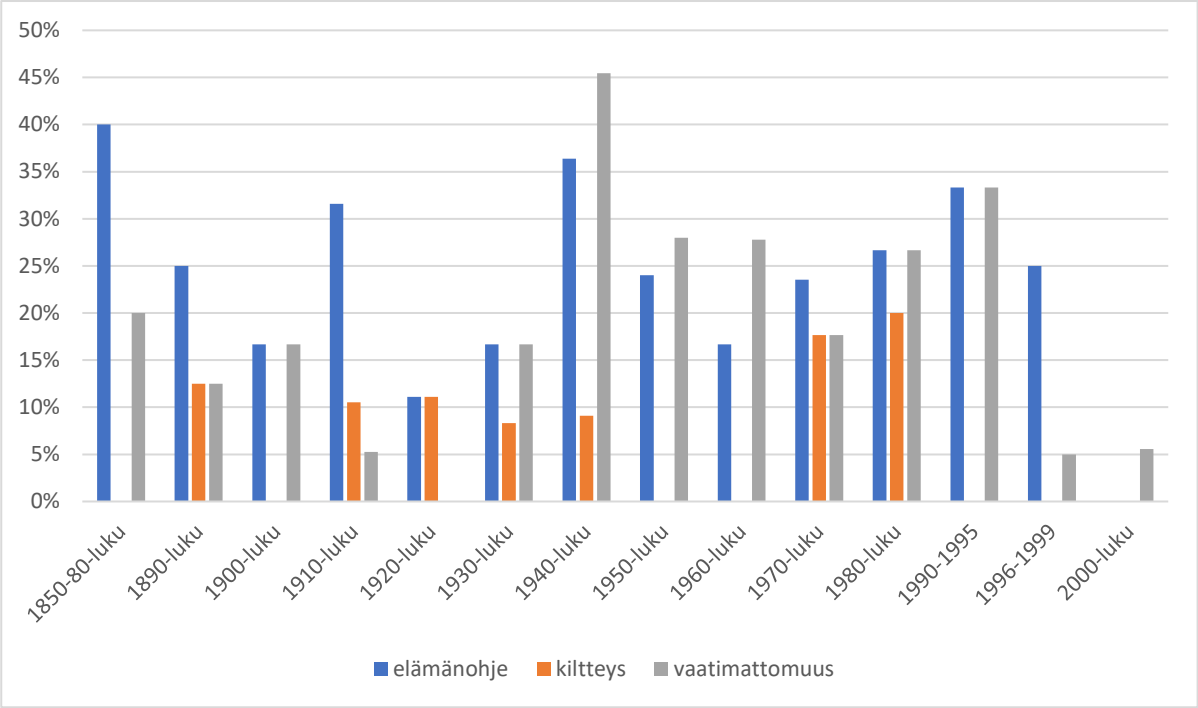

Kuvio 12. Eettisten osadiskurssien esiintymien prosentuaalinen osuus aineistosta ajanjaksoittain.

Elämänohjeiksi luokiteltavia lausuntoja on joululauluissa esiintynyt kautta koko tarkastellun aikavälin 2000-lukua lukuun ottamatta. Niiden osuus aineistosta vaihtelee melko satunnaisesti (koko aineistosta osuus 23 %). Suhteessa eniten niitä on ollut 1800-luvun puolella (40 % ja 25 %) ja 1910- (32 %) ja 40- luvuilla (36 %), sekä 1990-luvun alkupuolella (33 %). On mahdollista, että elämänohjeiden määrä olisi nykyaikaa kohti vähenemään päin, koska 2000-luvulla elämänohjeita on annettu vain yhdessä laulussa (vuodelta 2012, ei näy taulukossa). Elämänohjediskurssia voi kuitenkin pitää tyypillisenä ja norminmukaisena piirteenä suomalaisissa joululauluissa, koska sitä esiintyy kaikilla tarkastelluilla ajanjaksoilla.

Kiltteysdiskurssia (koko aineistosta osuus 6 %) löytyy aineistosta vain satunnaisesti ilmiön yleisyydestä ja yleisestä tunnistettavuudesta huolimatta. 1940-luvulla ja sitä ennen sitä ilmenee vain yksittäisissä lauluissa. Suhteellisesti suurimmillaan diskurssin esiintyminen on ollut 80-luvulla (20 %) ja melko suuri myös 70-luvulla. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että 70-luvun kiltteysdiskurssiin kuuluvissa lauluissa on kaikissa sama sanoittaja, V. Salmi. Diskurssia ei löydy aineistosta 1980-luvun jälkeen lainkaan.

Vaatimattomuusdiskurssia esiintyy lähes koko tarkastellulla aikavälillä. Sen prosentuaalinen osuus lauluista vaihtelee jonkin verran ajanjaksoittain (koko aineistosta osuus 19 %). Ennen 1940-lukua diskurssia tavataan melko vähän (5–20 %) ja 20-luvulla ei lainkaan. 1940-luvulla diskurssia

esiintyy yllättäen huomattavan runsaasti (45 %), minkä jälkeen esiintymiä on suhteellisen tasaisesti 1990-luvulle saakka. 1990-luvun jälkipuoliskolta eteenpäin osuus laskee jyrkästi.

7 MUITA TULOKSIA JA ANALYYSIMETODIEN VERTAILUA

Tässä luvussa esitetään aineiston analyysin ohessa syntyneitä muita tuloksia ja joitakin niistä tehtäviä johtopäätöksiä. Lisäksi pohditaan metodien soveltuvuutta laululyriikan tutkimukseen ja tarkastellaan lyhyesti, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja tutkimuksessa käytetyt metodit toivat aineistosta esiin yhden esimerkkikategorian ja diskurssin avulla. Lopuksi pohditaan, mitä johtopäätöksiä metodien vertailusta voisi tehdä.

7.1 Aineiston duuri–molli-tonaliteetin tarkastelun tuloksia

Suomalaisista joululauluista on yleisesti vallalla käsitys, että ne ovat pääasiassa surumielisiä, eli suurimman osan niistä ajatellaan seuraavan jotakin mollisävellajia. Tämän tutkimuksen aineiston lauluista on kuitenkin 70 % duurissa ja vain 23 % mollissa; 7 % lauluista on vaihtuva sävellaji. Ajanjaksoittain sävellajien käyttö vaihtelee epätasaisesti (ks. Kuvio 13.).

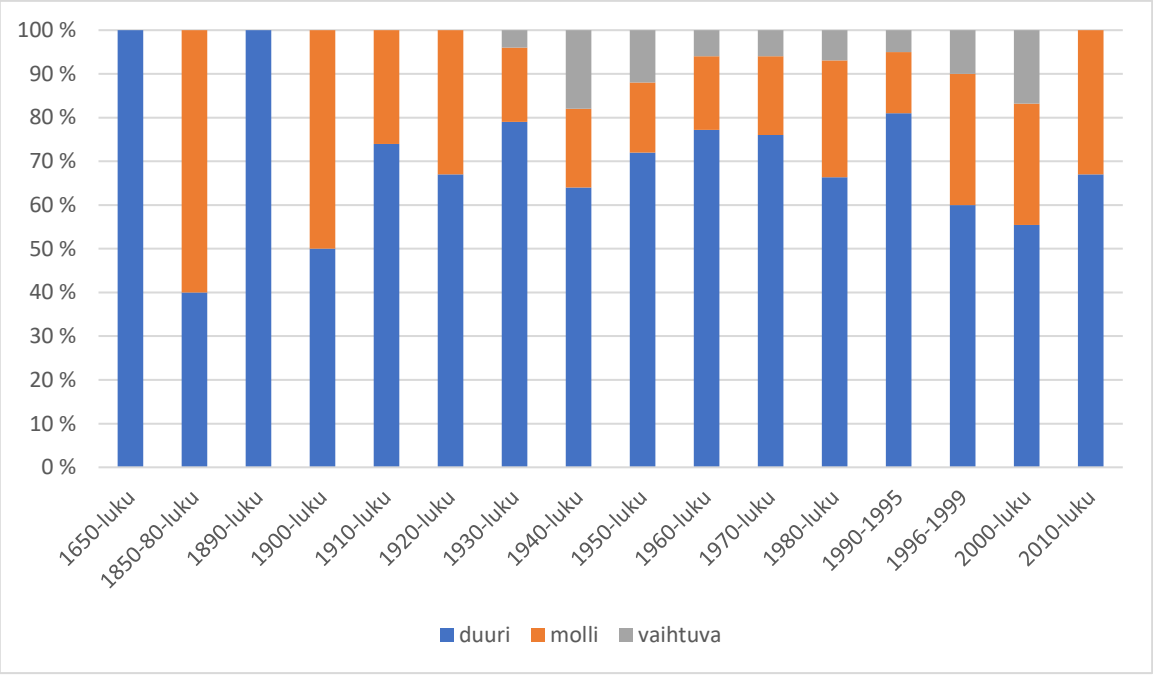

Kuvio 13. Duuri–molli-tonaliteetin jakautuminen ajanjaksoittain.

Prosentuaalisia tuloksia tarkastellessa tulee muistaa, että esimerkiksi 1650-luvulta aineistoon löytyi vain yksi laulu, 1890-luvulle voitiin ajoittaa kuusi laulua ja 2010-luvulle vain kolme. Ei siis ole perusteltua julistaa, että 1890-luvulla sävellettiin vain iloisia joululauluja. Tässä aineistossa 1890-

luku kuitenkin on sävellajijakaumaltaan positiivisin (1650-luvun lisäksi) ja 1850- ja 1880-lukujen välinen ajanjakso sävyltään surullisin. Vaihtuvia sävellajeja on ryhdytty käyttämään joululauluissa 1930-luvulla ja niitä löytyy runsaimmin sitä seuraavalta vuosikymmeneltä. Tämän aineiston perusteella näyttää mahdolliselta, että 1990-luvun alusta lähtien joululaulut olisivat muuttumassa murheellisemman kuuloisiksi, mutta aineiston koontitapa, aikuisille painetut nuottikokoelmat, lienee vaikuttanut sävellajijakaumaan (koska uudemmat lapsille suunnatut laulut puuttuvat). Joka tapauksessa duurit ovat kahta ajanjaksoa lukuun ottamatta selkeästi yleisempi kuin mollit.

Tarkastellessa listoja, joihin on koottu suosittuja ja tunnettuja joululauluja tai uusinta Suomen Lähetysseuran järjestämän Kauneimpien Joululaulujen ohjelmistoa (ks. esim. Vatka 2018; tiedustelu Teostolta; kauneimmatjoululaulut.fi) voi havaita, että myös enemmistö näistä suosituista tai uusista lauluista on niin ikään duurissa (ks. Taulukko 10.).

Taulukko 10. Joidenkin suosittujen tai uusien joululaulujen jakautuminen duureihin ja molleihin.

DUURI	MOLLI	VAIHTUVA
Arkihuolesi kaikki heitä	Hei mummo	Hiljainen joululaulu
En etsi valtaa, loistoa	Ikiaikojen taa	Tähti, tähdistä kirkkain
Jossain on kai vielä joulu	Kun joulu on	
Joulu saapuu jokaiselle	Sydämeeni joulun teen	
Jouluilta (Taivahalla syttyy juuri)	Sylvian joululaulu	
Joulukirkkoon	Tule meille jouluksi	
Joulumaa	Varpunen jouluaamuna	
Joulun kanssas jaan		
Joulun kellot (Hiljaa, hiljaa)		
Jouluna he kaikki ovat täällä		
Lämmin lumi peittää maan		
Me käymme joulun viettohon		
On hanget korkeat, nietokset		
Pienikin valo pimeän poistaa		
Rauhaa vain rauhaa		
Tulkoon joulu		
yht. 16 laulua (64 %)	yht. 7 laulua (28 %)	yht. 2 laulua (8 %)

Useat vanhat joululaulut ovat säilyttäneet suosionsa vuosikymmenestä toiseen, ja niistä suosituimmiksi mielletään erityisesti surumieliset laulut *Varpunen jouluaamuna*, *Sylvian joululaulu* ja uudempana *Sydämeeni joulun teen*. Toisaalta myös duurissa kulkevat vanhat klassikot *Arkihuolesi kaikki heitä*, *En etsi valtaa, loistoa*, *Joulun kellot*, *Me käymme joulun viettohon* ja *On hanget korkeat, nietokset* on tapana esittää hitaassa tempossa, jolloin esitystyylin synnyttämä harras tunnelma voi luoda mielikuvaa surumielisyydestä. Näin ollen käsitys siitä, että suomalainen joululaulu tyypillisimmillään olisi juuri surullinen, on periaatteessa myytti, mutta tätä käsitystä pitää yllä monien duurilaulujenkin hidas ja harras esittämiskäytäntö sekä tapa kuunnella vanhoja ja surumielisiä lauluja usein.

Mielenkiintoisia ristiriitaisia tapauksia löytyy joistakin lauluista, joissa teksti on positiivinen, mutta sävelmä mollissa, tai laulussa käsitellään esimerkiksi kuolemadiskurssia, mutta sävelmä on duurivoittoinen. Hyvä esimerkki positiivisesta sanoituksesta, joka on sävelletty molliin, on laulu *Kun joulu on*, joka luettelomaisesti korostaa joulunvieton parhaita puolia (ei muisteta murheita, pakkanen ei tunnu, laulu kaikuu, silmät hehkuvat riemusta, joulukuusi loistaa, paljon hyvää ruokaa, lahjoja ja kristityllä hellä mieli Jeesus-lasta muistellessa), mutta melodia on lähes traagisen murheellinen. Tämän laulun kohdalla diskursiivinen sisältö ja musiikillinen muoto vain eivät kohtaa. Vastaava, mutta päinvastainen tapaus on taas laulu *Joulu ensimmäinen,* joka kertoo (ilmeisesti) puolisonsa menettäneen henkilön ensimmäisestä yksinäisestä joulusta ja siihen liittyvästä kaipauksesta. Laulun diskursiivinen sisältö on surullinen, mutta sävelmä kulkee toiveikkaasti duurissa. Tässä tapauksessa voi tulkita, että sävellajivalinta palvelisi laulun sisällön pehmentämistä ja lieventämistä.

Laulu osiensa, eli sanojensa, sävelmänsä ja toteutuksensa summana, kiteytyy hyvin laulussa *Joulun kellot*. Laulun sanat välittävät ajatusta joulun todellisesta sanomasta ja ilmaisevat riemua Jeesuksen tulemisesta (joka joulun yhteydessä on käsitettävissä kuvaukseksi Jeesuksen syntymästä). Sanojen riemukkuus kuitenkin usein käytännössä väistyy esityskonvention hartauden ja ajoittaisen laahaavuuden alle. Tällöin sanoituksen alku ”Hiljaa, hiljaa” alkaa vaikuttaa kehotukselta vaimentamiseen kellojen äänenvoimakkuuden kuvailemisen sijaan (periaatteessa sanoituksen merkitys muuttuu päinvastaiseksi), ja syntyy ristiriita sanojen diskursiivisen sisällön ja sen esityksellisen kokonaisuuden välille. Lauluja ei siis pitäisi analysoida tuntematta niiden kaikkia osatekijöitä, ettei syntyisi virheellisiä tulkintoja.

7.2 Sisällönanalyysin soveltuvuus metodina

Milesin ja Hubermanin prosessimallin mukaan sovellettu sisällönanalyysimetodi nosti aineistosta hyvin esiin kaikkein oleellisimpia sisältöjä, kuten kristillisiä hahmoja tai yleisimpiä jouluun liittyviä esineitä. Sitä käyttäessä huomio kiinnittyi automaattisesti enemmän substantiiveilla ilmaistaviin ilmiöihin kuin esimerkiksi verbien ilmaisemiin tunnetiloihin. Tällöin metodi sopii kyllä laajan yleiskuvan luomiseen suuresta aineistosta, mutta prosessimallin käytössä on joitakin ongelmia. Esimerkiksi kysymys siitä, millä vuosikymmenillä luontoaiheita on käytetty paljon lauluissa, ei saanut yksiselitteistä vastausta, koska aihesanoja etsittiin redusoimalla, ja maininnat luonnosta olivat usein lauluissa taustana tapahtumille, eivät olennaisena sisältönä. Yksittäisten, sivujuonteena olevien ilmiöiden tarkastelemiseen metodi ei siis vaikuta sopivan, eli jos tavoitteena olisi löytää jokainen maininta jostakin epätyypillisestä aiheesta, silloin niiden frekvensseihin täytyisi kiinnittää erikseen huomiota.

Tämän tutkimuksen aineisto on laulu- eli käytännössä runomuotoista, mikä oli metodin soveltamisen kannalta aavistuksen ongelmallista, sillä useat laulut ovat mitaltaan melko lyhyitä, jolloin niissä ei ole laajoja tiivistämistä kaipaavia kokonaisuuksia. Aihesanojen valinnassa myös pyrittiin keskittymään lauluissa tosiasiassa mainittuihin ilmauksiin (saman aihepiirin synonyymejä kuitenkin hyödyntäen), jolloin sitä tehdessä joutui jatkuvasti tasapainottelemaan aidon tekstilähtöisyyden ja synonyymien käytön välillä ja redusointi toteutui vain sovelletusti. Redusointipuolta tutkimuksessa edustaa käytännössä pyrkimys keskittyä aihesanojen kirjaamisessa niihin sanoihin, ilmauksiin ja niiden synonyymeihin, jotka ovat laulun sisällön kannalta kaikkein oleellisimpia ilmiöitä edustavia sanoja. Toisaalta redusoitu aineisto on myös vaarassa jäädä liian epämääräiseksi esimerkiksi homonyymien tai eri aihepiireissä eri tavoin käytettyjen termien vuoksi (esim. *tähti* tai *lapsi* uskonnollisena tai luonnontieteellisenä käsitteenä), mikä hankaloittaa myöhemmin sanojen ryhmittelyä ja kategorioiden muodostamista.

7.3 Diskurssianalyysin soveltuvuus metodina

Diskurssien analysoiminen sopii joululaulujen sisällön tutkimiseen hyvin. Erityisesti sen arvioiminen, puhutaanko suomalaisissa joululauluissa esimerkiksi paljon surusta ja kuolemasta onnistuu diskurssianalyysin avulla paremmin kuin sisällönanalyysin avulla, koska diskurssianalyysissa tavoitellaan ilmausten takana olevia ajatuksia, kun taas sisällönanalyysi tavoittaa lauluissa suoremmin ilmaistut asiat ja objektit (redusoimalla etsityt aihesanat luovat kuitenkin hyvän

pohjan diskurssianalyysille). Diskurssien tarkastelu nosti esiin myös ilmiöitä, joita harvemmin käsitellään suomalaisen joulunvieton diskurssien yhteydessä. Laajan yleiskuvan luominen diskurssianalyysin avulla sen sijaan luo joitakin haasteita. Sisällöllisesti monipuolisten joululaulujen kanssa ongelmaksi muodostui se, että erilaisia diskursseja löytyi suuri määrä. Tällöin yleiskuvan muodostuminen on jossakin määrin kyseenalaista. Suurehkoa aineistoa olisikin parempi tarkastella tietyistä diskursseista käsin, eikä välttämättä tekstilähtöisesti.

Diskurssintutkimukseen olennaisesti liittyvä yhteiskunnallinen tai historiallinen konteksti sekä sosiaalinen puoli jäivät tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, koska aineiston diskursseista pyrittiin luomaan yleistä käsitystä, mutta myös siksi, että koko aineisto on laulumuotoista, jolloin jokaisen laulun sosiaalinen funktio on aina sama ja laulun tulkitsijan tai kuuntelijan päätösvallan alla. Historiallisen kontekstin liittäminen joululaulujen diskursseihin olisi mielenkiintoista, mutta vaatisi laajahkoa perehtymistä historiantutkimukseen ja moniin yhteiskuntatieteiden aloihin.

7.4 Sisällönanalyysitulosten ja diskurssianalyysitulosten vertailua

Yksi tapa vertailla tutkimuksessa käytettyjä metodeja on tarkastella sitä, mikä joululaulu olisi sisällönanalyyttisesti ja diskurssianalyyttisesti stereotyyppisin suomalainen joululaulu. Molempien metodien työskentelytaulukoista tarkasteltiin ensin vain duurilauluja, koska ne ovat yleisempiä. Tämän jälkeen taulukkoon jätettiin vain yleisimpään kategoriaan tai diskurssiin kuuluvat laulut, sen jälkeen seuraavaksi yleisimpään kuuluvat ja niin edelleen, kunnes jäljelle jäi enää yksi tai kaksi laulua: sisällönanalyyttisesti tyypillisimmäksi jäi *On hanget korkeat, nietokset*, jonka sisällönanalyyttisia kategorioita ovat siis *hengellisyys, objektit, ihmisyys, (ympäristön) ominaisuudet* ja *(positiiviset) affektit*. Diskurssianalyyttisesti tyypillisimmät laulut ovat *Arkihuolesi kaikki heitä* ja *Jouluilta* (”Taivahalla syttyi juuri”), joissa esiintyy *hiljentymis-* (kristillisen) *todellisen merkityksen* ja *elämänohjediskurssia* sekä aihealueet *lasten juhla* ja *luonto*. Metodien erilaisuus tuotti siis eri tuloksen, vaikkakin molemmilla metodeilla esiin nousseet laulut muistuttavat toisiaan jonkin verran esimerkiksi kuulokuvaltaan ja iältään.

Toinen tapa vertailla metodeja on asettaa kategoriat ja diskurssit rinnakkain. Sisällönanalyyttisesti poimittujen tietojen vertaaminen diskurssianalyyttisesti tehtyihin löydöksiin ei tosin ole yksiselitteistä metodien erilaisuuden vuoksi. Kategorioiden vertaaminen diskursseihin ja aihealueisiin on hankalaa, koska kategorioita on selkeästi vähemmän. Paremmin vertailu onnistuukin,

jos asettaa sisällönanalyyttiset aihesanat sekä diskurssit ja aihealueet suuruusjärjestykseen rinnakkain (ks. Taulukko 11.).

Taulukko 11. 21 lukumääräisesti suurinta aihesanaryhmää, diskurssia tai aihealuetta kategorioineen ja päädiskursseineen.

Sisällönanalyyttisesti poimitut aihesanaryhmät (kategoria)		Diskurssit ja aihealueet (päädiskurssi)	
Jeesus (hengellisyys)	76	tunnelma (ontologinen)	108
rauha (ominaisuudet)	54	lasten juhla (ontologinen)	99
lapset (ihmisyys)	46	todellinen merkitys (kristillinen)	90
lahjat (objektit)	34	luonto (ontologinen)	63
riemu (affektit)	33	elämänohje (eettinen)	50
tähti (heng. viit.) (hengellisyys)	28	perhe (yhteiskunnallinen)	48
matka (eri kohteita) (toiminta)	26	hiljentyminen (ontologinen)	45
sydän, ihmis- (ihmisyys)	26	vaatimattomuus (eettinen)	41
muistot (viestintä)	24	perinteet (ontologinen)	39
tähdet (luonto)	24	kaipaus (sentimentaalinen)	34
tontut (satu)	23	evankeliointi (kristillinen)	28
laulu (viestintä)	21	hauskanpito (ontologinen)	25
enkelit (kaikki viitt.) (hengellisyys)	19	valmistelu (ontologinen)	25
Jumala (hengellisyys)	19	muistelu (sentimentaalinen)	24
rakkaus (affektit)	19	anteliaisuus (eettinen)	21
valo (ominaisuudet)	19	odotus (ontologinen)	20
koti (paikka)	17	kuolema (sentimentaalinen)	19
lapsi, ihmis- (ihmisyys)	16	muu krist. sisältö (kristillinen)	19
pukki (satu)	16	yhteishenki (yhteiskunnallinen)	19
työ (toiminta)	16	ahkeruus (ontologinen)	14
kuusi (objektit)	15	carpe diem (eettinen)	14

Eri metodit painottavat aineistosta erilaisia puolia, vaikka aihepiirit ovatkin pääasiassa samankaltaisia. Sisällönanalyysilla huomio kiinnittyy lauluissa mainittaviin konkreettisiin elementteihin tai yksittäisiin tunneilmiöihin, kun taas diskurssianalyyttisesti saa esiin myös vähemmän konkreettisia puolia, kuten esimerkiksi tunnelman kuvailemisen tapoja. Kuitenkin

molemmissa metodeissa kolmessa suurimmassa ryhmässä on edustettuna samaa aihepiiriä, vaikkakin ne ovat eri järjestyksessä: sisällönanalyyttisesti poimittu aihesana *Jeesus* (suurin ryhmä) liittyy joulun *todellisen merkityksen* diskurssiin (3. suurin ryhmä; tarkoittaa Jeesusta joulunvieton keskipisteenä), sisällönanalyyttisesti poimittu aihesana *rauha* (2. suurin ryhmä) on olennainen osa *hiljentymisen* diskurssiin kuuluvaa *tunnelmaa* (suurin ryhmä) ja aihesana *lapset* (3. suurin ryhmä) ja diskursiivinen aihealue *lasten juhla* (2. suurin ryhmä) viittaavat niin ikään samaan ilmiöön. Metodit tuottavat siis osittain samankaltaisia tuloksia.

Muitakin yhtäläisyyksiä metodien tuloksissa on nähtävissä. Esimerkiksi sisällönanalyyttinen aihesana *lahjat* voidaan yhdistää diskurssianalyyttiseen *anteliaisuuden* aihealueeseen, *riemu* ja *hauskanpito* voidaan nähdä saman aihepiirin eri puolina, *muistot* ja *muistelu* ovat saaneet saman verran mainintoja molemmissa metodeissa (24 kpl), *tähdet* ja *kuusi* viittaavat aihealueeseen *luonto*, *koti* ja *lapset* voivat viitata aihealueeseen *perhe* ja aihesana *työ* esiintyy lauluissa usein *valmistelun* ja valmistautumisen diskurssin yhteydessä. Myös hengellisten tai kristillisten aihepiirien runsaus näkyy molemmissa metodeissa monipuolisesti. Aihesanoissa sanan *Jeesus* lisäksi listalla on *tähti*, *enkelit* ja *Jumala* (hengellisissä lauluissa voivat esiintyä myös *rauha*, *riemu*, *laulu*, *rakkaus* ja *valo*). Diskurssianalyysin puolella taas kaikki kristilliseen diskurssiin kuuluvat ryhmät mahtuvat 18 yleisimmän joukkoon.

Metodien väliset erot taas näkyvät erityisesti abstrakteissa diskursseissa ja aihealueissa ja tietyissä konkreettisissa aihesanoissa. Esimerkiksi diskurssit *elämänohje*, *vaatimattomuus* ja *kaipaus* eivät saa selkeää vastinetta sisällönanalyysin puolelta. Toisaalta konkreettiset aihesanat *sydän*, *tontut* ja *pukki* on puolestaan vaikea sijoittaa löydettyihin diskursseihin. Mielenkiintoinen yksityiskohta on myös *kuolemadiskurssi*, joka löytyy aineistosta 19 kertaa, kun taas aihesana *kuolema* on kirjattu sisällönanalyysissa ylös vain kerran, tosin siihen liittyen aihesana *hauta* yhteensä kuusi kertaa ja *suru* kolme kertaa; mutta joka tapauksessa löydöksiä on vähemmän kuin diskurssianalyysin puolella. Tämä johtunee siitä, että aihetta käsitellään usein kiertoilmauksin, jotka eivät sanatasolla tehdyssä sisällönanalyysissa näy, mutta merkityksiä ja teemoja analysoivassa diskurssianalyysissa kylläkin. Aihesanaryhmien kategorioista *affektit* löytänevät vastineita *sentimentaalisesta* diskurssista, mutta esimerkiksi *rakkaus* on ilmiönä niin laaja ja monipuolinen, että sen tarkasteleminen yleisellä tasolla diskursiivisesti on hankalampaa kuin sisällönanalyyttinen ilmauksen poimiminen. Tiettyjen ilmausten ryhmittely on myös erilaista eri metodeissa. Esimerkiksi *kuusi* ryhmittyy sisällönanalyyttisesti ensisijaisesti *objekteihin* (alaluokka *jouluesineet*; ks. LIITE 2), mutta diskurssianalyyttisesti se voidaan käsittää tapauskohtaisesti joko tunnelman osatekijänä tai luonnon edustajana.

Kolmas tapa vertailla metodien tuloksia on tarkastella, mitä tuloksia jostakin tietystä ilmiöstä ne nostavat esiin. Tarkastelun kohteeksi valikoitui *muisteludiskurssi* (luku 6.4.4) ja aihesanaryhmä *muistot* (esim. luku 5.3.6) siitä syystä, että niillä on molemmissa metodeissa täsmälleen sama lukumäärä löydöksiä. Aineisto osoitti, että aihesanat ja diskurssit eivät kuitenkaan löydy aina samoista lauluista. Esimerkiksi *Sylvian joululaulun* yhteyteen on merkitty aihesana muistot, mutta sitä ei ole laskettu mukaan muisteludiskurssiin. Ero syntyy laulussa käytetystä sanastosta: erikseen mainitaan ”se maa muistojen”, jolloin ilmaisu nousee yksittäisenä ”maata” määrittävänä sanana selkeästi esiin, mutta laulusta ei löydy diskursiivisia perusteluita luokitella sitä osaksi muisteludiskurssia (esimerkiksi mainintoja muistelusta toimintana). Sisällönanalyysia tehdessä huomio kiinnittyi enemmän lauluissa tosiasiallisesti esiintyneisiin ilmauksiin, diskurssianalyysia tehdessä taas laulun kokonaisuuden ilmaisemiin ajatuksiin ja tunnelmiin. Muisteludiskurssiin kuuluvan *Konsta Jylhän joululaulun* kohdalle taas ei ole merkitty sisällönanalyyttista kategoriaa muistot, koska siinä ei suorasanaisesti mainita muistoja tai muistelua, mutta se käy laulusta epäsuorasti ilmi.

Aineiston vertailusta käy ilmi, että muistoja käsittelevistä lauluista 19 kuuluu sekä sisällönanalyyttiseen että diskurssianalyyttiseen muistokategoriaan. Molemmissa metodeissa on siis viisi laulua, jotka eivät ole nousseet esiin toisen metodin yhteydessä. Tämä voi kertoa toisaalta analyysiprosessin kehittymisestä, toisaalta näistä hieman eroavista kategorisointiperusteluista. Johtopäätös kuitenkin on, että laulujen täsmälleen sama lukumäärä molemmissa metodeissa on sattumaa, koska kaikki laulut eivät ole samoja.

Laululyriikan tutkimuksen kannalta on todettava, että metodin valinta riippuu siitä, mitä aineistosta haluaa tarkastella, yksittäisiä näkemyksiä tai objekteja vai laajempia ja abstraktimpia merkityksiä tai arvoja. Yksinkertaistetusti ilmaistuna: jos haluaa tietää, kuinka tonttuhahmoja esiintyy lauluissa, kannattaa tehdä sisällönanalyysi. Jos taas enemmän kiinnostaa, millä tavoin laulut ilmaisevat vaatimattomuutta, on diskurssianalyysi parempi valinta. Kvantifioidun sisällönanalyysin avulla voisi myös tutkia jonkin tietyn ilmiön frekvenssejä tai niiden muuttumista (esimerkiksi kuinka rakkauden ilmaisujen yleisyys muuttuu tiettynä ajanjaksona), kun taas diskurssianalyysilla selviää paremmin ilmiön eri puolet (esimerkiksi mihin rakkauden ilmaisut kohdistuvat tai mitä muita diskursseja niihin liittyy). Yleiskuvan muodostamiseen laajasta aineistosta kahden eri metodin yhdistäminen on toimiva ratkaisu, koska tällöin aineiston eri puolet saa esille paremmin kuin vain yhtä metodia käyttämällä.

8 PÄÄTÄNTÖ

Tässä luvussa kerrataan tiivistetysti tämän tutkimuksen vaiheet ja tavoitteet, käsitellään tutkimuskysymykset yksi kerrallaan, pohditaan tutkimuksen tuloksista vedettäviä johtopäätöksiä, avataan tutkimusprosessin ongelmia sekä esitetään jatkotutkimusta koskevaa pohdintaa. Aineiston ja tutkimuksen laajuuden vuoksi jokaisesta diskurssista ja kategoriasta ei tehdä yksityiskohtaisia johtopäätöksiä.

8.1 Tutkimuksen vaiheet ja tavoitteet

Tässä tutkimuksessa on haettu vastausta siihen, mistä aiheista ja aihepiireistä suomalaiset joululaulut kertovat, ja kuinka niiden sisältö muuttuu yli vuosisadan aikana. Tutkimus lähti liikkeelle joululaulun määrittelystä, tiiviistä historiakatsauksesta sekä sijoittumisesta suomalaisen kulttuurin kentälle, jolla pyrittiin perustelemaan joululaulun merkitystä ainutlaatuisena kulttuurisena artefaktina. Sisältöä, aiheita ja aihepiirejä lähestyttiin tekstilähtöisesti kahden eri metodin, sisällönanalyysin ja diskurssintutkimuksen avulla, jotka sijoittuvat kvalitatiivisessa tutkimusperinteessä sosiaalisen konstruktivismin piiriin. Sisällönanalyysivaiheessa eri menetelmien pohjalta luotiin yhdistelmäkäsite *aineistolähtöinen sisällönanalyysi*, jonka toteuttaminen lähti liikkeelle Milesin ja Hubermanin (Miles & Huberman 1994, Tuomen & Sarajärven, 2018, 114–115, mukaan) prosessimallia (redusointi, klusterointi, abstrahointi) mukaillen. Aineistosta poimittiin redusoituja aihesanoja (194 kpl), jotka järjesteltiin lopulta kategorioiksi (12 kpl).

Aineiston diskurssien tarkastelu lähti liikkeelle limittäin sisällönanalyysin kanssa, mutta varsinainen diskurssianalyysivaihe toteutettiin sisällönanalyysivaiheen päätyttyä. Diskurssien (18 kpl) määrittelyssä ja analysoinnissa hyödynnettiin jo tehtyä sisällönanalyysiprosessia ja sen työvaiheiden luomaa informaatiota. Pohjainformaatioon lisättiin hermeneuttisen kehän mukaisesti (esiymmärryksen, oivallusten ja aineiston uudelleen tutkimisen vuorottelu) syntyviä intuitiivisia pohdintoja, kunnes aineistosta nousevat merkitykset, teemat ja aihealueet alkoivat järjestyä tutkimuskysymyksiin sopiviksi.

Laulujen ajallista muuttumista tutkittiin selvittämällä niiden syntyaika, järjestämällä ne aikajärjestykseen ja sen jälkeen tarkastelemalla ja vertailemalla keskenään niistä löytyneitä sisällönanalyyttisiä kategorioita ja diskursseja sekä niiden lukumääriä. Tarkoituksena oli samalla tarkkailla sitä, minkälaisia tuloksia nämä kaksi eri tekstianalyyttista metodia tuottavat samasta aineistosta ja pohtia niiden soveltuvuutta laululyriikan tutkimiseen.

Tutkimusta tehdessä kirjattiin ylös myös laulujen sävellajit, koska laulussa sekä musiikillinen että verbaalinen puoli vaikuttavat vahvasti niistä muodostuvaan kokonaisuuteen. Duuri–molli-tonaliteettia tarkasteltiin, jotta voitaisiin arvioida myyttiä suomalaisten joululaulujen yleisestä surullisuudesta ja synkkyydestä (ks. esim. Lötjönen 2014, Koskinen 2015 tai Airola 2020).

Tutkimus onnistui vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin kohtuullisen hyvin, minkä vuoksi sitä voidaan pitää suhteellisen validina tutkimuksena. Joululaulujen aihepiirejä ja diskursseja löydettiin käytettyjen metodien avulla jopa oletettua runsaammin, ja ne saatiin järjestettyä loogisiksi kokonaisuuksiksi. Kategorioiden ja diskurssien muuttuminen tarkastellun ajanjakson aikana jäi taas valitettavasti tämän tutkimuksen puitteissa hieman vähemmälle huomiolle, mihin vaikutti juuri esimerkiksi löytyneiden kategorioiden ja diskurssien suuri määrä. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena mainittu yleiskuvan muodostuminen suomalaisista (painetuista) joululauluista kuitenkin saatiin selvitettyä. Tutkimuksen reliabiliteettia sen sijaan on vaikeampi arvioida, koska aihesanojen redusointi ja diskurssien pohdinta ovat molemmat hyvin subjektiivista toimintaa.

8.2 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tutkimuksessa pohdittiin useampaa tutkimuskysymysparia, joihin vastataan tässä yksitellen. Ensimmäinen kysymyspari koskee sisällönanalyyttisia kategorioita: *Minkälaisiin eri kategorioihin suomalaiset joululaulut voi sisällönanalyysin avulla jaotella? Mitä kategorioita lauluista löytyy paljon, mitä vähemmän?* Tällä kysymyksellä pyrittiin hahmottamaan sitä, mistä asioista ja aiheista suomalaiset joululaulut kertovat ja löytämään tapoja luokitella laulut kattavasti.

Lauluista määritellyt 12 yleiskategoriaa (yleisyysjärjestyksessä *hengellisyys, objektit, ihmisyys, toiminta, ominaisuudet, affektit, paikka, luonto, aika, satu, eläimet* ja *sota*) ovat suora vastaus ensimmäisen kysymykseen. Kategoriat valottavat joululaulujen sekä abstrakteja että konkreettisia puolia. Runsaasti (yli 47 % aineistosta) lauluissa esiintyviä kategorioita on neljä. *Hengellisyys*-kategoriaan kuuluvien laulujen hallitseva määrä (n. 55 % aineistosta) kertoo siitä, että joulun kristillinen puoli vaikuttaa olevan tärkeä osa suomalaista joulunviettoa. Tämä on hyvin loogista, koska joulua pidetään länsimaisessa kulttuurihistoriassa alkuperältään kristillisenä juhlana. *Objekteihin* kategorisoidut ilmentymät ja niiden suuri määrä (n. 53 % aineistosta) vihjaa, että konkreettiset asiat, esimerkiksi joulun esineistö ja ruoat, ovat (itsestään selvästi) usein esillä joululauluissa; lauluissa ei siis käsitellä ainoastaan esimerkiksi hengellisiä arvoja, jouluun liittyviä tunteita tai muistoja (joiden yhteydessä konkreettisia objekteja saatetaan tosin luetteloida). *Ihmisyys*-kategoria nostaa esiin sitä, että laulun kokijan voi olettaa samaistuvan lauluihin, koska niissä

käsitellään usein (n. 48 %) ihmisyyden eri puolia: kehollisuutta (sydän/silmät tms.) elämää (lapsuus/kuolema tms.) tai ihmisen suhteita eri ryhmittymiin (perhe/kansa tms.). Lähes yhtä paljon (n. 47 %) lauluista löytyi *toiminta*-kategorian ilmauksia. Tämä kategoria viittaa siihen, että joululaulut voivat olla sisällöltään dynaamisia, eivätkä esimerkiksi vain tunneilmauksia tai tunnelmankuvauksia.

Pienin käsitellyistä kategorioista on muita hieman tarkemmin tarkasteltu (luku 5.2.11) *sota*. Siihen liittyviä ilmauksia löytyi vain viidestä aineiston lauluista. Tämä osoitti vääräksi sen ennakkokäsityksen, että historiallisina konfliktiaikoina joululauluihin olisi siirtynyt sotiin liittyvää sanastoa. Joululaulujen sanasto vaikuttaisi olevan siis suhteellisen genreuskollista (ainakin tältä osin). Toinen selkeästi pienehkö kategoria oli *eläimet* (9 %). Yhdessä ihmisyys-kategorian runsaan toistuvuuden kanssa eläin-kategorian vähäinen esiintyvyys todentaisi ajatusta, jonka mukaan joululaulut keskittyisivät enemmän ihmisyyden kautta esiin tuleviin joulun ilmiöihin.

Hieman yllättäen *satu*-kategoria osoittautui kolmanneksi pienimmäksi kategoriaksi (n. 18 %), tosin melkein samalla osuudella kuin kategoria *aika* (n. 19 %). Aineistoon on valikoitunut kenties melko suuri osuus aikuisille suunnattuja lauluja, ainakin uudemmasta lauluohjelmistosta, mikä voi selittää sitä, miksi jouluun erittäin oleellisesti liittyvät jouluiset satuhahmot kuten tontut ja joulupukki eivät esiinny lauluissa useammin. Toisaalta metodiin kuulunut redusointi on voinut jättää osan tähän kategoriaan muuten kuuluvista lauluista huomiotta. Yleisesti ottaen satu-kategorian laulujen vähäinen määrä kertoo siitä, että joululauluissa käsitellään useammin muita asioita, kuten hengellisyyttä, tunnelmallisuuden kuvauksia tai ihmisyyteen liittyviä arkielämän ilmiöitä.

Toinen tutkimuskysymyspari liittyy myös sisällönanalyysiin: *Kuinka kategoriat sijoittuvat ajanajaksoittain? Kuinka laulujen kategoriat muuttuvat 1800-luvun lopulta 2000-luvun alkuun?* Nämä kysymykset etsivät vastausta siihen, ovatko joululaulujen sisällöt ja aiheet muuttuneet esimerkiksi 1900-luvun aikana tai voiko niiden sisällöistä tai aihepiireistä havaita yhteiskunnallisen kontekstin ja diskurssien vaikutusta. Yhteiskunnallista kontekstia ei lopulta pystytty tutkimuksessa kuitenkaan syvällisesti tarkastelemaan pääasiassa aineiston laajuuden ja kategorioiden suuren määrän vuoksi. Tarkasteltavat ajanjaksot määrittyivät aineistolähtöisesti (luku 4.1).

Tutkimuksen 12 kategorian sijoittumista 15 eri ajanjaksolle tarkasteltiin pääosin ylimalkaisesti ja joitakin subjektiivisesti valittuja kategorioita hieman tarkemmin (kategorioiden ajoitustaulukko LIITE 3.). *Hengellisyyttä* (ja sen automaattisena vastakohtana *maallisuutta*) tarkastellessa muun muassa havaittiin, että 1990-luvun jälkeen hengellisten laulujen prosentuaalinen osuus näyttäisi vähenevän. Lisäksi sisällönanalyyttiset aihesanat antoivat selkeän viitteen siitä, että uudemmissa lauluissa käytetään kristillisopillisen sanaston sijaan hienovaraisia viittauksi hengellisiin

ilmiöihin ja hahmoihin (esim. enkelit). Yhteiskunnan sekularisoituminen siis on näkyvissä pienessä määrin myös joululauluissa, niiden hitaasta muuttumistahdista huolimatta. *Satu*-kategoriaa tarkasteltiin, jotta selviäisi, korvaako se hengellisiä elementtejä lauluissa, mutta tällaista vastaavuutta ei aineistosta havaittu.

Kirjallisuustieteessä tunnettu ”affektiivinen käänne” (ks. esim. Salmela 2017) inspiroi tarkastelemaan joululauluissa esiintyviä *affekti*-ilmauksia (*positiiviset*, *neutraalit* ja *negatiiviset*) ja tarkastelemaan sitä, lisääntyisivätkö ne nykyaikaa kohti tultaessa. Näin ei vaikuta tapahtuvan. Kaikilla eri affektiryhmittymillä vaihtelu ajanjaksoittain oli melko satunnaista. Kokonaisuutena affektien käyttö vaikuttaisi olevan ennemminkin vähenemään kuin lisääntymään päin, mutta sen ilmentymien mahdollista yhteyttä kyseiseen kirjallisuustieteen käänteeseen pitäisi tarkastella erikseen.

Affektien yhteydessä pohdittiin hieman myös yhteiskunnallista kontekstia, esimerkiksi sotien mahdollista vaikutusta joululauluihin. 1900-luvun alkupuolella, kun Suomessa kärsittiin venäläistämistoimenpiteistä, joululauluissa on käytetty vain positiivisia affekteja, eli ainakaan aikakaudella koetut negatiiviset tunnetilat eivät vaikuta välittömästi siirtyneen lauluihin. 1920-luvulla, kansalaissodan jälkeisenä aikana affekteja esiintyy lauluissa ylipäätään erittäin vähän, mutta vähäisetkin ovat positiivisia. 1940-luvulla affekteja on vielä vähemmän (tosin taas vain positiivisia) kuin 1920-luvulla. Maailmansotien välisenä aikana, 1930-luvulla ja sotien jälkeen 1950-luvulla affekteja mainitaan lauluissa huomattavasti enemmän kuin niitä edeltävillä vuosikymmenillä. Mahdollinen johtopäätös siis olisi, että itse konfliktien aikana joululauluissa ei ilmaista affektiivista sisältöä, ei varsinkaan negatiivista, mutta niiden käyttö, varsinkin positiivisten, lisääntyy, kun konfliktista on kulunut jonkin verran aikaa. Yhteiskunnalliset ilmiöt eivät siis vaikuta ainakaan välittömästi peilautuvan joululauluihin, mutta ne voisivat jonkin verran vaikuttaa niiden sisältöön viiveellä.

Yhteiskunnallisen kontekstin vähäistä vaikutusta joululauluihin todentaa lisäksi se, että ”kultaisella 80-luvulla” kun yhteiskunnalliset olosuhteet olivat keskimäärin hyvät, joululauluissa on käytetty todella vähän positiivisia affekteja. Kyseiseltä vuosikymmeneltä löytyy myös aineiston kolme kaikkein kriittisintä laulua (sekä suhteessa melko runsaasti köyhyysdiskurssia, mikä ilmeni diskursseja tutkiessa). Tästä voisi päätellä, että yhteiskunnallista kontekstia enemmän joululauluihin voisi vaikuttaa niiden kaunokirjallinen asema, eli ne mahdollisesti peilaisivat enemmän kaunokirjallisuuden historian kehityskulkuja kuin yhteiskunnallisia oloja (tätä täytyisi kuitenkin tarkastella erillisessä tutkimuksessa; tässä tutkimuksessa ei ole pohdittu kaunokirjallisuuden historiallisia kehityssuuntia lainkaan).

Konkreettisen toiminnan kategoriaa tarkasteltiin tarkemmin ajanjaksoittain, kun kategoriaan kuuluva aihesana *matka* herätti mielenkiinnon. Tästäkään kategoriasta ei löytynyt loogista ja säännöllistä kehityskulkua, ainoastaan havainto, että konkreettisten toimintojen kuvaaminen vaikuttaisi olevan vähenemässä nykyaikaa kohti tultaessa. Aihepiirit ovat siis muuttuneet ainakin tältä vähäiseltä osalta.

Erikseen tarkasteltiin myös kolmen yksittäisen aihesanan ilmentymiä ajanjaksoittain: *muistot*, *sauna* ja *alkoholi*. Muistot esiintyivät muuten yksittäisinä ilmaisuina, paitsi 1990-luvulta lähtien runsaammin. Voisi siis olettaa, että esimerkiksi niin kutsuttujen suurten ikäluokkien saavutettua iän, jossa lapsuutta tulee muisteltua nostalgisessa mielessä, tämä taipumus nostalgisoida lapsuuden jouluja on havaittu aiheeksi, joka saa hyvän vastaanoton. Muiden aihesanojen kohdalta ei voi havaita esimerkiksi mainintamäärien muuttumista tarkastelluilla ajanjaksoilla. Vähäiset viittaukset alkoholinkäyttöön vihjaavat, että joululaulut keskittyisivät enemmän positiivisiin tai ainakin ristiriidattomiin aiheisiin kuin yleisvaikutukseltaan negatiivisiin.

Diskursseja pohdittiin samantyylisten tutkimuskysymysparien avulla kuin sisällönanalyyttisiä kategorioita: *Minkälaisia diskursseja suomalaisista joululauluista on löydettävissä? Mitä diskursseja ilmenee paljon, mitä vähemmän?* Diskurssien pohtimisen toivottiin tuovan vastauksia joululaulujen välittämiin yleisiin asenteisiin ja syvällisiin ilmiöihin. Niiden muotoilussa hyödynnettiin sisällönanalyyttisia aihesanoja ja kategorioita.

Diskurssianalyysin tulos, 18 diskurssia (yleisyysjärjestyksessä *hiljentyminen,* [kristillinen] *todellinen merkitys, täyttymys, elämänohje, valmistautuminen, vaatimattomuus, kaipaus, evankeliointi, ilonpito, muistelu, yhteishenki, kuolema, kiltteys, isänmaallisuus, kriittisyys, köyhyys, parisuhde* ja *yksinäisyys*), jotka järjestettiin viideksi päädiskurssiksi (*ontologinen*, *yhteiskunnallinen*, *eettinen*, *sentimentaalinen* ja *kristillinen*) osoittaa, että joululaulujen diskursiivinen sisältö on runsasta ja monipuolista, eikä ole yksiselitteisesti ja yleistettävästi analysoitavissa. Tätä todentaa myös se, että suhteellisen selkeästi rajattujen diskurssien lisäksi tutkimusta tehdessä oli tarve pitää osa vähemmän selkeistä diskursiivisista teemoista ja merkityksistä mukana analyysissa. Nämä temaattiset aihepiirit määriteltiin *aihealueiksi* ja niitäkin määritettiin kahdeksan (yleisyysjärjestyksessä *lasten juhla*, *luonto*, *perhe, perinteet*, *anteliaisuus, muu kristillisyys, mystisyys* ja *urbaani*), eli suomalaisten joululaulujen voi todeta olevan keskenään erilaisia ja sisällöltään monipuolisia.

Joululaulujen sisältämät diskurssit kertovat paljon siitä, minkälaisia elementtejä suomalaiseen jouluun sallitaan liitettävän ja mitä taas ei, ja minkälaista kulttuurista kuvaa ne suomalaisesta joulusta välittävät. Suomalaiseen joulunviettoon on esimerkiksi sallittua liittää kuolemadiskurssia, mutta

siinäkin on reunaehtoja, esimerkiksi kenen kuolemaa on sopivaa muistella (esim. vanhempien tai puolison, mutta ei lapsen), ja minkä asteista surua sopii ilmaista (kaipaus sallittua, suorasanaiset surun ilmaukset ei niinkään). Suositun *Sylvian joululaulun* linnun kaipuu kotimaahan pitää joulun diskursseissa mukana lievää nationalistista idealismia, ja uudempi *Santtu-saunatonttu* sanoittaa kaukokaipuun jouluun sopimattomaksi. Luontoaiheiden tulee liittyä ihanteelliseen joulusäähän (kylmä, luminen talvi, ei lämpöasteita tai vesisadetta) ja mieluiten vähemmän rakennettuun ympäristöön (maaseutu). Perhettä sopii muistella yhteishengen kautta tai ihanteellisen elämän taustana, mutta ihmissuhteiden ristiriidoista ei saa mainitakaan, hajonneen ihmissuhteen kaipausta lukuun ottamatta.

Diskursseista ja aihealueista yli 40 % osuuteen aineistosta ylti kaksi diskurssia ja yksi aihealue. Suurin yksittäinen diskurssi oli *hiljentymisen* diskurssi (hieman yli 50 %), mikä heijastaa suomalaisen joulunvieton harrasta luonnetta ja vahvistaa suomalaisten mainetta hiljaisuutta ja rauhallista ympäristöä rakastavana kansana. Seuraavaksi eniten aineistosta löytyi kristillistä *todellisen merkityksen* diskurssia (n. 41 %). Diskurssissa ilmaistu tavoite pitää Jeesus joulun juhlinnan keskeisenä sisältönä todentaa joulun kristillisen merkityksen tärkeyttä suomalaisessa joululaulugenressä. Toisaalta se korostaa edelleen joululaulujen normittavaa funktiota (mikä näkyy myös muissa diskursseissa): monissa lauluissa pyritään ohjaamaan laulun kokijaa siihen, mitä ”oikean” joulunvieton pitäisi olla.

Monia varsinaisia diskursseja useammin lauluissa ilmennettiin ajatusta siitä, että joulu on nimenomaan *lasten juhla* (aihealueeksi määritelty teema, n. 45 %). Tämä teema voi olla paljon esillä sen vuoksi, että suuri osa aineistosta on sävelletty koulujen kuusijuhlia varten, jolloin ilmiön suuri määrä olisi enemmän sattumanvaraista eikä niinkään sisältäisi syvempää filosofista tarkoitusta. Yleisellä tasolla ajateltuna sen voi ajatella normittavan joulua lapsille suunnattuna juhlana, jossa aikuisille olisi tarjolla esimerkiksi järjestelijän rooli. Tämä johtopäätös vaatisi todentuakseen kuitenkin täsmällisempää aineiston tarkastelua.

Diskursseista neljä pienintä, *kriittisyys*, *köyhyys*, *parisuhde* ja *yksinäisyys* (kukin n. 4 %) olivat selkeästi erottuvia kokonaisuuksia, joten vähäisestä ilmenemismäärästään huolimatta niitä kannatti tarkastella. Suorasanainen kritiikki ei oikein sovi joulunviettoon yleisesti liitettävään hyväntahtoisuuteen, joten sen vähäinen määrä voi kertoa siitä, että joululauluissa pääasiassa pyrittäisiin positiiviseen tunnelmaan. Samaa viestittää köyhyys- ja yksinäisyysdiskurssien harvinaisuus. Parisuhdediskurssin vähäisyys tuntuu itsestään selvältä, kun ajattelee joulun yleistä mainetta perhejuhlana. Se ei myöskään sovi yksiselitteisesti yhteen joulun kristillisen maineen kanssa, joka keskittyy enemmän yksilön hengelliseen kuin maalliseen elämään. Tämän diskurssin

esiintymät ovat kuitenkin lisääntymään päin (yksi mahdollisuus on, että ne korvaavat kristillisten diskurssien vähenemistä), joten niiden ilmauksia kannattaisi tulevaisuudessa (tai lisäksi muussa kuin painetussa aineistossa) seurata.

Sisällönanalyyttisten kategorioiden tavoin myös diskurssien muuttumista aineiston keruuaikana haluttiin tarkastella: *Kuinka diskurssiesiintymät sijoittuvat ajanjaksoittain? Kuinka joululaulujen diskurssiesiintymät muuttuvat 1800-luvun lopulta 2000-luvun alkuun?* Yhteensä 26 diskurssista ja aihealueesta on vaikea esittää kattavaa tiivistystä niiden sijoittumisesta tai muuttumisesta tarkastelluilla ajanjaksoilla (ks. LIITE 5.) Määrä ei ole ainoa ongelma, vaan lisäksi ne esiintyvät melko epätasaisesti ja epäloogisesti eri ajanjaksoilla. Tämä todentaa joululaulujen monipuolisuutta genrenä ja vihjaisi, että ne olisivat suhteellisen riippumattomia ulkoisesta kontekstista. Joidenkin diskurssien tarkemman tarkastelun yhteydessä kuitenkin ilmeni esimerkiksi, että kristillinen todellisen merkityksen diskurssi vaikuttaisi vähenevän nykyaikaa kohti, mikä viittaisi yhteiskunnan yleisen sekularisoitumisilmiön näkyvän myös joululauluissa. Tämä havainto liittää joululaulujen diskurssit jonkinlaiseen vastaavuussuhteeseen yhteiskunnallisten diskurssien kanssa, mikä taas on ristiriidassa edellisen sisäisen riippumattomuuden tulkinnan kanssa.

Vähenemässä oleva kristillinen sisältö on mahdollisesti korvautumassa muunlaisella sisällöllä, esimerkiksi tunnelmankuvauksilla tai parisuhdediskurssilla. Suoria johtopäätöksiä asiasta on mahdotonta tehdä, mutta on tulkittavissa, että aiempi kristillinen tai hengellinen sisältö, joka on kuitenkin filosofisesti tulkittuna syvällisempää kuin usein jouluun yhdistyvä markkinointi- ja kulutushenkisyys, koetetaan korvata jollakin muulla vakavaksi luokiteltavalla aiheella. Yksi tällainen vaihtoehto olisi juuri parisuhdediskurssi, jonka syvällistä aihetta korvatessaan pitäisi olla sävyltään vakava, eli yhdistyä esimerkiksi kaipausdiskurssiin.

Aihealueiden *luonto* ja *urbaani* ajanjaksoittaisessa vertailussa kävi ilmi, että luontomainintoja esiintyy satunnaisesti, mutta urbaaneja aiheita säännöllisesti 1980-luvulta eteenpäin. Kaupunkimiljöö vaikuttaa hivuttautuvan joululaulujen aiheistoon vaivihkaa (luku 6.7.2), mutta vakiintuvan osaksi joululaulunormistoa. Urbaanien elementtien käyttö on mielenkiintoinen lisä perinteiseen suomalaiseen maalaisjouluidylliajatteluun ja todistaa joululaulujen muuntautumiskyvystä (yhteiskunnalliseen kontekstiin liittymisen lisäksi).

Erikseen tarkastellun *vaatimattomuusdiskurssin* ajanjaksottaisesta sijoittumisesta ei löytynyt loogista kehityskulkua (tosin sen yhtäkkistä vähenemistä 1990-luvun puolivälin jälkeen kannattaisi ehdottomasti tutkia tarkemmin), mutta itse ilmiö on erittäin kiinnostava. Ilmiön olemassaolo joululauluissa viitannee erityisesti kristillisen perinteen vaikutukseen (Jeesuksen, Jumalan pojan

syntymä talliin eikä palatsiin), mutta vaatimattomuus koetaan yleisestikin suomalaisena ilmiönä. Syitä sille, miksi vaatimattomuus liittyy suomalaisuuteen, olisi etsittävä toisten tieteenalojen tutkimuksista. Tuntuu kuitenkin loogiselta, että kansalle, josta suurin osa on (ollut) kotoisin vaatimattomista elinoloista, sanoitetaan vuoden tärkeimmän juhlankin yhteydessä sitä, että vaatimattomuus on tavoiteltava hyve, jolloin vaatimattomuus joululauluista tavattavana ilmiönä lujittaa vaikutelmaa joululaulujen taipumuksesta normittavuuteen. On toki myönnettävä, että joissakin tapauksissa esimerkiksi jonkin esineen pienuuden korostamisen tulkitseminen nimenomaan vaatimattomuuden ilmauksena menee lievän intentioharhan puolelle. Tämänkaltaisessa tulkintamallissa on kuitenkin pyritty pysymään johdonmukaisena läpi tutkimuksen.

Jälleen historiallista kontekstia ja erityisesti Suomen historian konfliktiaikoja tarkastellessa huomio kiinnittyi diskurssien osalta siihen, että kyseisinä ajanjaksoina lauluissa korostuivat esimerkiksi kristilliset diskurssit tai hiljentymisen diskurssi. Sen sijaan esimerkiksi ilonpitodiskurssia ei tavata näiltä ajanjaksoilta käytännössä lainkaan. Nämä havainnot voi tulkita jonkinasteiseksi reagoinniksi vallitsevaan maailmantilanteeseen, mutta asiaa täytyisi tutkia tarkemmin. Kahdesta vuonna 1901 julkaistusta joululaulusta (*On hanget korkeat nietokset* ja *Joulu*) löytyi erityisen mahtipontisia, joskaan ei suorasanaisia isänmaallisuuden tunteen ilmauksia. Niiden taustalla on voinut vaikuttaa esimerkiksi kyseisen ajankohdan venäläistämispyrkimykset tai yleinen historiallinen tyylisuuntaus eli kansallisromantiikka, mutta jälleen olisi tehtävä tarkempaa tutkimusta ilmausten ja ajankohdan välisen todellisen korrelaation selvittämiseksi.

Tutkielman viimeinen tutkimuskysymyspari kokoaa aiemmat kysymykset yhteen: *Minkälaisen yleiskuvan suomalaisten joululaulujen aihepiireistä ja diskursseista saa tarkastellun ajanjakson ajalta? Miten joululauluista tutkittu duuri–molli-tonaliteetti suhtautuu yleiseen käsitykseen suomalaisista joululauluista pääasiassa surullisina ja haikeina?* Kysymyksiä muotoiltaessa ei vielä tiedetty, että kategorioita ja diskursseja löytyisi niin useita, että yleiskuvan hahmottaminen olisi hankalaa. Viimeinen kysymys täydentää edellistä, ja se pohjautuu myyttiin suomalaisista joululauluista erityisen murheellisina tai synkkinä. Tähän kysymykseen tutkimus antoi yksiselitteisen vastauksen: suomalaiset joululaulut eivät ole pääasiassa surullisia ja haikeita. Duuri–molli-tonaliteetin tarkastelussa kävi ilmi, että vastoin yleistä käsitystä selkeä enemmistö suomalaisista joululauluista (aineistosta n. 70 %) on sävelletty johonkin duurisävellajiin, jonka länsimaiseen musiikkiin tottunut kokee iloisen sävyisenä. Myyttiä suomalaisten joululaulujen surullisuudesta ylläpitää erityisesti mollisävellajeihin sävellettyjen laulujen suuri suosio (ks. esim. Airola 2020). Tämä tutkimus ei ota kantaa joululaulujen suosittuuteen, mutta siinä on toki ironinen ristiriita, että yleinen käsitys joululauluista on surullinen, vaikka enemmistö niistä on duurissa.

Yksi tapa esittää yleiskuva on etsiä aineistosta metodien avulla stereotyyppisimmät laulut. Tämän vertailun tulokset, sisällönanalyyttinen stereotypia *On hanget korkeat, nietokset* (Sibelius J. – Joukahainen V.) ja diskurssianalyyttiset stereotypiat *Arkihuolesi kaikki heitä* (Madetoja L. – Noponen A.) ja *Jouluilta* (”Taivahalla syttyi juuri”; Klami U. – Jylhä Y.) muistuttavat toisiaan aihepiireiltään (tunnelmallisuus, luonto, kristillisyys), kuulokuvaltaan (duuri, tasajakoinen rytmitys), esityskonventioiltaan (rauhallinen tempo) ja iältään (kaikki laulut yli 90 v). Tältä osin metodit siis nostivat esiin samankaltaisen yleiskuvan aineistosta. Nämä laulut lienevät myös tuttuja lähes kaikille suomalaisille, ja ne ovat edelleen (ehkä *Jouluiltaa* lukuun ottamatta) melko suosittuja. Laulujen edustama yleistys on kuitenkin aineiston perusteella erittäin osuva. Rauhalliset, tunnelmalliset, talvisesta luonnosta, kristillisyydestä ja ihmisyyden eri puolista kertovat laulut myös istuvat yleiseen käsitykseen stereotyyppisestä suomalaisesta joululaulusta.

Joululaulugenre vaikuttaa hyvin diskurssitietoiselta (Luukka 2000, 151). Joululaulujen aihepiirit ja diskurssit muuttuvat, mutta muutos on hidasta, kenties siitäkin syystä, että jouluun liittyy niin paljon nostalgianälkää. Joulu on kuitenkin juhlapyhänä hyvin ainutlaatuinen. Siihen on ladattu aivan valtavasti erilaisia affekteja kerroksittain, niin ajallisesti kuin sosiaalisestikin. Sitä ei voi verrata mihinkään muuhun juhlaan, minkä vuoksi myöskään joululauluja ei voi ilmiönä verrata toisiin, vastaaviin ilmiöihin: niitä ei vain ole.

8.3 Pohdinta

Kattavaa aiempaa tutkimusta suomalaisten joululaulujen kategorioista tai diskursseista ei liene tehty. Tutkimuksen ansiona on siis pidettävä sitä, että se on tarttunut aiheeseen, jota on toistaiseksi tutkittu melko vähän. Kari Kilpeläinen on vuonna 1985 tullut siihen tulokseen, että joululaulujen tekstit ovat ”hyvin rajoittuneita ja yksinkertaisia” (aineistossa sekä suomalaisia että ulkomaisia joululauluja). Kilpeläisen tutkimus tarkastelee kuitenkin joululaululyriikoita kirjallisuustieteen ja kaunokirjallisuuden kriteerein. Monetkaan lauluja varten kirjoitetut lyriikat eivät vastaa varsinaista runotaidetta, koska niiden funktio on eri. Tässä kielitieteellisessä tutkimuksessa on päädytty vastakkaiseen lopputulokseen, mutta eri tieteenalan lähtökohtien lisäksi joululaulutkin lienevät muuttuneet tyyliltään 1980-luvun jälkeen.

Tutkimuksen suurimmaksi esteeksi nousi joululaulujen luotettavan ajoittamisen ongelma. Erityisesti silloin, jos haluaisi pohtia tiettyjen historiallisten tapahtumien vaikutusta joululaulujen diskursseihin, pitäisi olla varmuus siitä, milloin laulut on tehty. Laulujen ajoittamisongelmat olivat tässä mielessä erityisen suuri pettymys, koska yhteiskunnallisen kontekstin vaikutuksista

diskursseihin ei voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä ilman tietoa laulujen oikeasta syntyajasta. Laulut on tässä tutkimuksessa tulkittu syntyneeksi sillä hetkellä, kun ne on sävelletty, mutta diskursseihin lienee kuitenkin lopulta vaikuttanut enemmän sanoituksen syntymisajan historiallinen konteksti. Tämänkään vuoksi kontekstin laajamittainen pohdinta tämän tutkimuksen yhteydessä ei lopulta osoittautunut kovin relevantiksi.

Toinen tutkimuksen haaste, joka vaikutti ratkaisevasti lopputuloksiin, oli aineiston keruutapa. Vanhoja joululaulukokoelmia oli hankala löytää tutkimukseen varatun ajan puitteissa. Useisiin tästä aineistosta tehtyihin sekä ajalliseen kehitykseen että ilmiöiden yleisyyteen liittyviin havaintoihin on varmasti vaikuttanut se, että siihen kuuluvat laulut on poimittu uudehkoista, käytännössä aikuisille suunnatuista painetuista laulukokoelmista. Tämä vääristänee tuloksia, ensinnäkin varhaisimpien ajanjaksojen osalta, koska uudempiin joululaulukokoelmiin ovat jääneet vain kaikkein suosituimmat vanhat laulut. Toisekseen esimerkiksi satuhahmojen esiintyvyyden sekä joidenkin diskurssien kohdalta tulos voi olla epätarkka, koska vanhempien laulujen joukossa on jo kanonisoituneita vanhoja lasten- ja leikkilauluja, mutta uudemmasta tuotannosta nuottikokoelmiin on valikoitunut iskelmätyylisempää ja vakavampisävyistä materiaalia. Lapsille erityisesti suunnattuja leikillisempiä ja satuhahmoihin perustuvia lauluja on ehkä viime vuosikymmeninä julkaistu enemmän omissa erillisissä lastenlaulukokoelmissa tai koulujen laulukirjoissa kuin yleisissä joululaulukokoelmissa. Lisäksi musiikillisten trendien nopea vaihtuvuus ja äänitetyn musiikin runsas tarjonta vaikuttavat siihen, mitä valikoituu painettaviin kokoelmiin. Laulut eivät välttämättä ehdi vakiintua yleiseen käyttöön ja sitä myötä painettaviksi, kun uusia syntyy jatkuvasti. Tällöin ei ole täyttä varmuutta siitä, mihin suuntaan laulujen sisällöt todellisuudessa ovat 2000-luvulla kääntyneet. Tämä huomio aineistolähteiden vaikutuksesta tuloksiin nousi esiin oikeastaan vasta siinä vaiheessa, kun analyysi oli valmistunut (ja havaittiin satuhahmojen vähäinen määrä nykylauluissa), jolloin ei ollut enää mielekästä lähteä etsimään lisää uutta aineistoa esimerkiksi äänitetuotannosta tai lapsille suunnatusta aineistosta.

Metodien soveltamisessa käytännön tutkimustyöhön osoittautui joitakin puutteita, joista osa johtui aineiston suuruudesta (220 laulua). Esimerkiksi laulujen sisältöä kuvaavat redusoidut aihesanat poimittiin aineistosta varhaisessa vaiheessa tutkimusta, ja aineiston runsauden ja saatavuusongelmien vuoksi poimintaa oli tehtävä useassa erässä, mikä vaikutti aihesanojen valintaan ja muotoutumiseen (redusointiin). Tämä osa on tutkimuksen subjektiivisin, ja sitä arvioitaessa korostuu se, että tämänkaltaisen tutkimuksen tekijä on aina tulkitsija (Ilmonen 2018, 142 teoksessa Valli 2018, 142). Joissakin lyhyissä lauluissa sisältö oli kuvailtavissa hyvin yksinkertaisesti yhdellä tai kahdella sanalla, kun toisissa taas kerrottiin hyvin monipuolisesti joulun eri puolista niin konkreettisella kuin

emotionaalisellakin tasolla. Lisäksi tutkimuksen edetessä sisällönanalyyttisten aihesanojen valinta alkoi muokkautua vähitellen hermeneuttisen kehän periaatteen mukaisesti alkuperäisistä tavoitteista diskurssianalyyttiseen suuntaan, jolloin on mahdollista, että kaksi erillisiksi tarkoitettua metodia ovat käytännön analyysityössä alkaneet muistuttaa toisiaan. Muun muassa näistä syistä tutkimuksen reliabiliteetti on arvioitu hieman kyseenalaiseksi. Mikäli tiettyä aineistoa pyrkii analysoimaan kahden eri metodin avulla, lukukerrat täytyisi siis pystyä suuntaamaan aina tietyn metodin mukaisiksi, mieluiten suorittamalla ne eri aikoina.

Mahdollisissa jatkotutkimuksissa joululaulujen ajoittamisen ongelma olisi ratkaistava. Yksi vaihtoehto olisi tutkia pelkkää diskursiivista sisältöä piittaamatta laulujen syntyajankohdasta, mutta tällöin hyvin olennainen osa diskurssintutkimusta, ajallinen ja yhteiskunnallinen konteksti, jäisi tarkastelun ulkopuolelle. Varteenotettavin ratkaisu lienee listata laulut systemaattisesti vain niiden varhaisimpaan julkaisu- tai levytysvuoteen perustuen (Tuomas Piironen on jo kerännyt joululaulujen julkaisuluetteloa 1990-luvulle saakka). Toisaalta aineiston keräämisen voisi rajoittaa kontekstin mukaan, esimerkiksi koulujen musiikin oppikirjoihin (musiikin oppikirjojen muutoksia on tutkinut Henna Riihimäki 2008), mikä olisi perusteltua erityisesti siitä syystä, että suuri osa vanhemmista joululauluista on sävelletty koulujen kuusijuhlia varten (ks. esim. Pajamo 1999, 29), mutta myös siitä syystä, että nykyään käydään paljon keskustelua koulujen vuotuisiin juhlapyhiin liittyvän ohjelmiston sisällöstä ja sen sopivuudesta (ks. esim. Moilanen 2018).

Erityisesti olisi aiheellista laajentaa tutkimus koskemaan kuunneltavaksi tuotettua (ei-painettua) laulutuotantoa (jolloin pitäisi pohtia sitä, mitkä julkaisukanavat otetaan mukaan, rajataanko aineiston vain kaupallisten tuotantoyhtiöiden julkaisuihin jne.), sekä pohtia, kuinka aineistoon saisi mahdollisimman kattavasti mukaan myös uusimmat pääasiassa lapsille suunnatut joululaulut. Julkaisuvuoteen perustava tutkimus voisi pohtia sitä, minkälaisia kategorioita tai diskursseja julkaisuihin lisätyt tai levytettäväksi (tai suoratoistopalveluissa julkaistavaksi) valitut laulut tuovat mukanaan joululaulugenreen minäkin ajankohtina.

Itse joululaulujen aihepiireistä tarkempaa tutkittavaa löytyisi lähes loputtomasti. Jokaista tässä tutkimuksessa raapaistua diskurssia voisi aivan hyvin tarkastella omana kokonaisuutenaan, yhteen näkökulmaan keskittyen. Näkökulman voisi poimia ajankohtaisista keskustelunaiheista ja perehtyä tarkemmin esimerkiksi joululaulujen sisältämään maalaisidyllimyyttiin, perhesuhteiden mainintojen laatuun tai muuttumiseen, laulujen tarjoamaan naiskuvaan tai vaikka uusliberalismin esiin nostamaan individualismiaatteeseen. Tässä tutkimuksessa ei ole myöskään otettu lainkaan kantaa joululauluun taloudellisena artefaktina, vaan sitä on lähestytty tekstilähtöisesti ja kielitieteellisesti. Joulu on kuitenkin erittäin kaupallistunut juhlapyhä ja joululaulu on tietenkin osa musiikkiteollisuutta ja

globaalistikin edelleen hyvin myyvä kaupallinen artikkeli varsinkin nykyään. Näin ollen kaupallisuuden vaikutus joululaulugenreen tai joululaulujen diskursseihin olisi erittäin mielenkiintoinen näkökulma.

Aihe antaisi niin ikään runsaasti aineksia erilaisille vertaileville tutkimuksille, erityisesti eri maiden joulumusiikkijulkaisujen välillä. Olisi mielenkiintoista tehdä kvantitatiivista vertailua esimerkiksi siitä, kuinka paljon muissa maissa ilmestyy uutta joulumusiikkia tai kuinka paljon sitä ylipäätään on tehty. Suomalaisten ja ei-suomalaisten joululaulujen diskurssien vertailu loisi jälleen käytännössä loputtoman määrän uusia tutkimusaiheita: Voiko kansainvälisistä joululauluista löytää esimerkiksi vaatimattomuusdiskurssia? Minkälaisten diskurssien kautta kristillisyyttä ilmennetään muiden kulttuurien joululauluissa? Näkyykö kansainvälisissä joululauluissa valmistautumisdiskurssin ilmaisevaa itsestäänselvyyttä joulun vaatimasta työstä ja tietoisesta tekemisestä? Entä onko joitakin aikakausia, jolloin joululauluja on ilmestynyt keskimäärin enemmän kuin muulloin ja yhdistääkö näitä aikakausia jokin kulttuurinen diskurssi tai globaali tapahtuma?

LÄHTEET

Aineistolähteet

Ahokas, Liisa – Mattsson, Ulla (toim.) (1982). *Lasten toivelaulukirja.* Helsinki: Musiikki Fazer.

Airinen, Kai – Kari, Virpi (toim.) (2002). *Kultainen joululaulukirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Hakulinen, Juha (toim.) 2006: *Suomalainen joulu. Finsk jul. Matalalle äänelle – Lågsättning.* Oulu: Bells julkaisut.

Hakulinen, Juha – Kangas, Vuokko (toim.) (2008). *Anni tannin joululaulut*. Perinteisiä joululauluja pianosäestyksin. Oulu: Bells Publishing Oy.

Heikkilä, Olli – Kuusisto, Ilkka – Nieminen, Ari (toim.) (1994). *Joulun toivelaulukirja*. Espoo: Fazer Musiikki Oy.

Kari, Virpi (toim.) (2011). *Hyvää joulua! Suosituimmat joululaulut*. Helsinki: F-kustannus Oy.

――― (2013). *Joulun toivekonsertti*. Helsinki: F-Kustannus Oy.

――― (2012). *Kauneimmat joululaulut.* Helsinki: F-Kustannus Oy.

Kari, Virpi – Taurula, Tarja (toim.) (1998). *Suuri toivelaulukirja. Joululauluja*. Espoo: Warner/Chappell Music Finland.

Kojo, Elsa (toim.) (1982). *Suuri joululaulukirja*. Helsinki: WSOY.

Kuusisto, Taneli – Solanterä, Lauri (toim.) (1952). *In dulci jubilo. Joululauluja*. Helsinki: Oy. R. E. Westerlund Ab.

Leskelä, Ari (toim.) (2006). *Joulun laulut.* Helsinki: F-Kustannus.

Leskelä, Timo (toim.) (2009). *Kultaiset koululaulut 70-luvulta nykypäivään*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Marvia, Einari (toim.) (1997). *Oi Jouluyö*. Kauneimmat joululaulut. Helsinki: WSOY.

Suuri toivelaulukirja 1–24. Helsinki: F-musiikki.

Muut lähteet

Airola, Laura (2020). Ruotsalaislehdessä kummastellaan suomalaisten joululaulujen perhetragedioita ja muita synkkyyksiä – mutta syy mollivoittoiseen jouluun ei ole välttämättä luonteessamme – *Helsingin Sanomat* 22.12.2020. https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007698394.html (4.3.2021).

Bagh, Peter von (2007). *Sininen laulu. Itsenäisen Suomen taiteiden tarina*. Helsinki: WSOY.

Barker, Chris (2003). *Cultural Studies. Theory and Practice*. Second edition. London: Sage Publications.

Barthes, Roland (1977). Image music text. London: Fontana Press.

Hall, Stuart (1992). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Sirpa (1994). *Juhlan aika. Suomalaisia vuotuisperinteitä*. Porvoo: WSOY.

Keating, Sarah (2020). The world's most accessible stress reliever. – Viestintäyhtiö BBC:n sivustolla bbc.com. https://www.bbc.com/future/article/20200518-why-singing-can-make-you-feel-better-in-lockdown (18.11.2020).

KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen sivustolla kotus.fi. 2019. https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80 (22.1.2021).

Kilpeläinen, Kari (1985). *Joitakin huomioita suosituimpien joululaulujemme teksteistä*. Sivulaudatur-tutkielma yleisessä kirjallisuustieteessä. Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellinen osasto, julkaisu 1985:48. Helsingin yliopisto.

Koskinen, Paula (2015). Varpunen on veli taivahasta, sika saa kuulan kalloonsa – "Murheelliset joululaulut tuovat positiivisen olon". – Viestintäyhtiö Yleisradio Oy:n sivustolla yle.fi. https://yle.fi/uutiset/3-8544426 (30.10.2020).

Laakkonen, Emma (2017). *Laulu laulusta: laululyriikan uudelleenkirjoittaminen ja korvaavuusstrategiat laulutekstin ja melodian näkökulmista*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunta.

Lahtinen, Mysi (2003). *Joulu, sen historia, askareet ja herkut.* Helsinki: Tammi.

Lehtimäki, Riitta (2017). Jouluyö, juhlayö ja muut rakkaat joululaulut – näin suosituimmat joululaulut syntyivät. – Kustannusyhtiö Otavamedian aikakauslehti Kotilieden sivustolla kotiliesi.fi. https://kotiliesi.fi/juhlat/joulu/jouluyo-juhlayo-ja-muut-rakkaat-joululaulut-nain-suosituimmat-joululaulut-syntyivat/ (25.9.2020)

Lehtonen, Mikko (1998). *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Lindbergh, Katarina H. (2018). Jenny Nyström: mor till alla tomtarna. Sivustolla Populär historia. Sveriges ledande historiska magasin. https://popularhistoria.se/kultur/konst/konstnarer/jenny-nystrom-mor-till-alla-tomtarna (15.9.2020).

Luukka, Minna-Riitta (2000). Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset – Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsh, Arja (toim.): *Kieli, diskurssi & yhteisö*. s. 133–160. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Lötjönen, Kaisu (2014). Suomalaiset kelpuuttavat vain harvoja lauluja jouluperinteeseen: "Surumieliset laulut vastaavat kaipuuseen". – Viestintäyhtiö Yleisradio Oy:n sivustolla yle.fi. https://yle.fi/uutiset/3-7697836 (17.1.2021).

Meinander, Henrik (2006). *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohdat*. Helsinki: WSOY.

Moilanen, Kaisu (2018). Itäkeskuksen perus koulussa ja Munkkiniemen ala-asteella ei lauleta Enkeli taivaan – Helsinkiläiskouluissa pohditaan kristillisten perinteiden roolia joulujuhlissa. – *Helsingin Sanomat* 21.12.2018. https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005942610.html. (11.2.2021).

Myllylä, Rauno (1991). Tähti se kulukeepi. Tiernapoikien tarina. Helsinki: WSOY.

Mäkinen, Timo (1968). *Piae Cantiones-sävelmien lähdetutkimuksia*. Helsinki: Suomen musiikkitieteellinen seura.

——— (1964). *Die aus frühen Böhmischen Quellen überlieferten Piae Cantiones-Melodien*. Studia Historica Jyväskyläensia II. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistoyhdistys.

Niemi, Juhani (2000). *Kirjallinen elämä. Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Nirkko, Juha – Vento, Urpo (1994). *Joulu joutui. Juhlatietoa, kuvia ja kertomuksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Oksanen, Atte (2007). Lyriikka populaarimusiikin tutkimuskohteena. – Aho, Marko – Kärjä, Antti-Ville (toim.). *Populaarimusiikin tutkimus*. s. 159–178. Tampere: Vastapaino.

Pajamo, Reijo (2011). *Joululaulujen kertomaa*. Vantaa: REPALE-kustannus.

——— (1999). *Lehti puusta variseepi*. Suomalainen koululauluperinne. Porvoo: WSOY.

——— (1982). *Taas kaikki kauniit muistot*. *Joululaulujen taustat ja tarinat.* Porvoo: WSOY.

Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Piironen, Tuomas (1992). *Joulun lauluperinne*. Joululauluhakemisto. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Salmela, Mikko (2017). Affektiivinen käänne: Yksi vai monia? Käsitteellisiä ja metodologisia pohdintoja. Tieteessä Tapahtuu, 35(2). https://journal.fi/tt/article/view/61405 (1.11.2020).

Salmenhaara, Erkki (toim.) (1994). *Suomalaisia säveltäjiä.* Helsinki: Otava.

TTP = *Tieteen termipankki*. Sivustolla tieteentermipankki.fi. Helsingin yliopisto. 2019. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu (22.1.2021).

Toivonen, Oskari (2018). *”Minä rakensin oljesta naisen”. Laululyyrinen tulkinta Miljoonasateen kappaleesta Olkinainen.* Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunta.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Valli, Raine (toim.) (2018). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu Ilmonen, Kari s.134–148.

Vatka, Miia (2018). Joulumaa edelleen radioiden soitetuin kotimainen joululaulu - takavuosien suosikki ei mahdu kahdenkymmenen kärkeen. Sivustolla Iltalehti.fi. https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/2e7ea63b-8402-430c-8835-525bdd514395 (13.10.2020).

Virtamo, Keijo (toim.) (1987). Otavan musiikkitieto A–Ö. Helsinki: Otava.

VISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.R., Alho, I. (2004) *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio. http://scripta.kotus.fi/visk (25.3.2021).

Vuolio, Kaisu 1981: *Suomalainen joulu*. Porvoo: WSOY.

LIITTEET

LIITE 1. Aineisto ajoitusjärjestyksessä

*laulu kyetty ajoittamaan vain vuosikymmenen tarkkuudella

Laulun nimi	Vuosi-luku	Sävel-laji	Säveltäjä (mahd. nimimerkki)	Sanoittaja (mahd. nimimerkki)
Iloiten veisatkoon	1642	D	K-alan koraalikirja 1642	Suomalainen J.
Sylvian joululaulu	1853	m	Collan K.	Topelius Z.
Kuusen ympärillä	1870*	D	Trad.	Topelius Z.
Joulupuu on rakennettu	1876	m	Trad.	Schöneman G. O.
Kreeta Haapasalon joululaulu	1880	m	Haapasalo K.	Haapasalo K.
No onkos tullut kesä	1883	D	Trad.	Erkko J. H.
Joulu, joulu tullut on	1892	D	Trad. Sov. Hannikainen P. J.	Vuorinen O.
Kautta tyynen, vienon yön	1892	D	Hannikainen P. J.	Hannikainen P. J.
Jouluaattona (Oi terve, joulukuusi)	1894	D	Hannikainen P. J.	Erkko J. H.
Joulupukki kolkuttaa	1895	D	Sibelius J.	Topelius Z.
Jo joutuu ilta	1897	D	Sibelius J.	Topelius Z.
Joulukirkkoon (Kello löi jo viisi)	1898	D	Sarlin B. (Raala R.)	Hellén I.
Joulutervehdys	1898	D	Hannikainen P. J.	Vuorinen O.
Lasten joulu	1898	D	Merikanto O.	Larson K. G. (Larin-Kyösti)
Joulu	1901	m	Kotilainen O.	Noponen A.
Kun joulu on	1901	m	Kotilainen O.	Noponen A.
On hanget korkeat, nietokset	1901	D	Sibelius J.	Joukahainen V.
Kunnia korkeudessa	1902	m	Kotilainen O.	Korhonen A.
Joulu tullut on (Taas sykkivi sydämet)	1903	D	Merikanto O.	Joukahainen V.
En etsi valtaa, loistoa	1909	D	Sibelius J.	Topelius Z.
Sinivuorten yö	1910	D	Lithenius S.	Lithenius S.
Jouluaattona (Aamu vasta hämärtää)	1910*	D	Sarlin B. (Raala R.)	Nissinen A.
Jouluilta salomailla	1910*	m	Sarlin B. (Raala R.)	Lydecken A. (Arvily)
Taas herttainen henkäys käy yli maan	1910*	D	Sarlin B. (Raala R.)	Merenheimo J. (Mantere N.)
Joulu-ukko (Nyt on joululoma)	1911	D	Sarlin B. (Raala R.)	Pärnäinen A.
Ne soivat	1911	m	Sarlin B. (Raala R.)	Mendelin I.
Joululaulu (Taas kutsuvat kynttilät kirkkahat)	1912	D	Melartin E.	Rytkönen H.
Jo on joulu täällä	1913	D	Sibelius J.	Topelius Z.

Tuikkikaa, oi, joulun tähtöset	1913	m	Hannikainen P. J.	Koponen E.
Varpunen jouluaamuna	1913	m	Kotilainen O.	Topelius Z.
Joulun kellot	1914	D	Maasalo A.	Auvinen H.
Laulu joulutähdelle	1914	D	Kotilainen O.	Rytkönen A.
Arkihuolesi kaikki heitä	1916	D	Madetoja L.	Noponen A.
Joulu, joulu, armas aika	1916	D	Hannikainen P. J.	Hannikainen P. J.
Joulupukki, joulupukki	1917	D	Hannikainen P. J.	Hannikainen P. J.
Joudu, joulu!	1918	D	Hannikainen P. J.	Hannikainen P. J.
Yön keskellä tähtönen loisti	1918	D	Melartin E.	Snellman J. SUOM.
Jo paistavi tähtönen Betlehemiin	1919	D	Melartin E.	Nyberg M.
Tule rakkaus ihmisrintaan	1919	m	Pohjanmies J.	Korpilahti M.
Lumihiutaleitten laulu	1921	D	Hela M.	Hela M.
Nyt joulun valkeat välkkyy	1921	D	Hela M.	Hela M.
Tonttuarmeija	1921	D	Hela M.	Hela M.
Joulun tiellä	1922	D	Kotilainen O.-Pesonen O.	Saukkonen A.
Joulun odotuksessa	1924	D	Siukonen W.	Siukonen I.
Mä kanssa enkelten	1925	D	Maasalo A.	Tamminen K. V.
Ja neitsyt pikkupoijuttansa	1927	m	Palmgren S.	Nuormaa S.
Lapin joulu	1927	m	Melartin E.	Larson K. G. (Larin-Kyösti)
Talvi-iltana (Huurre puita huokuilee)	1927	m	Pohjanmies J.	Vuorela E.
Joulu saapuu (…rauhan, rauhan tuo)	1930	D	Kuusisto T.	Kuusisto A. W.
Jouluilta	1930	D	Klami U.	Jylhä Y.
Laulu joulupukille	1930*	D	Sarkkama P.	Sarkkama P.
Tonttuset hyppivät	1930*	D	Soveri V.	Soveri V.
Tonttuväen touhuja	1930*	D	Soveri V.	Rekonen I.
Enkelien joululaulu (Ylistäkää Jumalaa)	1931	D	Madetoja L.	Onerva L.
Taas kaikki kauniit muistot	1931	vaiht	Ranta S.	Kojo V.
Tässä on tonttupojat oikeat	1931	m	Korpilahti M.	Korpilahti M.
Nyt jouluyö on tullut taas	1933	m	Raitio V.	Raitio V.
Joulun kellot (Rauhan kellot)	1934	m	Parviainen L.	Kunnas L.
Joulupukin matka	1934	D	Parviainen L.	Rytkönen A.
Me käymme joulun viettohon	1934	D	Turunen M.	Isola M.
On joulu	1934	D	Parviainen L.	Hellén I.
Siunattu jouluriemu	1934	D	Parviainen L.	Hellén I.
Toivon tähti	1934	m	Ståhle L. J. G.	Katila M.
Tonttulaulu	1934	D	Parviainen L.	Toivonen I.
Tonttusaatto	1934	D	Parviainen L.	Pohjanpää L.
Sa juhla talven keskellä	1935	D	Partanen V.	Mendelin I.
Jouluiltana (On jouluilta ja taivahilta)	1936	D	Ranta S.	Mendelin I.
Tonttujen joulukarkelo	1936	D	Stenroth F.	Konttinen M.

Jeesuksen seimen luo	1938	D	Pesonen O.	Pesonen M.
Joulukirkkoon (Kohti joulukirkkoa)	1938	D	Soveri V.	Soveri V.
Metsän joulu	1938	D	Kaski H.	Paloheimo O.
Jouluyö (On maassa hanget puhtahat)	1939	D	Sonninen A.	Hellén I.
Joulukynttilät	1940	D	Pesonen O.	Kallio H.
Jouluvaloa	1940	D	Pesonen O.	Reiniaho E.
Seimellä	1940	m	Pesonen O.	Ahokainen E.
Jouluyönä (Koristeissaan kiiltää)	1940*	D	Hakasalo T.	Eeva H.
Sä kansa, vaeltava	1942	D	Kuusisto T.	Forsman V. I.
Illan kentillä	1945	m	Pohjanmies J.	Lydecken A.
Joulupukin matka	1945	D	Pohjanmies J.	Rytkönen A.
Joulutähti	1945	D	Pohjanmies J.	Ollilainen M.
Joululaulu pikku Tuulalle	1946	D	Bergström H.	Kemppi U.
Juhlain juhla	1947	vaiht	Räikkönen A.	Hellén I.
Mökit nukkuu lumiset	1949	vaiht	Kaski H.	Leino E.
Kirje Korvatunturille	1950*	D	Kärki T.	Helismaa R. +nimim.
Rekiretki	1951	D	Kärki T.	Helismaa R.
Joulun tähti (Ne kimmeltää ja ne loistaa)	1952	m	Pesonen O.	Simojoki A.
Näin lapsuusjouluina laulettiin	1952	D	Lahtinen T.	Eeva H.
Rauhaa, vain rauhaa (Jouluhymni)	1952	D	Sonninen A.	Perälä A. (Haarnoja U.)
Soittakaa kellot	1952	D	Salonen S.	Grundtvig N. F. S.
Joulun virsi - elämän virsi	1953	D	Rautavaara E.	Lounasheimo K.
Jouluna (Hyvän tahdon sanomaa)	1954	D	Pulli J.	Castrén-Saarnio A.
Jouluyö (On maassa hanget puhtahat)	1954	vaiht	Räikkönen A.	Hellén I.
Loistaa tähdet korkeat	1954	D	Mirola P.	Pakarinen A.
Joulun kellot (J. k. kumahtaa)	1955	m	Penttilä K.	Ponsimaa E.
Joulun sanoma (Arkiset askelet, vaietkaa)	1955	vaiht	Merikanto A.	Kanerva V.
Joulun taika	1955	D	Marvia E.	Henttonen A.
Joulupukki (Kop…kopisee, oven)	1955	D	Parviainen L.	Pennanen A.
Seimen lapsi	1955	m	Parviainen L.	Salola E.
Soikaa, kellot	1955	D	Parviainen L.	Rautio J.
Tule sydänten seimehen, Herra	1955	D	Partanen V.	Hellén I.
Enkelien joululaulu	1956	D	Pohjanmies J.	Onerva L.
Joulumatkalla	1956	D	Pohjanmies J.	Saraja V.
Jouluna (Iloitkaatte, iloitkaatte, lapsikullat)	1956	D	Kokkonen J.	Suomalainen J.
Joulurukous	1956	vaiht	Pohjanmies J.	Saraja V.

Jouluilta (ja taivahilta luo tähdet…)	1957	D	Pesonen O.	Mendelin I.
Tonttujen joulukiireet	1957	D	Trad.	Laitinen L.
Aattoiltana (Sano, äiti, saammeko)	1958	m	Kokkonen J.	Ahokainen E.
Lasten joulurukous	1958	D	Voipio M.	Hovila A.
Markun jouluaamu	1960	D	Rautavaara T.	Raunio L.
Tule joulu kultainen	1960	D	Raninen A.	Mattila S.
Metsän joulu	1961	D	Trad.	Helismaa R.
Nipsun ja Hipsun joulupuuro	1961	D	Kärki T.	Helismaa R.
Pieni joulukuusi	1961	D	Sundgren B.	Sundgren B.
Joulupolkka	1962	D	Sundgren B.	Sundgren B.
Nyt käymme, Jeesus, toivoen	1962	D	Linjama J.	Havas V.
He lauloivat voittoa taivaan	1964	D	Linjama J.	Havas V.
Siitä tuntee joulun	1964	m	Tuomisaari K.	Tuomisaari K.
Helkkää pienet tiu'ut	1965	D	Kärki T.	Helismaa R.
Päällä synnin maan	1965	m	Linjama J.	Rauhala N.
Jeesus nasarealainen	1966	m	Salonen S.	Bolander N.
Joulun valot	1966	D	Pokela M.	Pokela Mtta
Legenda	1966	D	Kokkonen J.	Haavio J.
Tanssiva lumiukko	1967	D	Markkula R.	Markkula R.
dinosaurusten joulutanssi	1968	D	Nurmi R.	Pohjanmies H.
Kodin joulu	1968	D	Räisänen M.	Tynni A.
Saavun taas	1968	D	Lindström E.	Puhtila S.
Kolme yötä jouluun	1970	D	Ohls P.	Ohls P.
Oi joulun tähti pieni	1970	m	Koskimäki Y.	Uusi-Illikainen A. L.
Mä kanssa paimenten	1970*	D	Kuusisto I.	Tamminen K. V.
Kop kop kop	1972	D	Hammarberg A. (Goodman I.)	Salmi V.
Ilouutinen	1973	vaiht	Löytty J.	Löytty J.
Jouluiltana (Katsos tupaa pientä tuolla)	1974	m	Kontu U. -K.	Hellén I.
(Konsta Jylhän) Joululaulu	1975	m	Jylhä K.	Helistö P. (Holm)
Ratsastaja	1975	D	Sainio P.	Sainio P.
Entisajan joulu	1976	D	Lindström E.	Puhtila S.
Jouluaamuna	1977	D	Ohls P.	Ohls P.
Joulupukin maa	1977	D	Tuomisaari K.	Tuomisaari K.
Onko täällä kilttejä lapsia	1977	D	Hyttinen K.	Salmi V.
Tonttu Torvinen	1977	D	Siitonen M.	Salmi V.
Hajamielinen joulupukki	1978	D	Salo J.	Virtanen J.
Jos joulua ei tänä vuonna tulekaan	1978	D	Halonen K.	Reponen P.
Joulumaa	1978	D	Kalaoja K. H.	Vainio J.
Kukkurinmäen joulupolkka	1978	D	Kaapo K.	Liuhala K.
Paimenen joulurukous	1980	m	Solasaari E.	Kivekäs H.
Sika	1980	D	Leskinen J.	Leskinen J.

Tonttupolkka	1980	D	Lahti P. - Kontio M.	Lahti P. - Kontio M.
Hassu joulupukki	1981	D	Alatalo M. - Rinne H.	Alatalo M. - Rinne H.
Kirje joulupukille	1981	m	Könönen L.	Könönen M-L.
On jouluyö, nyt laulaa saa	1981	D	Alanko I.	Alanko I.
Jouluyö	1984	D	Piiparinen M.	Rantanen V.
Tässä tonttuset	1986	D	Voipio M.	Voipio M.
Suutari ja vieras	1988	D	Ruuska P.	Ruuska P.
Sydämeeni joulun teen	1988	m	Halonen K.	Salmi V.
Tähti tähdistä kirkkain	1988	vaiht	Halonen K. - Jernström K.	Salmi V.
Ahkerat tontut	1989	D	Väyrynen T.	Väyrynen T.
Joulurukous (Nyt käykäämme me lapsoset)	1989	m	Hintsala E.	Väyrynen L.
Pian joulu on	1989	D	Väyrynen T.	Väyrynen T.
Tonttujen mylly	1989	D	Karonen M.	Karonen M.
Hyasinttien aika	1990	m	Alatalo M. - Rinne H.	Alatalo M. - Rinne H.
Jossain on kai vielä joulu	1990	D	Sundqvist G.	Sundqvist G.
Joulukertomus	1990	D	Sundqvist G.	Sundqvist G.
Jouluyön hymni	1990	D	Simojoki P.	Kaskinen A-M.
Koivukuja viiden joulu	1990	D	Niemi J.	Tyni K.
Pienen lampaan jouluyö	1990*	m	Vähäsarja R.	Impiö L.
Joulun tunnelma	1991	D	Suvas M.	Mali T.
Pikkutontun joululipas	1991	D	Markkula R.	Helsingius B.
Pimeydessä syttyy tähti	1991	D	Löytty J.	Pispa K.
Saa joulu aikaan sen	1991	D	Sivonen J.	Mali T.
Santtu saunatonttu	1991	D	Sivonen J.	Mali T.
Tulkoon joulu	1991	D	Simojoki P.	Simojoki P.
Joulun suuri salaisuus	1992	D	Laaksonen P.	Kaskinen A-M.
Miks jouluna täytyy touhottaa?	1992	D	Korpela R.	Korpela S.
Joulu saapuu jokaiselle	1993	D	Salminen J.	Salminen J.
Joulurauhaa	1994	vaiht	Koivusalo T.	Koivusalo T.
Muistojen kultaamat joulut	1994	D	Nieminen E.	Mali T.
Pieni liekki	1994	D	Simojoki P.	Kaskinen A-M.
Tuo meille jouluksi lunta	1994	D	Sivonen J.	Nummelin J.
Pieni enkeli	1995	m	Salminen J.	Salminen J.
Tule hiutale	1995	D	Kuusisto I.	Santala P.
Aavistus	1996	m	Kuoppamäki J.	Kuoppamäki J.
Enkelikello	1996	vaiht	Toivanen M.	Nummelin J.
Jos aikaa antaa vois	1996	D	Nieminen E.	Nummelin J.
Joulumieli	1996	D	Koivisto J.	Toiviainen J.
Joulumieli sisälläni	1996	D	Kuoppamäki J.	Kuoppamäki J.
Jouluyön hiljaisuus	1996	m	Sivonen J.	Mäenpää T.
Kaksi kynttilää	1996	m	Sivonen J.	Toiviainen J.

Lapsuusjoulut	1996	D	Halonen K.	Salmi V.
Lumilinna	1996	m	Kuoppamäki J.	Kuoppamäki J.
Hiutaleet maahan leijailee	1997	D	Juutilainen E.-M.	Itkonen J.
Lumivalkeaa	1997	D	Laaksonen P.	Laaksonen P.
Tonttuvaari	1997	D	Kuoppamäki J.	Kuoppamäki J.
Tähtiyö	1997	vaiht	Toivanen M.	Laaksonen P.
Anna joulu	1998	D	Oinonen A.	Vainio I. - Piippo A. I.
Hiljaisuus	1998	m	Kolehmainen M.	Puurula H. - Aartela S.
Mistä joulupukki tunnetaan	1998	D	Tinkala J.	Tinkala J.
Tule, joulu, uudestaan	1998	D	Halonen K.	Salmi V.
Joulu yksinäistä lohduttaa	1999	m	Nuotio T.	Nuotio T. - Alanko R.
Jouluvieras	1999	D	Kuusisto I.	Peltonen O.
Musta joulu	1999	D	Asikainen R.	Asikainen R. - Vainio I.
Jos aikaa kääntää vois	2000	D	Johansson M.	Toiviainen J.
Minun jouluni	2000	D	Kuusisto I.	Rantanen T.
Pukki tietää	2000	D	Kuusi K.	Tamminen A. - Kuusi K.
Joulu ensimmäinen	2001	D	Puhakka J.	Jalkanen (Tapio) K.
Joulun tarina	2001	vaiht	Sivonen J.	Salmi V.
Sinivalkoinen joulu	2001	D	Lindström E.	Tuomisaari K.
Talven rauha	2001	D	Johansson M.	Eronen P.
Joululaulu (Tervehtii jo meitä)	2003	D	Chydenius J.	Topelius Z.
Lumeen jäljet jää	2005	m	Haverinen P.	Haverinen P. - Vainio I.
Lämmin lumi peittää maan	2005	D	Sarin P.	Rahikainen M.
Siellä missä mummi asuu	2005	m	Haverinen P.	Laitinen K-M
Taivaanvalkea	2005	D	Leskinen L.	Kiiskinen T.
Toive	2005	vaiht	Toivanen M.	Toivanen M. - Vainio I.
Joulu on tullut (salaisuuksien aika)	2007	D	Setälä H.	Huovi H.
Joulun rauhaa	2007	m	Kuustonen M.	Kuustonen M.
Jouluksi kotiin	2008	m	Ågren M. - Wickholm J.	Ågren M.
Hei, mummo	2009	m	Rasinkangas J.	Salmi V.
Hiljaisin Helsinki	2009	vaiht	Ahvenlahti O.	Hatakka H.
Joulunäytelmä	2011	m	Pyrhönen K.	Pyrhönen K.
Jouluaaton aamu kolmosratikassa	2012	D	Rantalainen T.	Rantalainen T.
Jouluiltana (Taas jouluiltana käyn vaarin haudalla)	2012	m	Jämsä K.	Mustonen S.

LIITE 2. Sisällönanalyyttiset kategoriat ryhmiteltynä.

Hengellisyys	**Ihmisyys**	**Eläimet**	**Satu**	**Luonto**	**Aika**	**Paikka**
JUMALAN	KONKR.YLEISET	aasi	peikko	ensilumi	aamu	TIETYT
armo	ihminen	eläimet	pukki	hanki	ilta	Helsinki
ihme	kansat	hevonen	tontut	lumi	jouluyö	joulumaa
kunnia	kuoro	lammas, pieni			yö	Korvatunturi
luominen	lapset	porot	taika	luonto		Lappi
siunaus	lapsi, ihmis-	sika		metsä	talvi	Palestiina
(sanoma)	läheiset			tunturit		ratikka, kolmos-
(taivas)	vanhus	lintu			arki	Suomi
IHMISEN	ystävät	varpunen		kuu	loma	YLEISET
hartaus	PERHE			revontulet		asuinpaikka, pukin
maallinen	mummo	dinosaurus		taivaanvalkea	aika	hauta
oppi	perhe			taivas		kerrostalo
rukous	vaari	lehtimato		tähdet		kirkko
synti	äiti					koti
toivo	TIETYT	tassut				lähiö
usko	naapuri					maailma
ylistys	suutari					(mylly)
HAHMOT	KEHOLLISET					sauna
enkelit	kyynelet					talli
Jeesus	silmät					
Jumala	sydän, ihmis-					
Maria	ABSTR.					
Neitsyt	elämä					
paimen	ihmissuhde					
ESINEET	kieli, puhuttu					
jouluevankeliumi	kuolema					
risti	lapsuus					
seimi						
tähti (HV)						

Objektit	**Toiminta**	**Ominaisuudet**	**Affektit**	**Viestintä**	**Sota**
NAUTITTAVAT	SISÄISET	SISÄISET	NEUTRAALIT	KONKR.	armeija (tonttujen)
alkoholi	erehdys	anteliaisuus	aavistus	kirje pukille	marssi
puuro	pohdinta	hyvyys	kaipaus	kortti	sorto
ruoka	pyyntö	jalo	odotus		sota
(sika)	toive	tekopyhyys	jännitys	sadut	
ÄÄNI	unelma	YKSILÖN ULK.	POSITIIVISET	näytelmä	
enkelikello	uni	kauneus	ilo		
huilu	yllätys	köyhyys	joulumieli	laulu	
kellot	KONKR.	läheisyys	kiitos	tuutulaulu	
kellot (kulkuset)	hiihto	sairaus	lohtu	virsi	
kulkuset	leipominen	YMPÄRISTÖN	onni	ABSTR.	
JOULUESINEET	(marssi)	hiljaisuus	rakkaus	muistot	
esineistö	matka (eri kohteita)	kirkkaus	riemu	perinteet	
hyasintti	piiri	kylmä	NEGAT. (EI-POS)	sanoma	
(kirje pukille)	siivous	loisto	huolet (pois)	viesti	
(kortti)	työ	lämpö	katumus		
kuusi	valmistelut	puhtaus	kiire		
kynttilät	ABSTR.	rauha	murhe (poistunut)		
lahjat	etsintä	turhuus	nälkä		
lumienkeli	juhla	valkeus	pelko		
lumilinna	kohtaaminen	valo	pettymys		
lumiukko	kurkkiminen	värit	suru		
piparkakku-ukot	kutsu	(NEGAT.)	tuska (unohdetaan)		
reki	leikki	(köyhyys)	yksinäisyys		
MUUT	salaisuus	(sairaus)			
mylly	(sorto)	(tekopyhyys)			
ikkuna	(sota)				
	tanssi				
	tarkkailu				
	tervehdys				
	tiedustelu				

LIITE 3. Sisällönanalyyttisten kategorioiden jakautuminen ajanjaksoittain

	HENGELLISYYS	OBJEKTIT	IHMISYYS	TOIMINTA	OMINAISUUDET	AFFEKTIT	PAIKKA	LUONTO	AIKA	SATU	ELÄIMET	SOTA	LUKUMÄÄRÄ
1650-luku	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
1850-80-luku	2	3	3	3	3	2	1	1	1	0	1	0	5
1890-luku	5	4	3	2	5	4	0	0	3	1	1	0	8
1900-luku	6	4	3	0	2	4	1	1	2	0	0	1	6
1910-luku	11	10	10	7	8	10	4	2	4	4	1	0	19
1920-luku	5	5	4	5	4	1	3	3	0	2	1	1	9
1930-luku	13	13	9	12	9	9	5	6	7	6	2	0	24
1940-luku	9	5	7	3	8	1	0	1	5	2	0	1	11
1950-luku	17	10	10	10	11	12	5	6	6	3	2	0	25
1960-luku	7	15	6	10	4	4	2	6	2	3	5	0	18
1970-luku	8	11	10	11	3	9	5	1	0	7	2	0	17
1980-luku	8	6	9	5	4	7	3	0	3	5	1	1	15
1990-1995	10	11	7	11	10	8	7	5	1	2	1	0	21
1996-1999	10	9	12	11	11	10	4	5	3	3	1	0	20
2000-luku	7	9	9	11	11	5	6	6	4	2	1	1	18
2010-luku	1	3	3	2	0	0	2	1	1	0	0	0	3
YHT.	120	118	105	103	93	87	48	44	42	40	19	5	220

LIITE 4. Diskurssit ja aihealueet

ONTOLOGINEN				
Diskursseja:				*Aihealueita:*
HILJENTYMINEN	**ILONPITO**	**VALMISTAUTUMINEN**	**TÄYTTYMYS**	lasten juhla
tunnelma	hauskanpito	ahkeruus		luonto
	huumori	kiire		perinteet
		odotus		urbaani
		valmistelu		

YHTEISKUNNALLINEN				
Diskursseja:				*Aihealueita:*
KRITIIKKI	**KÖYHYYS**	**PARISUHDE**	**YHTEISHENKI**	perhe

EETTINEN			
Diskursseja:			*Aihealueita:*
ELÄMÄNOHJE	**KILTTEYS**	**VAATIMATTOMUUS**	anteliaisuus
carpe diem			

SENTIMENTAALINEN					
Diskursseja:					*Aihealueita:*
ISÄNMAALLISUUS	**KAIPAUS**	**KUOLEMA**	**MUISTELU**	**YKSINÄISYYS**	mystisyys

KRISTILLINEN		
Diskursseja:		
EVANKELIOINTI	**TODELLINEN MERKITYS**	muu kristillinen sisältö

LIITE 5. Diskurssien ja aihealueiden jakautuminen ajanjaksoittain.

	Ontologinen								Yhteiskunnallinen					Eettinen				Sentimentaalinen						Kristillinen			YHT.	Lauluja
	HIL	ILO	VAL	TÄY	las	luo	peri	urb	KRI	KÖY	PAR	YHT	perh	ELO	KIL	VAA	ant	ISÄ	KAI	KUO	MUI	YKS	mys	EVA	TOD	muu	912	220
1650-luku																								1			1	1
1850-80-luku	3	2	1		3	2				1		2	1	2		1		1	1						1	1	22	5
1890-luku	3	1		4	3	3	1					1	2	2	1	1	1			1				2	5		24	8
1900-luku	6		1	4	2	3						1	1	1		1	2	2							4	2	30	6
1910-luku	10	2	5	4	8	5	3					2	5	6	2	1	3		1	1			1	4	8	3	74	19
1920-luku	6	1	2		4	5	1						2	1	1			1	1	2			1	1	2		31	9
1930-luku	11	4	3	6	12	9	4		1	1			2	4	2	4	1	2	2		1		1	3	12	1	86	24
1940-luku	6			2	6	3							1	4	1	5	1	1	1				2	1	6	2	42	11
1950-luku	12	3	2	6	8	5	3			1	1		6	6		7			4	1	1		1	5	14	3	89	25
1960-luku	3	5	6		11	6	5		1	2		2	5	3		5	4				1		1	3	7		70	18
1970-luku	7	2	5	1	9	2						1	7	4	3	3	2		3	1	3	1	1	3	6	1	65	17
1980-luku	3	4	7	1	7	2	3	1	4	3			3	4	3	4	3		2	3	1		1		8		67	15
1990-1995	12	1	7	6	8	6	7	3	2		1	2	5	7		7	1	1	5	1	4		1	4	8		99	21
1996-1999	15	1	4	8	7	8	3	3		1	4	4	2	5		1	2	1	9	4	5	4	5	1	4	3	104	20
2000-luku	13		5	8	8	3	7	2	1		3	3	5			1	1	1	4	4	6	4	2		5	2	88	18
2010-luku	3			1	3	1	2	2				1	1	1					1	1	2					1	20	3
YHT.	113	26	48	51	99	63	39	11	9	9	9	19	48	50	13	41	21	10	34	19	24	9	17	28	90	19		

HIL - hiljentyminen, ILO - ilonpito, VAL - valmistautuminen, TÄY - täyttymys, las - lasten juhla, luo - luonto, peri - perinteet, urb - urbaani; KRI - kriittinen, KÖY - köyhyys, PAR - parisuhde, YHT - yhteishenki, perh - perhe; ELO - elämänohje, KIL - kiltteys, VAA - vaatimattomuus, ant - anteliaisuus; ISÄ - isänmaallisuus, KAI - kaipaus, KUO - kuolema, MUI - muistelu, YKS - yksinäisyys, mys - mystisyys; EVA - evankeliointi, TOD - todellinen merkitys, muu - muu kristillinen sisältö